

**KLAIPĖDOS UNIVERSITETO
HUMANITARINIŲ MOKSLŲ FAKULTETO
LITERATŪROS KATEDRA**

Jolanta Kazlauskienė

UGDYMAS TEATRU NEFORMALIOJO ŠVIETIMO ĮSTAIGOJE
(Education through Theatre at the Institution of Non-Formal Education)

Magistro darbas

Mokslinis vadovas
prof.dr. P.Bielskis

Klaipėda, 2012

TURINYS

I. MOKINIŲ UGDYMO TEATRU NEFORMALIOJO ŠVIETIMO ĮSTAIGOJE TEORINIAI ASPEKTAI.....	6
1.1. Neformaliojo švietimo sistemos esminiai raidos procesai ir sąvokos	6
1.2. Ugdymo teatru samprata neformaliojo švietimo kontekste	13
1.3. Ugdymo teatru neformaliojo švietimo įstaigoje įstatyminis reglamentavimas.....	19
1.3.1. Sąlygos ugdymui teatru	20
1.3.1.1. Teatro mokytojo kvalifikacija, kompetencijos, asmenybė.....	20
1.3.1.2. Ugdymo teatru aplinka: erdvė ir priemonės.....	26
1.3.2. Ugdymo teatru organizavimas	30
1.3.2.1. Ugdymo teatru programos sudarymas	30
1.3.2.2. Ugdymo teatru formų ir metodų įvairovė	33
1.3.3. Ugdymo teatru kokybės vertinimas	34
II. UGDYMO TEATRU NEFORMALIOJO ŠVIETIMO ĮSTAIGOJE SITUACIJA	38
2.1. Ugdymas teatru Tauragės rajono moksleivių kūrybos centre	38
2.2. Ugdymo teatru reikšmės asmenybės brandai ir dvasiniam augimui tyrimas.....	49
2.2.1. Dabartinių mokinių požiūris	49
2.2.2. Buvusių mokinių požiūris.....	65
2.3. Ugdymo teatru plėtros poreikio ir galimybių tyrimas	67
2.3.1. Bendrojo ugdymo mokyklų mokinių požiūris	68
2.3.2. Bendrojo lavinimo mokyklų vadovų požiūris	71
III. UGDYMO TEATRU NEFORMALIOJO ŠVIETIMO ĮSTAIGOJE PLĖTROS GALIMYBĖS	77
3.1. Neformaliojo švietimo įstaigos (Tauragės MKC) strateginės kryptys ugdymo teatru srityje	77
3.2. Neformaliojo ir formaliojo švietimo įstaigų bendradarbiavimo formų metmenys	79
IŠVADOS.....	81
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	83
SANTRAUKA.....	89
SUMMARY	90

ĮVADAS

Temos aktualumas. Mokinių ugdymas teatru – teatro edukologijos klausimas, kuris moksliniu lygmeniu įvairiais aspektais analizuojamas jau nuo XX amžiaus pradžios. Tiek Lietuvos, tiek užsienio teatro edukologijos mokslininkai bei praktikai savo darbuose aptarinėja pagrindines ugdymo teatru idėjas, tikslus ir uždavinius, ugdymo turinį ir pasiekimų vertinimą, darpdalykinės integracijos galimybes ir reikšmę asmenybės dvasinei brandai. Mokinių ugdymas teatru – tema, kuri aktuali ne tik teatro mokytojams, teatro edukologijos teoretikams, bet ir menotyrininkams, teatrologams, nes pastaruoju laiku profesionaliojo teatro aktoriai, režisieriai ir teatro kritikai vis dažniau prabyla apie žiūrovo vaidmenį teatre, jo teatrinio išprusimo reikšmę, teatro lankytojo gebėjimą tapti vienu iš spektaklio kūrėjų. Mokinių kaip būsimųjų teatro žiūrovų intelektualinis ir dvasinis augimas bei auginimas – ne tik pedagogikos, bet ir menotyros sritis.

Pagrindines ugdymo teatru idėjas, tikslus ir galimybes R.Woodster teigimu (pagal D.Dargienę, 2009), suformulavo R.Way, D.Heathcote, P.Slade, W.Ward, V.Spolin, G.Siks, T.Jackson ir kt. Įdomių bei vertingų teatrinės edukacijos darbų yra parašę užsienio mokslininkai bei pedagogai M.Goodman (1968), L.Vygotsky (1978), M.Kipnis (1989), A.Owens, K.Barber (2006), P.Slaide (2007), N.Rowe (2007), H.Fox (2008), J.Salas (2009) ir kt. Su šiuolaikinėmis Europos šalių teatro edukacijos kryptimis plačiai supažindinama R.Oginskaitės (2000) knygoje „Teatras be pasakų“. Meninio ugdymo, tarp jų ir ugdymo teatru klausimais daug išsamios ir vertingos informacijos pateikiama 2009 metais atliktame tyrime „Meninis ir kultūrinis ugdymas Europos mokykloje“.

Lietuvoje vienas pirmųjų vaikų vaidybą kaip mokymo ir auklėjimo priemonę akcentavo J.Geniušas (1968). Teatro ugdomuosius tikslus, poveikį asmenybės formavimuisi ir dvasinei brandai pabrėžia Z.Buožis (1988), V.Kazragytė (1996, 1997, 1998), L.Tupikienė (1988), A.Gaižutis (1997), P.Bielskis (1997, 2006), J.Grigaitienė (2003, 2007) ir kt. Ankstyvojo teatrinio ugdymo problematika išsamiai analizuojama V.Kazragytės (2008) monografijoje „Priešmokyklinio amžiaus vaikų vaidybos gebėjimų ugdymas“. R.Ercmonienės (2000) ir R.Melnikovos (2007) knygose plačiai ir nuosekliai pristatoma asmeninė patirtis teatrinio ugdymo srityje, pateikiamos metodinės rekomendacijos kolegoms mokytojams. Mokinių ugdymo teatru svarba bei spęstinios problemos aktualizuojamos straipsnių rinkiniuose „Mokyklinis teatras: patirtis, problemos, perspektyvos“ (2007, sudarė J.Grigaitienė) ir „Teatrinis ugdymas: aktualijos ir perspektyvos“ (2010, sudarė doc.dr D.Vaigauskaitė, doc.dr. I.Bierontaitė).

Lietuvos teatro mokytojai M.Bareišienė (2005), G.Karlaitė (2006), A.Naruskas (2006), A.Šakalienė (2006), J.Gaižauskas (2006), N.Norbutienė (2008), A.Damašauskienė (2008), J.Malinowska Wiaktor (2009), G.Germanavičienė (2009), T.Timko (2009), D.Dargienė (2009), J.Baliūnaitė (2010), K.Vainiūtė (2010), G.Knizikevičiūtė (2010), V.Krivickaitė (2010), R.Voitkevič

(2010), V.Pakalniškienė (2010) ir kiti autoriai edukologijos magistro darbuose apžvelgia ir apibendrina darbo su mokiniais asmeninę patirtį, ugdymo teatru formas bei metodus, poveikį kolektyvo mikroklimatui, asmenybės brandai, profesijos pasirinkimui ir kt.

Daugumoje aukščiau išvardintų darbų kalbama apie formaliojo švietimo įstaigų teatrinės edukacijos funkcijas, galimybes ir problemas. Pastaruoju laikotarpiu Lietuvos švietimo teoretikai ir praktikai pastebi ir pripažįsta tai, kad tiek švietimo reforma, tiek moksliniai edukaciniai tyrimai nevienodai palietė visas sudėtines švietimo sritis. Didžiausią dėmesį sutelkus į formalųjį švietimą, į bendrojo lavinimo sistemoje subrendusią ugdymo turinio kaitą bei kitas edukacines problemas, nepakankamai dėmesio skirta neformaliajam švietimui, jo turinio ir kokybės vertinimui. Ugdymas teatru neformaliojo švietimo įstaigoje taip pat patenka į mažai tyrinėtų objektų kontekstą.

Požiūrio netolygumą patvirtina ir tai, jog teatro kaip vieno iš meninio ugdymo dalykų vieta formaliojo švietimo sistemoje yra apibrėžta ir konkrečiai reglamentuota Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklų bendrosiose ugdymo programose. Priešinga situacija yra neformaliojo švietimo srityje. Mokinių teatrinės edukacijos planavimas ir organizavimas neformaliojo švietimo įstaigoje – savarankiška ir autonomiška funkcija, kurios praktiniame įgyvendinime kūrybinė laisvė ir atsakomybė suteikiama neformaliojo švietimo įstaigos administracijai ir mokytojams. Analogiška situacija ir pasirenkant ugdymo teatru darbo formas bei metodus, vertinant bendrus grupės rezultatus ir individualius mokinių pasiekimus. Toks veiklos organizavimo, planavimo ir rezultatų vertinimo pobūdis neformaliojo švietimo įstaigų vadovams bei teatro mokytojams iškelia nemažai diskutuotinų klausimų bei spęstinų problemų, laukiančių išsamesnių tyrimų bei mokslinės analizės.

Vienas iš šio darbo naujumo bei aktualumo požymių yra tai, jog pagrindinis dėmesys sutelktas būtent į neformaliojo švietimo įstaigos teatrinės edukacijos veiklą kaip į mažiausiai tyrinėtą švietimo sistemos sritį, nors tikriausiai niekas neabejoja tuo, kad neformaliojo švietimo įstaigos meninio ugdymo srityje yra sukaupusios daug praktinės patirties.

Šio tyrimo objektas – mokinių ugdymas teatru neformaliojo švietimo įstaigoje, o pagrindinis **tikslas** – atskleisti mokinių ugdymo teatru neformaliojo švietimo įstaigoje ypatumus ir įtaką asmenybės brandai bei numatyti ugdymo teatru plėtotės galimybes.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti mokslinės literatūros šaltinius, ugdymo teatru organizavimą neformaliojo švietimo įstaigoje reglamentuojančius dokumentus, naujausius tyrimus teatrinės edukacijos srityje, atskleisti mokinių ugdymo teatru neformaliojo švietimo įstaigoje pagrindinius tikslus, aktualiausias problemas ir plėtotės teorines prielaidas.
2. Apžvelgti mokinių ugdymo teatru neformaliojo švietimo įstaigoje formų įvairovę ir atskleisti ugdymo teatru neformaliojo švietimo įstaigoje ypatumus.

3. Ištirti mokinių ugdymo teatru neformaliojo švietimo įstaigoje *specifinių bruožu/ypatumų praktinę raišką* ir įtakos asmenybės brandai vertinimą.
4. Ištirti ugdymo teatru plėtotės poreikį bei praktines galimybes ir suformuluoti mokinių ugdymo teatru neformaliojo švietimo įstaigoje plėtotės strategines kryptis.
5. Parengti neformaliojo švietimo įstaigos ir bendrojo ugdymo mokyklos bendradarbiavimo metmenis mokinių ugdymo teatru srityje.

Taikomi šie tyrimo metodai:

1. Teorinis (valstybinių dokumentų, reglamentuojančių formaliojo bei neformaliojo švietimo įstaigų veiklą ir mokslinės literatūros pasirinkta tema analizė, atskleidžianti ugdymo teatru sampratą ir ypatumus)
2. Empirinis (kokybinio tyrimo laisvasis teminis rašinys, individualūs pokalbiai su tiriamaisiais ir kiekybinio tyrimo apklausa raštu)
3. Statistinis (kiekybinė duomenų analizė)

Tyrimo imtis – Tauragės rajono moksleivių kūrybos centro teatro studijų mokiniai ir Tauragės rajono bendrojo ugdymo mokyklų mokiniai, mokyklų vadovai.

Tyrimo organizavimo etapai:

2010 – 2011 m. – temos pasirinkimas, tyrimo objekto ir tikslo formulavimas, mokslinės literatūros, interneto duomenų bazės, dokumentų, reglamentuojančių formaliojo ir neformaliojo švietimo įstaigų veiklą, meninio ugdymo programų studijavimas.

2011 – 2012 m. – tyrimo tikslo ir uždavinių koregavimas, mokslinės literatūros analizė, teorinės dalies išvadų formulavimas, anketinio tyrimo organizavimas, anketinio tyrimo apibendrinimas, išvadų formulavimas.

Darbo aprobacija – magistro darbo tema dalyvauta diskusijoje apie mokinių ugdymo teatru reikšmę („Tauragės radijo“ laida, 2012-03-30); dalis atliktojo anketinio tyrimo duomenų publikuota „Tauragiškių balse“ (2012-03-27, Nr. 24, 6p.), autorinių seminarų metu skaitytas pranešimas Šilalės rajono bendrojo ugdymo mokyklų mokytojams (2012-04-04) ir Tauragės rajono teatro (dramos) mokytojams (2012-05-10).

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro: įvadas, 3 skyriai, išvados, naudotos literatūros sąrašas, santrauka lietuvių ir anglų kalba. Tyrimo duomenis iliustruoja 7 lentelės, 12 paveikslų. Darbo apimtis – 91 puslapis.

I. MOKINIŲ UGDYMO TEATRU NEFORMALIOJO ŠVIETIMO ĮSTAIGOJE TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Neformaliojo švietimo sistemos esminiai raidos procesai ir sąvokos

Lietuvos neformaliojo švietimo sistema, kurios kontekste analizuojamas šio darbo pagrindinis objektas – mokinių ugdymas teatru, šiuo metu gyvena esminių pokyčių laikotarpiu: keičiami pavadinimai, tikslinamos sąvokos ir jų turinys, analizuojamas specifinis neformaliojo švietimo įstaigų statusas, rengiama nauja programų akreditacijos tvarka, bandomuosius etapus pradėjo neformaliojo švietimo finansavimo sistemos reforma. Šio skyriaus tikslas – supažindinti su pagrindinėmis dabartiniu laikotarpiu galiojančiomis ir šiame darbe vartojamomis sąvokomis bei vykstančiais esminiais pasikeitimais, išskiriant ir akcentuojant tuos, kurie turi ir ateityje gali turėti įtakos mokinių ugdymo teatru veiklos organizavimui.

Neformalusis švietimas ir Lietuvoje, ir Europoje yra visuotinai pripažįstamas kaip veiksminga priemonė ugdant įvairias socialines kompetencijas ir sprendžiant sudėtingas problemas, susijusias su jaunų žmonių integravimusi į visuomenės ekonominį ir kultūrinį gyvenimą. Nežiūrint į neformaliojo švietimo reikšmės asmenybės ugdymui visuotiną pripažinimą, Lietuvoje neformaliojo švietimo sritis ilgą laiką buvo bendrojo ugdymo mokyklose vykstančių reformų šešėlyje. Iki dabartinių kaitos procesų, visai neseniai prasidėjusių ir šiuo metu intensyviai vykstančių Lietuvos neformaliojo švietimo sistemoje, nueitas ilgas ir problemiškas kelias.

Neformaliojo ugdymo sąvoka tarptautiniame švietimo kontekste atsirado XX a. šeštojo dešimtmečio pabaigoje ir septintojo dešimtmečio pradžioje kartu su mokymosi visą gyvenimą (*angl. lifelong learning*) koncepcija (Smith, 2001). Mokymosi visą gyvenimą koncepciją „Learning to Be“ (iš angl. k. „Mokymasis būti/gyventi“) paskelbė E.Faure (1972), o 1973m. švietimo sąvokų sąrašą papildė P.Coombs (pagal Smith, 2001) sudaryta trijų švietimo komponentų tipologija:

- formalusis ugdymas (*angl. formal education*),
- neformalusis ugdymas (*angl. non-formal education*),
- savaiminis ugdymas (is), savišvieta (*angl. informal education*).

Kaip teigia P.Coombs (pagal Smith, 2001), neformalusis ugdymas (Non-formal education) – tai bet kokia organizuota šviečiamoji veikla, veikianti už nusistovėjusios formalios sistemos ribų, naudojama atskirai kaip plati veikla, skirta patenkinti aiškiai mokymo klientūrą, mokymo objektus.

Lietuvoje jau tarpukario laikotarpiu vienas iš pirmųjų apie papildomų mokslų svarbą ir apie pilnutinį asmenybės ugdymą prabilo St.Šalkauskis, o po Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo paskelbtoje „Lietuvos švietimo koncepcijoje“ (1992) jau išskiriamos dvi sąvokos: formalusis ir neformalusis švietimas. *Neformalusis švietimas* apibrėžiamas kaip „asmens ar visuomenės interesų sąlygojama *savišvieta*, apimanti valstybės švietimo registro neapibrėžtą lavinimąsi“ (ten pat, 1992,

2 punktą). Lietuvoje neformalusis ugdymas iš pradžių buvo suvokiamas kaip *papildomas ugdymas* ir apibrėžiamas kaip galimybė „plėtoti savo gabumus, tenkinti pažintinius interesus ir saviraiškos poreikį“ (ten pat, 1992, 2.3. punktas).

Lietuvos Švietimo ir mokslo ministerijoje 1995 metais įkurtas skyrius, atsakingas už papildomojo ugdymo sistemos plėtotę. Švietimo sistemos teoretikų ir praktikų bendro darbo bei diskusijų rezultatas – 1996 metais patvirtinta „Papildomojo ugdymo samprata“, o spartūs ekonominio ir politinio gyvenimo pokyčiai po keleto metų lėmė naujo dokumento – Papildomojo ugdymo koncepcijos projekto (ŠMM ministro 1999 06 17 įsakymas Nr. 802) atsiradimą. Deja, šis projektas taip ir liko tik projektu, nes 2003 metais Lietuvos švietimo kontekste vis plačiau išsigalėjo ne papildomojo ugdymo, o neformaliojo švietimo sąvoka. LR Švietimo įstatyme (2003) neformalusis švietimas apibrėžiamas kaip savarankiška švietimo sistemos dalis. Neformaliojo švietimo tikslas – tenkinti įvairius švietimo bei kvalifikacijos tobulinimo ir papildomų kompetencijų įgijimo poreikius.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005-12-30 įsakymu Nr. ISAK-2695 patvirtinta „*Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija*“ ilgą laiką buvo vienu iš pagrindinių dokumentų, kuriuo vadovavosi neformaliojo švietimo įstaigos. Koncepcijoje buvo apibrėžta neformaliojo vaikų švietimo vieta Lietuvos švietimo sistemoje, kaitos kryptys, tikslas ir uždaviniai, principai, reikalavimai švietimo teikėjams, rezultatas, ugdymo proceso organizavimo, informavimo ir finansavimo principai, numatomos priemonės koncepcijai įgyvendinti.

Kuriant šią koncepciją siekta sustiprinti neformaliojo švietimo vaidmenį bendrojoje Lietuvos švietimo sistemoje, tačiau praktiškai jos įgyvendinimui ilgą laiką nebuvo skiriamas tinkamas dėmesys. Keletą metų po šios koncepcijos patvirtinimo Lietuvos neformaliojo švietimo sistema išgyveno savotišką sąstingio laikotarpį: dauguma dokumente deklaruotų tikslų bei uždavinių liko tik „popierinėmis sąvokomis“ bei tolimos ateities planais, kurie dažniausiai rūpėjo tik patiems neformaliojo švietimo paslaugų teikėjams, respublikinėse ir tarptautinėse konferencijose bei kitokio pobūdžio forumuose aktyviai ir dalykiškai svarščiusiems aktualias neformaliojo švietimo problemas.

Vienoje iš tokių diskusijų „Neformalusis vaikų švietimas: esama situacija ir plėtros kryptys“, vykusią 2007m. Lietuvos švietimo ir mokslo ministerijoje, tuometinis šalies prezidentas V. Adamkus akcentavo, jog „tenka apgailestauti, kad politikai ir specialistai nepakankamai gerai suvokia neformaliojo ugdymo svarbą valstybės dabarčiai ir ateičiai“. Prezidentas pareiškė esąs tvirtai įsitikinęs, kad vien bendrojo ugdymo sistemos reformos nepakanka. Būtina atnaujinti ir plėtoti neformaliojo vaikų švietimo sistemą. Ji negali būti antrarūšis sistemos dalykas, kuriuo rūpinamasi tik tuomet, kai užtenka laiko, lėšų ir noro. („Dialogas“, 2007 m. sausio 26d. Nr. 4, 8-9). Kalbėdamas apie nesibaigiančias finansines problemas, tuometinis šalies vadovas ragino imtis

ryžtingesnių sprendimų: „Turime suprasti, kad pinigų neužteks niekuomet, jei jie bus naudojami neefektyviai. Todėl teks apsispręsti, kam skirsime daugiau dėmesio įgyvendindami ilgalaikę politiką: stengsimės išlaikyti įstaigas ir institucijas ar, žvelgdami į ateitį, bandysime užtikrinti neformaliojo švietimo teikėjų ir programų įvairovę bei veiklos kokybę?“.

Praėjus metams po šios diskusijos ir kitų pavienių respublikinių bei tarptautinių renginių, skirtų neformaliojo švietimo klausimams, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008-02-11 įsakymu Nr. ISAK-361 patvirtintas „Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijos įgyvendinimo priemonių planas 2008-2012 m.“, kuriame numatytos koncepcijos įgyvendinimo pagrindinės kryptys bei konkrečios priemonės.

Įgyvendinant šį priemonių planą, 2008 ir 2009 metais buvo pastebimas aktyvus įvairių Lietuvos visuomeninių organizacijų kūrybinis judėjimas bei reikšmingos neformaliojo švietimo teoretikų bei praktikų diskusijos. Bendros veiklos ir ieškojimų rezultatas – 2009 m. pasirodęs naujos „Neformaliojo ugdymo koncepcijos“ projektas, kurio rengėjai – keturių Lietuvos ministerijų, Seimo, Respublikos Prezidento kanceliarijos, įvairių jaunimo bei su jaunimu dirbančių organizacijų ir asociacijų atstovai. Šis projektas sukėlė nemažai sumaišties ir susipriešinimo tarp Lietuvoje veikiančių skirtingo tipo neformaliojo švietimo įstaigų, todėl projekto tvirtinimas buvo ilgai atidėliojamas, motyvuojant siekimu užtikrinti kuo platesnį jo svarstymą. Pasak koncepcijos rengimo darbo grupės nario, Lietuvos švietimo ir mokslo ministro patarėjo Alberto Lakštausko, „neformaliojo ugdymo koncepcija yra svarbus dokumentas, todėl viskas daroma atsakingai ir neskubant“. (Informacinis leidinys „Švietimo naujienos“, 2009 m. Nr.13 (288), 8)

Respublikinėje konferencijoje „Neformaliojo vaikų švietimo kaitos procesas“, kuri vyko 2011-11-30 Lietuvos švietimo ir mokslo ministerijoje, buvo pristatyti konkretūs neformaliojo vaikų švietimo sistemoje planuojami pokyčiai, supažindinta su aktualia informacija apie neformaliojo vaikų švietimo programas ir reikalavimus šių paslaugų teikėjams, aptarta naujoji neformaliojo vaikų švietimo finansavimo tvarka, paremta principu „pinigai seka paskui vaiką“, aptartos neformaliojo vaikų švietimo finansavimo tvarkos pasikeitimo priežastys, pristatyti keturiose Lietuvos savivaldybėse vykdomi bandomieji (pilotiniai) projektai, skirti naujai finansavimo tvarkai išbandyti. Tai naujo finansavimo modelio neformaliojo švietimo sistemoje įdiegimo pradžia, leidžianti tvirtinti, kad ryškiausias ir akivaizdžiausias artimiausio laikmečio įvykis neformaliojo vaikų švietimo srityje – finansavimo tvarkos keitimas. Dabartinė neformaliojo švietimo finansavimo tvarka, kai įstaigų finansavimas priklauso nuo įstaigos steigėjų – vietinių savivaldybių ir jose veikiančių politikų valios, supratimo bei sprendimų – laikoma ydinga ir neteisinga mokinių atžvilgiu. Būsimos neformaliojo švietimo finansavimo sistemos esminis principas – finansuoti ne įstaigas, o konkrečius neformaliojo švietimo paslaugos vartotojus.

Dauguma problemų ir klausimų, kuriais aktyviai diskutuota pastaraisiais metais, išdėstyti Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2012 m. kovo 29 d. įsakymu Nr. V-554 patvirtintoje naujoje „Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijos“ redakcijoje. Šiuo metu tai pats naujausias Lietuvos neformaliojo švietimo veiklos organizavimą reglamentuojantis dokumentas. Naujoji koncepcijos redakcija parengta atsižvelgiant į darbo grupės, sudarytos Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2010 m. sausio 8 d. įsakymu Nr. V-16, siūlymus neformaliojo vaikų švietimo sistemai tobulinti ir finansavimo modeliui sukurti ir yra skirta pagerinti neformaliojo vaikų švietimo prieinamumą šalyje.

Šioje koncepcijoje siūloma Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme vartojamą sąvoką „neformalusis vaikų švietimas“ keisti sąvoka „pasirenkamasis vaikų ugdymas“, kurio paskirtis – tenkinti pagal bendrojo ugdymo programas besimokančių vaikų ir jaunimo iki 19 metų (specialiųjų poreikių iki 21 metų) pažinimo, ugdymosi ir saviraiškos poreikius, padėti jiems tapti aktyviais visuomenės nariais.

Pasirenkamąjį vaikų ugdymą siūloma skirstyti į:

- formalųjį švietimą papildantį ugdymą, kurio paskirtis – pagal ilgalaikes programas sistemiskai plėsti tam tikros srities žinias, stiprinti gebėjimus ir įgūdžius bei suteikti asmeniui papildomų dalykinių ir bendrųjų kompetencijų.
- neformalųjį vaikų ugdymą, kurio paskirtis – ugdyti vaiko gyvenimo įgūdžius, asmenines, socialines ir kitas bendrąsias kompetencijas.

Naujosios koncepcijos rengėjų nuomone, sąvokos „pasirenkamasis vaikų ugdymas“ įvedimas ir programų skirstymas į 2 grupes atskleis programų specifiką, bus išskirti esminiai programų rengimo, vykdymo ir kokybės užtikrinimo svertai, padidinta programų įvairovė, vaikų galimybė pasirinkti ir dalyvauti pasirenkamojo vaikų ugdymo veiklose. Institucijų vykdomų programų įvairovė leis sumažinti pasirenkamojo vaikų ugdymo išlaidas ir taip sudarys sąlygas pasirenkamojo vaikų ugdymo programose dalyvauti didesniai skaičiui vaikų.

Kadangi sąvoka „pasirenkamasis vaikų ugdymas“ Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme dar nėra įteisinta, šiame darbe bus naudojamas iki šiol vartotasis bendrasis neformaliojo ugdymo terminas. Beje, naujoje koncepcijos redakcijoje rašoma jog „atsižvelgiant į bandomojo projekto rezultatus ir išvadas, koncepcija gali būti atnaujinama ir tikslinama“. Tikėtina, kad aktualus neformaliojo švietimo sąvokų klausimas dar ne kartą bus svarstomas, nes pastaruoju metu šios srities sąvokų painiava tampa aktuliu problema ir svarbiu diskusijų objektu.

Kitos aktualios neformaliojo švietimo sistemos problemos taip pat laukia ryžtingų sprendimų. Įvertinant tai, koku lėtu tempu buvo keliamas iki neformaliojo švietimo sistemos kaitos, iki krepšelio bandomųjų (pilotinių) projektų pradžios, galima prognozuoti, jog ir kiti pokyčiai neformaliojo švietimo sritį pasieks dar greitai. Tad neformaliojo švietimo problemos,

kurias nuolat analizuoja neformaliojo švietimo srities teoretikai ir praktikai ir kurios vis dar išlieka svarbios, aktualios, diskutuotinos, spęstinos, yra šios:

1) **neformaliojo švietimo sąvokų išgryninimo problema.** Būtina rasti būdą, kaip išeiti iš vis dar tebeegzistuojančios painiavos vartojant tokias sąvokas kaip neformalusis ugdymas, papildomas ugdymas, formalųjį švietimą papildantis ugdymas, pasirenkamasis vaikų švietimas, vaikų užimtumas, popamokinė veikla, užklasinė veikla ir t.t. Prie naujų švietimo sąvokų bei sudėtingų pavadinimų formuluočių priprantama negreitai, tad klaidžiojimai ir netikslumai vartojant naujausias sąvokas – neišvengiami.

2) **neformaliojo švietimo įstaigų statuso problema.** Pagal Lietuvos Vietos savivaldos įstatymą (1994) neformalusis vaikų švietimas yra savarankiška savivaldybių funkcija. Tai reiškia didelę priklausomybę nuo steigėjų požiūrio, kuris gali keistis kartu su besikeičiančia vietos politika. Dauguma Lietuvos neformaliojo švietimo įstaigų praktikų didelę blogybe laiko būtent tą faktą, jog neformaliojo švietimo įstaigos labai dažnai tampa vienos ar kitos savivaldybės politinės valdžios laisvai disponuojamu ir kartais nerūpestingai manipuluojamu įrankiu. Pastaruoju metu ryškėja tendencija akcentuoti tai, jog neformaliojo švietimo įstaiga yra viso rajono arba miesto bendruomenės nuosavybė, jos bendras turtas, todėl būtent bendruomenės atstovai, rajono ar miesto gyventojai galėtų ir net privalėtų diskutuoti, tartis ir spręsti, kaip ir kokią veiklą turėtų organizuoti neformaliojo švietimo įstaiga, kad ji kuo efektyviau tarnautų mokinių lavinimui, jų visapusiškam asmenybės ugdymui.

3) **neformaliojo vaikų švietimo mokyklos veiklos įvertinimo (įsivertinimo) metodika.** Šiuo metu vertinimui naudojami daugiau kiekybiniai rodikliai. Pasak Astos Lissauskienės, „reikia liautis skaičiuvus vaikus ir pinigus, o pasirūpinti, kad būtų mokytojų, kurie galėtų tuos vaikus sudominti ir su jais dirbti. Reikėtų kalbėti apie rodiklius, kurie rodytų kokybę, o ne kiekius“. („Dialogas“, 2007 m. sausio 26d. Nr. 4, 8-9). Deja, užimtų vaikų skaičius ir tam skirtos lėšos kol kas tėra vieninteliai Švietimo ir mokslo ministeriją ir neformaliojo švietimo įstaigų steigėjus dominantys rodikliai. Be to, nors pagal Vietos savivaldos įstatymą neformalusis vaikų švietimas yra savarankiška savivaldybių funkcija, jo kokybę pagal kitą – Švietimo – įstatymą užtikrina Švietimo ir mokslo ministerija. Ką reiškia savarankiška veikla, už kurios rezultatus atsako kita institucija, Lietuvos įstatymai, deja, nenurodo.

4) **neformaliojo vaikų švietimo mokytojų atestacijos tvarka.** Šiuo metu formaliojo ir neformaliojo švietimo įstaigų mokytojų kvalifikacijos vertinimo rodikliai yra bendri, nors veiklos formos ir tikslai skiriasi.

5) **neformaliojo švietimo informacijos sklaidos problemos.** Tenka pripažinti, jog Lietuvoje nėra plačios ir nuoseklios neformaliojo švietimo informacinės sklaidos politikos bei sistemos.

Vilčių, kad visos išvardintos problemos sulauks greitesnių sprendimų negu būta iki šiol, teikia tai, kad patys neformaliojo švietimo įstaigų atstovai ir neformaliojo švietimo paslaugos vartotojai užima aktyvią poziciją visais sprendžiamais klausimais. Belaukiant naujų ir konkrečių pokyčių Lietuvos neformaliojo švietimo srityje, šiuo metu laikomasi tvirtos nuostatos, jog neformalusis vaikų švietimas yra sudedamoji Lietuvos švietimo sistemos dalis. Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (2011 m.) nurodoma, kad Lietuvos švietimo sistema apima:

- 1) formalųjį švietimą (pradinį, pagrindinį, vidurinį ugdymą, formalųjį profesinį mokymą ir aukštojo mokslo studijas);
- 2) neformalųjį švietimą (ikimokyklinį, priešmokyklinį, kitą neformalųjį vaikų (taip pat formalųjį švietimą papildantį ugdymą) ir suaugusiųjų švietimą);
- 3) savišvietą;
- 4) švietimo pagalbą (profesinį orientavimą, švietimo informacinę, psichologinę, socialinę pedagoginę, specialiąją pedagoginę ir specialiąją pagalbą, sveikatos priežiūrą mokykloje, konsultacinę, mokytojų kvalifikacijos tobulinimo ir kitą pagalbą).

Iš aukščiau išvardintųjų sąvokų, apibūdinančių Lietuvos švietimo sistemos apimamas sritis, pati naujausia, į Lietuvos Respublikos švietimo įstatymą įrašyta tik 2011 m. kovo mėnesį, sąvoka „formalųjį švietimą papildantis ugdymas“. Ši sąvoka, deja, dar visiškai mažai analizuota ir neprigijusi net ir neformaliojo švietimo srityje dirbančių mokytojų bendruomenėse, nekalbant apie kitus visuomenės sluoksnius, kurie apskritai linkę vartoti dar senesnius neformaliojo švietimo srities terminus. Realybė, deja, tokia, nors Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas ir aiškiai apibrėžia skirtingas neformaliojo vaikų švietimo ir formalųjį švietimą papildančio ugdymo paskirtis.

Šio darbo objektas – ugdymas teatru – labiau sietinas su neformaliuoju vaikų švietimu, o ne su formalųjį švietimą papildančiu ugdymu, kuriam priskirtinas teatrinis ugdymas (išsamiau apie rašoma 1.2. skyriuje).

Neformalusis švietimas – švietimas pagal įvairias švietimo poreikių tenkinimo, kvalifikacijos tobulinimo, papildomos kompetencijos įgijimo programas, išskyrus formaliojo švietimo programas.

Neformaliojo vaikų švietimo paskirtis – tenkinti mokinių pažinimo, ugdymosi ir saviraiškos poreikius, padėti jiems tapti aktyviais visuomenės nariais.

Formalųjį švietimą papildančio ugdymo paskirtis – pagal ilgalaikes programas sistemiškai plėsti tam tikros srities žinias, stiprinti gebėjimus ir įgūdžius ir suteikti asmeniui papildomas dalykines kompetencijas.

Pagrindiniai neformalųjį vaikų švietimą reglamentuojantys dokumentai – Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, Valstybinė švietimo strategija, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymai ir kiti teisės aktai.

Kitos su neformalioju vaikų švietimu susijusios pagrindinės sąvokos taip pat apibrėžiamos Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme:

Ugdymas – dvasinių, intelektinių, fizinių asmens galių auginimas bendraujant ir mokant.

Mokytojas – asmuo, ugdantis mokinius pagal formaliojo arba neformaliojo švietimo programas.

Švietimo programa – iš anksto apibrėžtos formaliojo arba neformaliojo švietimo veiklos, kuria siekiama numatyto rezultato, aprašymas. Neformaliojo vaikų švietimo programas vykdo neformaliojo vaikų švietimo ir kitos švietimo įstaigos, laisvieji mokytojai, kiti švietimo teikėjai.

Neformaliojo švietimo įstaigos – tai muzikos, dailės, meno, sporto mokyklos, ugdymo centrai, skirti vaikų gebėjimams lavinti, moksleivių rūmai, kūrybos centrai, klubai, šeštadieninės ir sekmadieninės tautinių mažumų mokyklos ir pan.

Kadangi šiame darbe analizuojama mokinių ugdymo teatru situacija neformaliojo švietimo įstaigoje, būtent neformaliojo švietimo įstaigos savitumas ir bus akcentuojamas.

Beje, pastaruoju metu neformaliojo švietimo įstaigos, kaip ir bendrojo lavinimo mokyklos, traktuojamos kaip paslaugas teikiančios organizacijos. Tokiame kontekste natūraliai iškyla klausimas dėl kliento sampratos, juo labiau, kad už ugdymą neformaliojo švietimo įstaigoje mokamas mokestis, kurį nustato įstaigos steigėjas. Tad kas yra neformaliojo švietimo įstaigos klientai – mokiniai, jų tėvai, vietos bendruomenė? Pelno siekiančiose organizacijose tokių klausimų nekyla – klientu yra laikomas tas, kas moka už teikiamas paslaugas. Pagal tokią logiką neformaliojo švietimo įstaiga, kaip ir visos kitos švietimo įstaigos, turi teikti paslaugas klientams, siūlyti savo produkciją vartotojams, konkuruoti švietimo rinkoje ir efektyviai dirbti tam, kad išliktų. Produktas, t.y., ugdymo rezultatas, taip pat turi būti vienaip ar kitaip įvertintas, deja, švietimo įstaigų veiklos rezultatai pasireiškia ne iš karto. Anot, R.Želvio (2003, 15) švietimo institucijų uždavinius daug sunkiau ir sudėtingiau apibrėžti, lyginant su pramonės ar verslo organizacijomis. Be to, švietimo sferoje žymiai sunkiau nusakyti, ar tikslai pasiekiami, ar ne. Bendrojo ugdymo mokyklų ir ypač neformaliojo ugdymo įstaigų „produkcijos“ bei veiklos rezultatų negalima tiksliai išmatuoti ar įvertinti.

Apibendrinant šiame skyriuje pateiktą informaciją, galima teigti, jog darbe atliekamo tyrimo objektas – ugdymas teatru neformaliojo švietimo įstaigoje – patenka į nestabilios, prieštaringos ir permainingos švietimo srities terpę, šiuo metu išgyvenančią esminius pokyčius, galinčius turėti įtakos mokinių ugdymo teatru veiklos finansavimui, organizavimui bei rezultatų vertinimui, tačiau svarbu tai, kad šiame permainų ir pokyčių etape jau nenuginčijamai įsitvirtinusių ir visuotinai pripažįstamu laikomas faktas, jog „neformaliojo ugdymo būdu įgyta patirtis yra didelis indėlis į asmenybės tobulėjimą ir aktyvaus pilietiškumo skatinimą“. Tai konstatuota Europos tarybos 2003 m. lapkričio 25d. rezoliucijoje (OLC 295, 2003-12-15), tai

pripažįsta ir daugelis Lietuvos edukologijos mokslininkų bei praktikų. Tokia filosofija paremtas neformaliojo ugdymo idėjas plėtoja ir idėjų įgyvendinimu rūpinasi dabartiniai neformaliojo švietimo srities teoretikai bei praktikai, būtent tokia kontekste ir egzistuoja ugdymas teatru kaip viena iš neformaliojo švietimo veiklos formų.

1.2. Ugdymo teatru samprata neformaliojo švietimo kontekste

Pastaruoju laikotarpiu tiek Europos, tiek Lietuvos švietimo sistemos teoretikai bei praktikai dažnai diskutuoja apie būtinybę peržiūrėti mokinių ugdymo turinį, o ypač menų (jų tarpe ir teatro) kaip mokomųjų dalykų vietą bendrojo ugdymo mokyklų ir neformaliojo švietimo įstaigų ugdymo programose, ieškoti tarpusavio bendradarbiavimo galimybių, todėl kalbant apie mokinių ugdymo teatru sampratą neformaliojo švietimo kontekste neišvengiamai teks paliesti ir ugdymo teatru situaciją bendrojo ugdymo mokyklose.

Daugelio Europos ir pasaulio šalių mokinių ugdymo turinyje šalia dailės ir muzikos kaip mokomieji dalykai figūruoja dar dvi meno šakos – teatras (drama) ir šokis. Šie dalykai ugdymo planuose užima įvairias ir skirtingas pozicijas. Vienų šalių ugdymo programose jie yra pagrindiniai ir privalomieji (beje, gan dažnai suvienijami bendru pavadinimu „Menai“), kitose šalyse teatras ir šokis patenka į pasirenkamųjų dalykų sąrašą. Šiuo klausimu labai daug išsamios ir vertingos lyginamosios informacijos pagal trisdešimties Europos valstybių programas pateikta 2009 metais atliktame tyrime „Meninis ir kultūrinis ugdymas Europos mokykloje“.

Lietuvos mokyklose pagal šiuo metu galiojančius Bendruosius ugdymo planus mokiniams, besimokantiems pagal pradinio ir pagrindinio ugdymo programas, privalomos tik dailės ir muzikos dalykų pamokos. Šokio ir teatro dalykų pamokas mokykla gali skirti atsižvelgdama į savo ir mokinių pasirinkimo galimybes. Mokiniams, besimokantiems pagal vidurinio ugdymo programas, į bendrojo kurso turinį įeina ir privaloma meninė raiška. Meninio ugdymo sritį sudaro keturi pagrindinių meno šakų dalykai (dailė, muzika, šokis ir teatras), XI-XII klasėse moksleiviui sudarant galimybę pasirinkti ir mokytis pagal individualius polinkius, siekius ir gabumus bendruoju arba išplėstiniu kursu.

Taigi Lietuvos pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrosiose programose teatras priskiriamas prie meninio ugdymo dalykų. Apie teatrą kaip vieną iš menų mokomųjų dalykų, patenkančių į bendrojo ugdymo sistemą, kalbama bei rašoma pakankamai daug ir plačiai. Bendrojo ugdymo mokykloms sukurta visa eilė programų, metodinių rekomendacijų ir ugdymo planų pavyzdžių. Visa tai puikiai susistemino ir esamiems bei būsimiems bendrojo ugdymo mokyklų teatro mokytojams darbą palengvina V.Kazragytė, pateikdama išsamų teatro literatūros ir bendrųjų programų, metodinių rekomendacijų, ilgalaikių planų pavyzdžių sąrašą (Kazragytė, 2011).

Neformaliojo švietimo sistemoje dirbantys teatro mokytojai, be abejojimo, gali naudotis visa bendrojo ugdymo mokykloms skirta metodine medžiaga ir ugdymo turinio gairėmis, kuriant individualias programas kiekvienai konkrečiai grupei mokinių, pareiškusių norą būti ugdomais teatru neformaliojo švietimo įstaigoje. Tai ir rekomenduojama „Bendrosiose ugdymo programose“, tačiau būtent neformaliojo švietimo įstaigoms ir iškyla principiniai klausimai bei uždaviniai kuo tiksliau apibrėžti ir susiformuoti ugdymo teatru sampratą.

Kaip buvo minėta ankstesniame skyriuje, neformaliojo švietimo įstaiga pagal savo paskirtį yra įpareigota tenkinti mokinių poreikius. Vadovaujantis tokiu principu ir veiksmų logika, neformaliojo švietimo įstaiga privalo pirmiausiai išsiaiškinti, nustatyti, kokių tikslų siekia ši neformaliojo švietimo įstaiga atėjęs ir teatrinės veiklos pageidaujantis mokinys: teatrinio ugdymo ar ugdymo teatru? Vargu, ar taip paklaustas mokinys suvoktų šio klausimo prasmę ir be atskiro paaiškinimo pajęgtų suvokti šių sąvokų esminį skirtumą. Akivaizdu, kad neformaliojo švietimo įstaigos pirmiausiai pačios turi suformuoti savo sampratą ir nuostatas dėl pasirinktos ir mokiniams siūlomos ugdymo krypties: teatrinis ugdymas ar ugdymas teatru.

Turėti tvirtą poziciją dėl ugdymo teatru ir teatrinio ugdymo sampratos būtina ne tik dėl to, kad pavyktų šias skirtingas sąvokas paaiškinti mokiniams, bet ir dėl to, kad neformaliojo ugdymo įstaiga galėtų pasiūlyti jiems kuo platesnį ir turiningesnį ugdymo formų sąrašą, padėtų pasirinkti veiklą, labiausiai atitinkančią individualius poreikius, ateities planus, norus ir fizines galimybes.

Pagal šiuo metu galiojančią Lietuvos Respublikos švietimo įstatymą neformaliojo švietimo įstaiga gali siūlyti *dvi alternatyvias veiklas: teatrinį ugdymą arba ugdymą teatru*. Pirmuoju atveju tai būtų formalųjį švietimą papildančio ugdymo paskirtį atitinkanti ilgalaikė programa, skirta plėsti teatro srities žinias, stiprinti gebėjimus ir įgūdžius ir suteikti papildomas dalykines kompetencijas iš teatro srities. Antruoju atveju tai būtų neformaliojo švietimo paskirtį atitinkanti programa, skirta tenkinti mokinių pažinimo, ugdymosi ir saviraiškos poreikius, padėti jiems tapti aktyviais visuomenės nariais. Pasirinkimo teisė suteikiama mokiniui ir jo tėvams, nes būtent jie pasirašo sutartį su neformaliojo švietimo įstaiga. Taip teoriškai atrodo mokinio poreikių patenkinimo procesas, kurio realioji, t.y., praktinė situacija apžvelgiama ir apibendrinama tolimesnėje darbo eigoje, kaip konkretų pavyzdį analizuojant vienos iš neformaliojo švietimo įstaigų – Tauragės rajono moksleivių kūrybos centro – praktinę patirtį.

Taigi ugdymo teatru ir teatrinio ugdymo sąvokų prasmė, vidinis turinys, reikšmė ir problemos – aktuali ir problemiška tema, pastaruoju laikotarpiu vis dažnai ir aktyviau aptarinėjama ne tik teatro pedagogikos, bet ir menotyros darbų srityje. Šios panašiai skambančios sąvokos dažnai naudojamos kaip vienareikšmės, kaip sinonimai, nors savo tikslais bei turiniu iš esmės skiriasi. Apie sąvokų „teatrinis ugdymas“ ir „ugdymas teatru“ prasmę ir turinio skirtumus plačiai kalba tiek Lietuvos, tiek užsienio teatro pedagogai, teatrologai, mokslininkai ir menotyrininkai.

Shifra Schonmann teigimu (pagal Gedminą, 2010), sąvokas „teatrinis ugdymas“ (education for theatre) ir „ugdymas teatru“ (education through theatre) būtina atskirti, nes teatrinis ugdymas – tai yra profesijos įgyjimas ir meninių tikslų siekimas, kūrybinių uždavinių sprendimas. Žvelgiant asmens ugdymo ir saviugdos aspektu, Shifra Schonmann manymu, aktualesnė yra antroji samprata – auklėjimas „per teatrą“. Ši samprata siejama su teatru kaip menine priemone, padedančia pasiekti tokių tikslų kaip mokymosi ir socialinių įgūdžių gerinimas. Pirmuoju atveju teatras yra tarsi „šeimininkas“ („Master“), o antruoju atveju teatras – tik „tarnas“ („Servant“), padedantis asmenybei tobulinti save.

Tai ne pirmas ir ne vienintelis bandymas paaiškinti ugdymo teatru esmę. Panašią nuostatą yra išsakę ir kiti teatro pedagogai bei mokslininkai. Dr. prof. P.Bielskis teigia jog, ugdymas teatru skiriasi nuo teatrinio ugdymo, formuojančio asmenybę profesionaliam teatru. Pasak jo, „didelė blogybė, kai į mokyklinį teatrą žiūrima kaip į teatrinės mokyklos pirmtaką. Mokyklinis teatras negali pakeisti teatrinės mokyklos – tai būtų pirma svarbiausia tezė kalbant apie vaikų kūrybinę raišką. Negali, nes jo uždaviniai kyla iš mokinio asmenybės ugdymo arba saviuoklos lauko. Todėl čia negalima kelti aktoriaus profesinių uždavinių“. (Bielskis, 2007, 8).

Įvairiai samprotaudami apie ugdymo teatru ir teatrinio ugdymo skirtumus, šių sąvokų turinį, reikšmę ir problemas analizavo ir daugelis kitų žinomų Lietuvos teatro teoretikų ir praktikų: Z.Buožis, P.Bielskis, V.Kazragytė, J.Grigaitienė, R.Ercmonienė, D.Vaigauskaitė ir kt. Jų manymu, teatrinės edukacijos įtaka ir reikšmė asmenybės ugdymui yra neabejotina, o atskirų mokslininkų nuomonių skirtumai apie ugdymo teatru ir teatrinio ugdymo formas bei metodus, jų reikšmę bei vertę ir atspindi tą situaciją, kad ugdymas teatru ir teatrinis ugdymas – tai sritys, kurios buvo, yra ir dar bus analizuojamas pačiais įvairiausiais aspektais.

Beje, būtent šie paminėtieji teatro praktikai bei mokslininkai yra dažniausiai cituojami ir aptariami, jais dažniausiai remiamasi daugumoje Lietuvos teatro edukologijos tyrimų, todėl, šiame darbe, siekiant išvengti pasikartojimo, stengtasi plačiau apžvelgti ir apibendrinti pačius naujausius tiriamojo pobūdžio darbus, nes per pastarąjį dešimtmetį parašyta nemažai reikšmingų bei įdomių tiriamojo pobūdžio magistro darbų, kuriuose analizuojami įvairūs teatrinio ugdymo, teatro raiškos ir ugdymo teatru klausimai bei problemos, pasirenkant įvairius požiūrio bei tyrimo aspektus: nuo teatro kaip vaiko saviraiškos galimybės iki teatro, kaip veiksmingos mokinių asmenybės ugdymo priemonės.

Dalė Dargienė, nuosekliai ir plačiai ištyrusi mokinių meninių ir edukacinių teatro paslaugų atitikti, akcentuoja, kad „modeliuojant teatrinę veiklą, svarbu vertinti mokinių dalyvavimo teatrinėje veikloje motyvus, teatrinės veiklos asmeninę prasmę ir mokinių lūkesčių patenkinimą. Tai prielaidos atsiskleisti mokinių meniniams interesams ugdymo teatru procese“ (Dargienė, 2010, 90). Teatro pedagogams, organizuojantiems teatrinę veiklą, ji rekomenduoja „kreipti ypatingą dėmesį į

paauglių emocinių reikalavimų užtikrinimą“ (ten pat, 91). Dargienės nuomone, „paaugliui aktuali veikla turi tapti menine veikla“, o vertinant edukacinių teatro paslaugų kokybę, Dargienės manymu, tikslinga remtis kokybės triada, „kurią išreiškia sąlygos-veikla-rezultatas“ (ten pat, 91).

Arūnas Narauskas, plačiai aprašęs savo asmeninę darbo patirtį su neįgaliais vaikais bei jaunuoliais, taip pat padaro išvadą, kad „meninis ugdymas bus prasmingas, kai šį sudėtingą kompleksą mokytojas susies su mokinio norais, interesais, gebėjimais, ugdymo (-si) motyvais“ (Narauskas, 2006, 78). Autorius savo darbo išvadose tvirtina, kad „per teatrinę raišką mokiniai įgyja pasitikėjimo savo jėgomis, o tai turi teigiamos reikšmės jų integracijai ir socializacijai“ (ten pat, 79), tad jo nuomone, „būtinai neformaliojo ugdymo pedagogų dalykinis bendravimas ir bendradarbiavimas“ (ten pat, 78). Gintarė Knizikevičiūtė, pasiremdama mokslinės literatūros analize, tvirtina, kad „vaikų dalyvavimas teatrinuose žaidimuose padeda įgyti ne tik konkrečių įgūdžių, bet ir padeda socializacijai“ (Knizikevičiūtė, 2010, 48).

Albina Damašauskienė teigia, kad jos atliktas tyrimas patvirtina hipotezę, jog „taikant tokius teatro raiškos metodus, kaip socialinė drama, interaktyvūs žaidimai, bendravimo, pasitikėjimo, komandos formavimo pratimai, vidiniai monologai, pokalbiai, refleksija, paaugliai įgyja mokėjimų kontroliuoti ir valdyti neigiamas emocijas, išmoksta pašalinant svarbiausius konfliktų kilimo požymius – pyktį, agresiją, uždarumą, nevirtę.“ (Damašauskienė, 2008.).

Regina Voitkevič savo darbe akcentuoja, kad ugdymas teatru turi didelį galimybių spektrą paauglių pasitikėjimo savimi ugdyme. „Teatro užsiėmimuose taikomi metodai, tokie kaip proceso drama, psichodrama, įvairios improvizacinės užduotys, kurių dėka paaugliai tampa drąsesni, iškalbingesni, atsakingesni.“ (Voitkevič, 2010, 53). Jos manymu, „teatro užsiėmimai – tai socialinė terpė, kuri padeda realizuoti save, susidoroti su iškilusiomis problemomis, priimti pagalbą ir ją teikti kitiems, išklausyti ir būti tolerantiškiems“ (ten pat, 53).

Tatjana Timko ypatingai reikšminga ugdymo teatru forma laiko forumo teatro metodą ir akcentuoja būtent „forumo teatro metodo teikiamą galimybę paaugliams įgyti tokius gebėjimus: iškelti ir išspręsti asmenines nepritapimo prie aplinkos problemas, keisti savo elgesį kitų žmonių atžvilgiu, atsisakyti žalingų įpročių, išspręsti konfliktinius santykius su tėvais, išmokti tikslingai paskirstyti savo laiką“ (Timko, 2009, 62).

Darbų autorius domina ir kitos ugdymo teatru turinio bei galimybių erdvės. Vidos Pakalniškienės nuomone, per teatro pamokas taikomi metodai gali padėti formuoti mokinių profesiniams interesams. Pasiremdama empirinio tyrimo rezultatais, ji teigia, kad per teatro pamokas „mokinių profesiniai interesai gilėja ir įgauna didesnę kryptingumą. Mokiniai išmoksta atlikti jų profesinius interesus atitinkančius socialinius vaidmenis, įgauna daugiau pasitikėjimo savo galimybėmis siekti tolesnio mokymosi pagal numatytą profesiją“. „Įgyti įgūdžiai ir atskleisti

gebėjimai padeda mokiniams sąmoningam ir brandžiam profesijos pasirinkimui.“ (Pakalniškienė, 2010, 68).

Ugdymo teatru tyrinėtojai akcentuoja ugdymo teatru teikiamas galimybes formuojant pilietines vaikų ir jaunimo nuostatas, apibendrina mokytojų ir mokinių bendros veiklos formas ir metodus. Ugdymo teatru galimybėmis tautiškumo ugdymo srityje neabejoja ir kitus svariais argumentais įtikina Jolanta Malinowska Wiaktor, tyrusi Punsko krašto lietuvių bendruomenės teatrinę veiklą, kurioje svarbus ir net išskirtinis vaidmuo atitenka būtent mokykliniam teatrui. Autorės teigimu, priešingai negu Lietuvoje, Punsko mokyklose nėra nei teatro, ne dramos pamokų, tačiau teatro būreliai veikia užklasinės popamokinės veiklos statusu. „Mokiniai dalyvaujantys mokyklos teatrų būreliuose pastebi mokytojų pastangas ugdyti tautiškumą, jų norą puoselėti tautinę dramaturgiją, tautiškumo išsaugojimo akcentavimą.“ (Malinowska Wiaktor, 2009, 62).

Kristina Vainiutė siūlo mokytojams plėsti vaikų menines, estetines, socialines bei kultūrinės kompetencijas neskirstant ugdymo į formalųjį ir neformalųjį. Siekiantiems pilietinių nuostatų įtvirtinimo ji rekomenduoja daugiau laiko skirti lietuviškų dramų, pjesių analizei ir „puoselėti vaikų pilietinę brandą savo teigiamais pavyzdžiais, visuomeniškumu, „švaria“ kalba, tautosakos, folkloro naudojimu“ (Vainiutė, 2010, 62).

Ypatingai plačios ir turiningos folkloro panaudojimo mokinių teatrinėje veikloje galimybės, didžiulė prasmė ir reikšmė atskleidžiama Galinos Germanavičienės atliktame tyrime. Autorė teigia, kad vaikų folkloro teatro ugdymo patirtis yra „reikšminga dalyvių asmenybinių pokyčių ir meno pasiekimų aspektais, psichologinių savybių pagerėjimui, tautinio tapatumo formavimuisi ir yra svarbus veiksnys dalyvių sėkmingai socializacijai“. (Germanavičienė, 2009, 68). Gražina Karlaitė ugdymą teatru laiko veiksminga ir reikšminga mokinių klasės kolektyvo mikroklimato gerinimo priemone: „draminis veiksmas gerina penktųjų klasių emocinį socialinį klimatą: padeda paaugliui pažinti save ir aplinką, leidžia orientuotis ir pritaipyti aplinkoje, moko reguliuoti savo santykius su klasės draugais, ugdo dvasines vertybes, padeda kaupti įvairiapusę gyvenimišką patirtį“. (Karlaitė, 2006, 64).

Peržvelgus naujausių darbų kontekstą ir jį apibendrinant, tenka pastebėti, kad apie teatro užsiėmimus, vykstančius neformaliojo švietimo įstaigoje, tyrimų atlikta gerokai mažiau. Beje, kaip minėjau, pasitaiko darbų ir tyrimų, kuriuose į formalųjį ir neformalųjį švietimą žvelgiama (arba siūloma žvelgti) kaip į bendrą ir nedalomą visumą, visiškai neakcentuojant, *kur* vyksta ugdymas teatru, bet koncentruojantis į klausimą, *kokią poveikį* jis daro įvairaus amžiaus mokiniams. Tokį požiūrį dažniausiai nulemia pasirinktoji tyrimo tema ir keliami uždaviniai, kuriais dažniausiai siekiama išsiaiškinti bendrą ugdymo teatru poveikį, neatsižvelgiant į institucijos pobūdį, specifiką ar erdvę, kurioje vyksta teatro užsiėmimai.

Pastarojo dešimtmečio tiriamojo pobūdžio magistro darbų apžvalga bei analizė atskleidžia ir tai, kad nežiūrint į faktą, jog sąvokas „ugdymas teatru“ ir „teatrinis ugdymas“ bandoma atskirti, išgryninat jų turinį, kai kurių autorių darbuose vis dar dominuoja tendencija sutapatinti *teatrinio ugdymo* ir *ugdymo teatru sąvokas*, jas vartojant ir lygiagrečiai, ir lygiaverčiai, kaip sinonimus, kaip vienareikšmes sąvokas, žyminčias vienodą tikslą turinčios ugdomosios veiklos turinį. Nežiūrint ir plačiai nesigilinant į sąvokų „ugdymas teatru“ ir „teatrinis ugdymas“ sutapatinimo priežastis ir tyrimų objektą, šiuo atveju svarbu akcentuoti tai, kad daugumoje atliktųjų tyrimų, išanalizavus mokyklinių užsiėmimų tikslus ir pobūdį, ryškiausiai akcentuojamas teatrinio užsiėmimų ypatingas poveikis bei įtaka mokinių asmenybės vystymuisi, jų dorovinių – estetinių nuostatų formavimuisi.

Laikantis nuostatos, kad būtent mokinio asmeninių kompetencijų ir vertybinių orientacijų formavimas ir yra pagrindinė neformaliojo ugdymo paskirtis, tiek teatrinį ugdymą, tiek ugdymą teatru turėtume vertinti ir analizuoti kaip reikšmingą ir plačią veiklą, galinčią turėti poveikį asmenybės brandai, darančiai įtaką jauno žmogaus vertybinių nuostatų susiformavimui. Akivaizdu ir tai, kad nedera suabsoliutinti ugdymo teatru, vykstančio vien tik bendrojo ugdymo mokykloje svarbos, nes tiek bendrojo ugdymo mokyklose, tiek neformaliojo švietimo įstaigose teatro dalykų moko tik tinkamą kvalifikaciją turintys specialistai (apie tai plačiau skyriuje 1.3.1.1.), o mokiniai turi polinkį ir norą keisti ugdymui skirtą aplinką, erdvę, linkę naudotis jiems suteikiama teise bei galimybe pasirinkti ne tik vietą, bet konkrečią ugdytojo asmenybę.

Požiūrį, kad erdvė, kurioje vyksta ugdymas teatru, verta atskiro dėmesio, atskleidžia kai kurių darbų autorių pastebėjimai, jog ugdymas teatru neformaliojo švietimo įstaigoje įvairiais aspektais skiriasi nuo ugdymo teatru bendrojo ugdymo mokykloje. Teatro mokytojas ir režisierius Nerijus Gedminas savo straipsnyje „Ugdymas teatru“ akcentuoja ir iškelia skirtingo pobūdžio įstaigų ugdymo teatru privalumus ir trūkumus teigdamas, jog „didžiausias galimybes sukurti spektaklį, kaip galutinai išbaigtą produktą, turi režisierius arba studijos, veikiančios moksleivių saviraiškos centruose, vadovas. Darbas tokia kolektive leidžia pasijusti „tikro“ vaidinimo kūrėjais. Jie jaučiasi išskirtinio, jeigu galima taip pasakyti, elitinio klubo nariais. Paklausti, ką veikia po pamokų, jie su pasididžiavimu atsako, jog „lanko dramą“. Į teatro studiją ateina tie, kurie nori išreikšti save per vaidybą. Dažnai tai būna vaikai, turintys daug įvairių gabumų – jie ir šoka, ir dainuoja, ir piešia.“ (Gedminas, 2010).

N.Gedminas pastebi ir tai, jog perpildytose bendrojo ugdymo mokyklose dažnai iškyla užsiėmimams tinkamų patalpų klausimas, kai tuo tarpu „jaunimo centruose ir moksleivių namuose repeticijos vyksta pagal griežtą tvarkaraštį, kiekvienas vadovas turi savo laiką ir patalpas“. (Gedminas, 2010). Pasiremdamas asmenine praktine patirtimi, N.Gedminas pastebi ir daugiau skirtumų, kuriuos plačiau aptarsime kituose darbo skyriuose, o užbaigiant šį skyrį norėtusi apibendrinti teatrinės veiklos ir ugdymo teatru vertybinį aspektą ir akcentuoti visų teoretikų bei

praktikų vienareikšmiškai pripažįstamą ugdymo teatru vertę asmenybės socialinių kompetencijų, estetinių bei kultūrinių nuostatų formavimuisi. Ši vertė nenuginčijama, o vieta, *kur* vyksta ugdymas teatru (bendrojo ugdymo mokykla ar neformaliojo švietimo įstaiga) ir *kaip* vykdomas ugdymas teatru – tai atskiros diskusijos klausimas.

Taigi bendrojo ugdymo mokyklų **teatro dalyko tikslas** – „suteikiant kokybišką patirtį, skatinti dvasinį mokinių brendimą, ugdyti pažinimo išgales, padėti įgyti teatro kompetencijos pagrindus ir jais pasinaudoti klasės ir mokyklos kultūriniame gyvenime“ (BUP, 2008) – neabejotinai sutampa su neformaliojo švietimo įstaigos keliamu **ugdymo teatru tikslu**, kuris neatsiejamas nuo bendro ir pagrindinio **neformaliojo vaikų švietimo tikslo**: ugdyti kompetencijas, teikiančias galimybių asmeniui tapti aktyviu visuomenės nariu, sėkmingai veikti visuomenėje, padėti tenkinti pažinimo ir saviraiškos poreikius (Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, 2012).

Apibendrinant dar kartą akcentuotinos dvi neformaliojo švietimo įstaigos teatrinės edukacijos alternatyvos, ypatingai ryškiai ir konkrečiai atspindinčios sąvokų *ugdymas teatru* ir *teatrinis ugdymas* turinio esmę bei skirtumus. Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (2011) numatytojo *formalųjį švietimą papildančio ugdymo paskirtį* praktinėje neformaliojo švietimo įstaigos veikloje galėtų ir turėtų atitikti ilgalaikė *teatrinio ugdymo programa*, skirta plėsti teatro srities žinias, stiprinti gebėjimus ir įgūdžius ir suteikti papildomas dalykines kompetencijas iš teatro srities. Minėtame švietimo įstatyme apibrėžiamo *neformaliojo švietimo paskirtį* praktiškai galėtų ir turėtų atitikti *ugdymo teatru programa*, skirta tenkinti mokinių pažinimo, ugdymosi ir saviraiškos poreikius, padėti jiems tapti aktyviais visuomenės nariais. Teatrinės edukacijos krypties – ugdymas teatru ar teatrinis ugdymas – pasirinkimas tampa kiekvienos konkrečios neformaliojo švietimo įstaigos bei jos steigėjo apsisprendimo ir pasirinkimo teise, kurios praktinį įgyvendinimą lemia socialiniai bei ekonominiai veiksniai.

1.3. Ugdymo teatru neformaliojo švietimo įstaigoje įstatyminis reglamentavimas

Kaip jau buvo minėta šio darbo 1.1. skyriuje „Neformaliojo švietimo sistemos esminiai raidos procesai ir sąvokos“, pagrindiniai neformaliojo švietimo įstaigos veiklą reglamentuojantys dokumentai – Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, Valstybinė švietimo strategija, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymai ir kiti teisės aktai. Iš jų svarbiausi ir aktualiausi dokumentai – „Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija“ ir „Bendrujų iš valstybės ir savivaldybių biudžetų finansuojamų neformaliojo švietimo programų kriterijų aprašas“. Tarp Lietuvos švietimo organizavimą ir kokybės vertinimą reglamentuojančių dokumentų yra daugybė tokių, kurie skirti bendrojo ugdymo mokykloms, tačiau turi ir papildomą nuorodą, jog *yra tinkami ir neformaliojo švietimo įstaigoms*. Pavyzdžiui, „Mokyklų aprūpinimo standartai“ (2001), „Pradinio ir pagrindinio

ugdymo bendrosios programos. Teatras. Šiuolaikinių menų programa.“ (2008), „Pagrindinio ugdymo metodinės rekomendacijos atnaujintoms programoms įgyvendinti. Teatras“ (2009).

Ugdymas teatru pagal savo turinį, be abejonės, artimiausias meninio ugdymo sričiai, todėl būtent šios srities ugdymo veiklą reglamentuojantys bendrojo ugdymo dokumentai ir yra labiausiai tinkami, t.y., adaptuoti neišformaliojo švietimo įstaigai, vykdančiai ugdymo teatru programas. Specialiai ugdymui teatru neišformaliojo švietimo įstaigoje sukurtų nurodymų ir veiklą reglamentuojančių dokumentų nėra, išskyrus rekomendacinio pobūdžio programą meno mokykloms (2002 m.), kuria dažniausiai naudojasi meno mokyklų teatro skyriai, vykdančios teatrinį ugdymą, nustatantys pasiekimų bei vertinimų standartus, atsiskaitymų, t.y., įskaitų ir egzaminų tvarką, vertinimo pažymiais sistemą ir kriterijus, išduodantys specialius neišformaliojo švietimo įstaigos baigimo pažymėjimus. Tai ir yra taip vadinamas teatrinis ugdymas (formalųjį švietimą papildantis neišformalusis ugdymas), apie kurį kalbėta skyriuje „Ugdymo teatru samprata neišformaliojo švietimo kontekste.“

Nežiūrint į tai, kad kita teatrinės edukacijos sritis – ugdymas teatru – neturi tokio griežto įstatyminio reglamentavimo, yra dalykų, kurie bendri ir aktualūs tiek bendrojo ugdymo mokyklų, tiek neišformaliojo švietimo įstaigų meniniam ugdymui. Tai mokytojo kvalifikacijos reikalavimai, materialinių – techninių resursų poreikis, ugdymo programų sudarymo bendrieji principai, ugdymo teatru formų bei metodų pasirinkimo galimybės, ugdymo rezultatų vertinimas bei informacijos sklaida. Tolimesniuose šio darbo skyriuose ir apžvelgiamos visos šios sritys, akcentuojant ugdymo teatru neišformaliojo švietimo įstaigoje kontekste kylančias aktualiausias problemas.

1.3.1. Sąlygos ugdymui teatru

Ugdymą teatru vertindami kaip dvasinių, intelektinių ir fizinių asmens galių auginimą bendraujant ir naudojant teatrą kaip ugdymo metodą, neišvengiamai susiduriame su klausimu, kokių esminių sąlygų reikia šio ugdymo proceso organizavimui. Tokiu atveju sąlygas tikslinga aptarti keliais aspektais: kas atlieka (planuoja ir įgyvendina) ugdymo teatru procesą, kokių tikslų ir rezultatų siekiama, kokioje erdvėje vyksta ugdymas teatru, kokios priemonės reikalingos ugdymo teatru proceso vykdymui ir tinkamos kokybės užtikrinimui. Tai ir sudaro pagrindines ugdymo teatru sąlygas.

1.3.1.1. Teatro mokytojo kvalifikacija, kompetencijos, asmenybė

Meninio ugdymo mokomųjų dalykų mokytojai vaidina svarbiausią vaidmenį ugdant mokinių kūrybos ir meno pažinimo bei suvokimo įgūdžius. Ugdymo teatru sąlygų neišformaliojo švietimo įstaigoje kontekste svarbiausias vaidmuo taip pat tenka mokytojui, vedančiam teatro užsiėmimus. Pasak V.Kazragytės, „mokytojas – pagrindinis žmogus, nuo kurio iš tiesų priklauso

teatrinis ugdymas Lietuvoje. Ne veltui sakoma: „yra mokykloje teatro mokytojas, gyvuoja teatras, nėra mokytojo, nėra ir teatro“. (Kazragytė, 2007, 79).

Kalbėdama apie teatrinio ugdymo problemas bendrojo ugdymo mokyklose, dr.D. Vaigauskaitė akcentuoja režisieriaus – pedagogo profesionalumo poreikį ir reikšmę. Jos nuomone, „sutikdami su vyraujančia politika, kad visoms valstybės valdymo struktūroms, politinio bei socialinio valdymo sritims gali vadovauti mėgėjai, turime pripažinti, kad ir jauno žmogaus kaip kūrybingos asmenybės formavimą taip pat esame linkę atiduoti į mėgėjų rankas“. (Vaigauskaitė, 2007, 120). Pasak D.Vaigauskaitės, „šią ydingą praktiką pradėjo keisti Švietimo ministerija, reikalaujama, kad mokykloje dirbtų tik pedagogo kvalifikaciją turintys mokytojai. Analogiškas reikalavimas turi būti keliamas ir mokyklinio teatro režisieriui: teatine kūryba gali užsiimti tik kvalifikuotas režisierius, o ne bet kokio dalyko mokytojas, tokiu būdu bandantis „prisidurti“ prie atlyginimo. Juolab, kad tokie kvalifikuoti teatro bakalaurai ir magistrai ruošiami Klaipėdos universiteto Humanitariniame ir menų fakultetuose“ (Vaigauskaitė, 2007, 120-121).

Neformaliojo švietimo įstaigoje režisieriaus – pedagogo profesionalumo klausimas lygiai taip pat aktualus kaip ir bendrojo ugdymo mokykloje. Šiuo metu galiojantys Lietuvos Respublikos įstatymai nustato, kad dirbti bet kurio dalyko (tarp jų ir teatro) mokytoju pagal neformaliojo vaikų švietimo programą gali:

1) asmuo, įgijęs aukštąjį, aukštesnįjį (specialųjį vidurinį, įgytą iki 1995 metų) išsilavinimą ir turintis pedagogo kvalifikaciją;

2) asmuo, įgijęs aukštąjį, aukštesnįjį (specialųjį vidurinį, įgytą iki 1995 metų) ar vidurinį išsilavinimą, neturintis pedagogo kvalifikacijos ir išklauses Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro nustatytą pedagoginių – psichologinių žinių kursą. Dėl šio kurso išklausymo galimybių galima kreiptis į regioninius ir universitetinius švietimo centrus.

Beje, kalbant apie pedagoginių – psichologinių žinių kursą, tikslinga paminėti paradoksalią ir prieštaringą situaciją. Pastaruoju metu Lietuvos neformaliojo švietimo įstaigų praktikoje, bandant įdarbinti naujų teatro mokytojų, susiduriama su tokiais faktais, kai jauno specialisto sklandžiam priėmimui dirbti švietimo įstaigoje trukdo galiojantys įstatymai, nes dėl neaiškių priežasčių studijų aukštojoje mokykloje metu studentams nesudaroma galimybė išklaudyti įdarbinimo įstatymais nustatytą pedagogikos bei psichologijos valandų kiekį, todėl, norint pradėti pedagoginį darbą, už papildomą mokestį tenka formaliai arba neformaliai išklaudyti pedagoginių – psichologinių žinių kursą.

Be to, priimant į darbą mokytojus vien reikalavimų, nustatytų Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (2011), atitikimo nepakanka. Pagal Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011m. rugsėjo 15 d. įsakymu Nr.V-1680 patvirtintą „Mokytojo priėmimo ir atleidimo iš darbo tvarkos aprašą“ tiek bendrojo ugdymo mokykla, tiek ir neformaliojo švietimo įstaiga,

norėdama įdarbinti mokytoją turi praeiti ilgą ir sudėtingą procesą: įstaigos internetinėje svetainėje paskelbiama informacija apie laisvą mokytojo pareigybę ir keliamus kvalifikacinius reikalavimus, nurodant pateikiamų dokumentų sąrašą ir dokumentų pateikimo terminus; mokyklos taryba informuojama apie atrankos laiką ir vietą. Po dokumentų pateikimo pretendentai atitinkantys reikalavimus kviečiami į pokalbį, kuriame turi teisę dalyvauti ne daugiau kaip trys mokyklos tarybos atstovai (mokytojų, tėvų, mokinių ne jaunesnių kaip 16 metų) stebėtojo teisėmis. Mokyklos direktorius, pasikalbėjęs su visais pretendентаis, išklausęs stebėtojų nuomonę, priima sprendimą ir apie jį informuoja pretendentus.

Taigi Lietuvoje tapti neformaliojo švietimo įstaigos mokytoju, nėra labai lengva ir paprasta, nors, beje, panaši situacija ir griežti kvalifikaciniai reikalavimai taikomi ir kitose Europos šalyse.

„Absoliučioje daugumoje šalių menų mokytojai specialistai net jeigu jie iš pradžių gavo profesionalų meninį išsilavinimą pagal nuoseklųjį modelį, taip pat privalo praeiti profesionalius pedagoginius mokymus. Tai reiškia, kad norėdami tapti valstybinės vidurinės mokyklos mokytojais, profesionalūs menininkai turi taip pat baigti profesionalius pedagoginius mokymus.“ (Meninis ir kultūrinis ugdymas Europos mokykloje, 2009, 71).

„Keliuose šalyse (prancūziškoje Belgijos bendruomenėje, Estijoje, Airijoje, Latvijoje, Vengrijoje, Nyderlanduose, Suomijoje ir Islandijoje) profesionaliems menininkams yra leidžiama dėstyti neturint reikalaujamų mokytojo kvalifikacijų arba pedagoginių mokymų baigimo pažymėjimo laikinai – pavyzdžiui, nesant galimybei pasisamdyti kvalifikuotą mokytoją. Tačiau tokiais atvejais iš profesionalių menininkų po tam tikro laiko paprastai reikalaujama baigti profesinius pedagoginius mokymus, norint tapti mokytoju, dirbančiu nuolatiniiais pagrindais. Nyderlanduose prieš gaunant mokytojo kvalifikaciją, profesionalus menininkas gali dėstyti su taip vadinamu „Menininko klasėje“ pažymėjimu.“ (Meninis ir kultūrinis ugdymas Europos mokykloje, 2009, 72).

Šiame plačiame ir reikšmingame Europos mokyklų tyrime ne tik aprašomas ir palyginamas 30 valstybių meninio ugdymo mokytojų specializacijos lygis, meno mokytojų specialistų įdarbinimo tvarkos privalumai ir trūkumai, bet ir akcentuojama kvalifikacijos tobulinimo svarba bei aktualijos įvairiose Europos šalyse, jų tarpe ir Lietuvoje, nors ir be specialių tyrimų yra akivaizdu, kad šiuo metu Lietuvoje nusistovėjusi švietimo įstaigų finansavimo tvarka bendrojo ugdymo mokyklų ir neformaliojo švietimo įstaigų mokytojams sudaro nevienodas kvalifikacijos kėlimo sąlygas. Bendrojo ugdymo mokyklų, finansuojamų „mokinio krepšelio“ principu, mokytojų kvalifikacijos kėlimui lėšos yra numatytos ir skiriamos laikantis tam tikros tvarkos. Neformaliojo švietimo įstaigų mokytojams kvalifikacijos kėlimui skiriamos lėšos, deja, išskirtinai steigėjo (t.y., vietinės savivaldybės) valioje ir, kaip taisyklė, iškilus finansiniams sunkumams, šios lėšos mažinamos pirmiausiai arba jų iš viso nėra neskiriama, todėl neformaliojo

švietimo įstaigos teatro (kaip, beje, ir kitų dalykų) mokytojų kvalifikacijos tobulinimo sąlygų užtikrinimas – viena iš aktualiausių problemų, laukiančių rimtų ir skubių sprendimų. Tai pripažįsta ir aukščiausios Lietuvos švietimo institucijos. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerijos viceministras Vaidas Bacys teigia: „Dabar neformalusis vaikų švietimas yra savarankiška savivaldybių funkcija ir dažnai nevyksta jokių šioje srityje dirbančių mokytojų kvalifikacijos tobulinimo renginių, o formaliajame švietime šito turime daug.“ („Švietimo naujienos“, informacinis leidinys, 2012 3/314“, 3). Kol neformaliojo švietimo mokytojų kvalifikacijos tobulinimo problema palikta tokiai savieigai, tol ji priklauso tik nuo paties mokytojo asmeninio aktyvumo ir galimybių kvalifikacijos tobulinimui skirti savo asmenines lėšas.

Neseniai atlikta apklausa „Kultūros poveikis kūrybingumui“ (KEA European Affairs /Europos reikalai, 2009) nustatė, kad mokytojų mokymai yra viena iš pagrindinių tobulintinų sričių, siekiant generuoti mokyklose kūrybingą mokymosi aplinką. Mokytojų švietimo ir mokymo tobulinimas buvo ir pirmasis 2010m. programos „Švietimas ir mokymas“ uždavinys.“ (Meninis ir kultūrinis ugdymas Europos mokykloje, 2009, 65).

Meno mokytojų kvalifikacijos tobulinimo srityje svarbų vaidmenį atlieka profesionalių menininkų dalyvavimas. „Profesionalių menininkų įtraukimas į pirminį menų mokytojų rengimą dažniausiai pasireiškia praktinių užsiėmimų, seminarų organizavimu arba profesionalių menininkų dalyvavimu meniniuose projektuose. Daugumoje šalių nėra centralizuotai priimtų programų, skatinančių profesionalių menininkų įtraukimą į mokytojų švietimą ir mokymą, bet aukštosios mokyklos turi teisę pačios pasikviesti tokius menininkus.“ (Meninis ir kultūrinis ugdymas Europos mokyklose, 2009, 76). Tyrimo autoriai, šiuo klausimu apžvelgę skirtingą įvairių šalių patirtį, daro išvadą, kad daugelyje šalių per mažai dėmesio skiriama nuosekliam menų mokytojų kvalifikacijos tobulinimui: „tik keliose šalyse profesionalių menininkų dalyvavimas mokytojų švietime yra numatytas nacionalinėse programose“. (Meninis ir kultūrinis ugdymas Europos mokyklose, 2009, 77).

Lietuvoje ši problema taip pat yra aktuali, todėl natūralu, kad tokia situacija provokuoja pačias įvairiausias suinteresuotų institucijų veiklos formas, kuriomis siekiama mažinti mokyklų bendruomenių atskirtį nuo bendrojo kultūros proceso. Viena iš naujausių tokio pobūdžio iniciatyvų – Lietuvos meno kūrėjų asociacijos įgyvendinamas projektas „Aukštosios kultūros impulsai mokykloms (AKIM)“, bendrojo lavinimo mokyklas pasiekęs 2011 metų rudenį. Projekte dalyvauja apie 600 visos Lietuvos mokyklų. Šį projektą, kurį Lietuvos meno kūrėjų asociacija įgyvendina kartu su partneriais, finansuoja Europos socialinis fondas pagal Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 2 prioriteto „Mokymasis visą gyvenimą“ priemonę VP1-2.2-ŠMM-10-V

„Neformaliojo švietimo paslaugų plėtra“. Deja, šis projektas neformaliojo švietimo įstaigas paliko nuošalyje.

Kalbant apie neformaliojo švietimo įstaigos teatro mokytojo kvalifikaciją, tenka pripažinti pastaruoju metu būdingą ir aktualią bendrojo pobūdžio tendenciją sąvoką „kvalifikacija“ keisti sąvoka kompetencija, kuri apibūdinama kaip „mokėjimas atlikti tam tikrą veiklą remiantis įgytų žinių, įgūdžių, gebėjimų, vertybinių nuostatų visuma“. „Mokytojo profesijos kompetencijos aprašas“, patvirtintas LR Švietimo ir mokslo ministro 2007 m. sausio 15 d. įsakymu Nr. ISAK – 54 reglamentuoja mokytojo profesinės veiklos pagal ikimokyklinio, priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio, vidurinio, atitinkamas specialiojo ugdymo, profesinio mokymo, neformaliojo švietimo programas kompetencijų grupes, kompetencijas, gebėjimus.

Pedagogui būtinos visos kompetencijos, kurias jis ugdo vaikuose (pagal Endrijaitį, 2007), tačiau viena iš svarbiausių mokytojo profesinės sėkmės prielaidų – mokytojo asmenybė. S.Šalkauskis (pagal Pukelį, 1995, 103) mokytojo asmenybės (ne vadovėlio, ne programos ar pan.) reiškumą išskėlė net iki ugdymo principo lygio, t.y. iki pamato reikšmės, – o juk ant pamato viskas laikosi. Kodėl? Todėl, kad kiekvienam pedagogui aišku, jog tik charakteris ugdo charakterį, tik asmenybė ugdo asmenybę. Jokios programos ir vadovėliai niekuomet ugdymo darbe neatstos mokytojo asmenybės.

Neformaliojo švietimo įstaigoje mokytojo asmenybės vaidmuo dar reikšmingesnis negu bendrojo ugdymo mokykloje. Pasak N.Černiauskaitės, „šiandien mokiniai gali laisvai pasirinkti neformalaus ar informalaus švietimo kryptį, pobūdį ar net organizavimo principus, keliamus ugdymo tikslus, vertybines nuostatas, dėstymo bei vertinimo metodiką. Tiek neformalus, tiek informalus švietimas yra neprivalomas, todėl neformaliojo švietimo įstaigos stengiasi pritraukti kuo daugiau ugdytinių, naudodamos pažangias dėstymo metodikas bei vertinimo būdus. Siūloma rinktis tradicinę ar netradicinę neformaliojo švietimo įstaigą ar įvairias studijas, kurios savo veiklą grindžia sėkmės bei malonumo principais“. (Černiauskaitė, 2012)

Į laisvo mokinių pasirinkimo kontekstą kaip neformaliojo švietimo veiklos organizatoriai, įvairių mokiniams siūlomų neformaliojo švietimo programų kūrėjai patenka ir neformaliojo švietimo mokytojai. Teatro mokytojas neformaliojo švietimo įstaigoje taip pat ne išimtis, nes jis mokiniams nėra paskiriamas administraciniu būdu. Teatro mokytojas neformaliajame švietime yra arba pasirenkamas, arba ne, ir būtent nuo teatro mokytojo profesinės kompetencijos ir asmeninių savybių priklauso, ar mokinys su mokytoju bendraus tik kelis užsiėmimus, ar pasiliks teatro grupėje keleriems metams, todėl Neformaliojo švietimo teatro mokytojų kompetencijų tobulinimas – aktuali ir svarbi problema, turinti įtakos kokybiškam mokinių ugdymui teatru. Teatro mokytojo kompetencija yra vienas iš veiksnių, lemiančių ugdymo teatru kokybę.

L.Laucevičienė magistro darbe „Dramos mokytojo profesinės kompetencijos: samprata ir įgijimo galimybės“ konstatuoja (pagal Endrijaitį, 2007), kad dramos mokytojo profesinė kvalifikacija gali būti apibrėžiama aštuoniomis kompetencijomis – asmenybės saviugdosa, projektavimo, įgyvendinimo, vertinimo, dalyko turinio ugdymo, didaktinės, vadybinės bei tyriminės. Dramos mokytojų praktikų teigimu, turėtų būti dar viena, devintoji – kūrybinė – kompetencija (Laucevičienė, 2005).

D.Heathote (1989), W.Ward (1999), V.Kazragytė (1999) ir kiti (pagal Dargienę, 2009, 32) teatrinėje veikloje ypatingai išryškina mokytojo vaidmenį, nes jis, atsižvelgdamas į mokinių nuomonę, kuria dvasinę ir materialinę aplinką ugdymui, organizuoja dramos (teatro) veiklą, sukonkretindamas ugdymo turinį ir kurdamas savo individualią ugdymo programą.

Kalbėdama apie mokytoją, V. Kazragytė išskiria tokius pagrindinius teatro mokytojo vaidmenis:

- Psichologas
- Ugdytojas
- Teatro pedagogas
- Teatro režisierius

Teatro mokytojas, puoselėdamas mokinių kūrybinį atsivėrimą skatinančią ir palaikančią atmosferą, V.Kazragytės teigimu, turi sudaryti sąlygas, kad mokiniai jaustųsi saugūs ir pasitikintys, nebijotų rodyti jausmų, fantazuotų ir improvizuotų. Tinkamą atmosferą siūloma kurti muzika, apšvietimu, dekoracijų detalėmis ir specifine teatrine butaforija. Mokytojas taip pat turėtų pastebėti kintančius ir naujai atsirandančius mokinių poreikius – judėjimo saviraiškos, kūrybos, pažinimo, bendravimo, meilės ir pagarbos, prasmės ieškojimo ir kitus poreikius. Teatrinėje veikloje turėtų būti skiriama laiko ir refleksijoms (apmąstymui). Tad svarbiausias pedagogo uždavinys – užtikrinti gerą kūrybinę atmosferą, ugdymo teatru dėka stimuliuoti mokinių jausmų pasaulį, suteikti galimybę moraliai tobulėti, lavinti estetinį požiūrį į meno vertybes.

Ugdymo teatru aplinkos mikroklimatas priklauso ne tik nuo mokytojo kompetencijos, bet ir nuo jo asmeninių savybių. Mokytojo profesijos specifiškumas tuo ir pasireiškia, kad kompetencija ir asmeninės savybės ypatingai glaudžiai susijusios. „Sunku atskirti asmenybę nuo profesijos, ypač tose veiklos srityse, kur nuolat sąveikaujama su žmonėmis. Ypač asmenybė ir profesiniai įgūdžiai bei mokėjimai persipina mokytojuje.“ (Butkienė, Kepalaitė, 1996, 82). Pasak šių autorių, „mokytojo profesiją paprastai renkasi žmonės, kurie mėgsta dalyką ir dalytis žiniomis su vaikais, ugdyti asmenybę, kuriems malonu matyti, kaip vaikai vis daugiau sužino, taip pat patinka ir patiems mokytis“. (ten pat, 82)

Dauguma teatro teoretikų bei teatrinės edukacijos tyrėjų ypatingą reikšmę skiria teatro mokytojo asmenybės empatiškumui ir tokioms mokytojo asmeninėms savybėms kaip polinkis ir

entuziazmas atvirai bendrauti su vaikais, jaunimu, meilė teatrui, artistiškas, žaismingumas, humoro jausmas.

Kalbant apie teatro mokytoją, svarbus ne tik profesinių bei asmeninių savybių tarpusavio persipynimas. Šiuo atveju labai svarbus ir dvipusis režisieriaus – pedagogo statuso santykis. Pasak D. Tamulevičiūtės, „pedagogika ir režisūra – labai glaudžiai susipynusios ir, ko gero, viena be kitos negali egzistuoti. Režisūra ir pedagogika eina greta. Geras režisierius – visada puikus pedagogas. Geras pedagogas – sumanus režisierius“.

Taigi šiuolaikiniam neformaliojo švietimo įstaigos teatro mokytojui tenka daug vaidmenų: jis ne tik režisierius – kūrėjas, jis ir mylintis, rūpestingas patarėjas, ir protingas pagalbininkas, žmogus – pavyzdys, padedantis atrasti ir suprasti gyvenimo tiesas, kurti, pažinti pasaulį, tad neformaliojo švietimo įstaigos kontekste ugdymo teatru mokytojams ypatingai reikšmingai skamba požiūris į pedagogą kaip į vaiko dvasiniame pasaulyje vykstančių pokyčių tarpininką.

K. Pukelio numone, „universalio idealinio mokytojo modelio prototipu gali būti dar Aristotelio suformuluota idėja: mokytojas iš esmės yra **skulptorius**. O skulptorius, rengdamasis kurti skulptūrą, turi 1) turėti būsimos skulptūros idėją (žinoti, kokią skulptūrą kurs); 2) turi būti įvaldęs s p e c i a l i ą t e c h n i k ą ir ja mokėti savo idėją materializuoti.“ (Pukelis, 1995, 168). Iš to, kas pasakyta, galima suformuluoti ir teatro mokytojo esminę sampratą: ugdantis teatru mokytojas privalo turėti ugdymo teatru idėją ir būti įvaldęs ugdymo teatru techniką (metodiką).

Apibendrinant, kokie reikalavimai keliami neformaliojo švietimo įstaigos teatro mokytojo kvalifikacijai, galima konstatuoti, jog Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas įtvirtina nuostatą, kad neformaliojo švietimo įstaigoje teatro mokytoju gali dirbti tik asmuo, įgijęs aukštąjį, aukštesnįjį teatrinį išsilavinimą ir turintis pedagogo kvalifikaciją, kurios tobulinimas dažniausiai priklauso nuo mokytojo asmenybės, nuo vidinio poreikio bei asmeninių finansinių galimybių. Neformaliojo švietimo teatro mokytojo profesinės kompetencijos ir asmenybės bruožai – vienas iš veiksnių, turinčių lemiamą įtaką pirmiausia teatro mokytojo darbo, kūrybinės veiklos ir santykių su mokiniais kokybei (beje, tuo pačiu ir pedagoginio darbo krūviui, kuris neformaliojo švietimo įstaigoje skiriamas atsižvelgiant į tai, kiek mokinių laisvanoriškai pasirinko ugdymo teatru kryptį, kiek suformuota ugdymo teatru grupių).

1.3.1.2. Ugdymo teatru aplinka: erdvė ir priemonės

Teatro meno specifika diktuoja ir specifines ugdymui teatru skirtosios erdvės bei priemonių sąlygas. Neformaliojo švietimo įstaigoje, kaip ir bendrojo lavinimo mokykloje, dramos (teatro) patalpos turėtų įgauti savitą pavidalą bei stilistiką, atspindinčią įstaigos bendruosius kultūrinius bruožus, o taip pat ir teatro mokytojo individualų kūrybos ir ugdymo stilių. Kas yra ugdymo teatru aplinka neformaliojo švietimo įstaigoje? Kokia ugdymo teatru priemonių materialinė bazė? Kas ir

kaip turi užtikrinti ugdymo teatru aplinkos kokybę? Tai natūraliai išskylantys klausimai, į kuriuos atsakyti nėra labai paprasta.

Neformaliojo švietimo koncepcijoje sakoma, jog, siekiant iš dalies užtikrinti ugdymo programų kokybę, numatoma vertinti ne tik ugdymo programą bei mokytojų pasirengimą, bet ir ugdymo aplinkos atitiktį sveikos ir saugios aplinkos reikalavimams. Vertinimas numatytas, bet, deja, tenka pripažinti, kad neformaliojo švietimo ugdymo aplinkos samprata įstatymais bei teisės aktais nėra tiksliai apibrėžta kaip, beje, ir bendrojo ugdymo mokyklų mokymo(si) aplinka. Nors Lietuvos švietimo sistemai priklausančių formaliojo bei neformaliojo švietimo įstaigų valdymo teisiniu pagrindu turime laikyti LR švietimo bei Savivaldos pagrindų ir valstybės tarnybos įstatymus, švietimo aplinką tiriantys mokslininkai, susipažinę su šios sistemos teisiniais dokumentais, pastebi, jog daugumoje formaliojo ir neformaliojo švietimo įstaigų veiklą reglamentuojančių dokumentų „kalbama tik apie švietimo (ugdymo/mokymosi) procesą ir visai neaptariama aplinka, kurioje šis procesas vyksta“. (Radzivonas, 2008). Pasak A.Radzivono, net ir LR Švietimo įstatyme teikiamos sąvokos „*mokymosi ir materialioji aplinkos*“ (40 straipsnis), „*mokymo ir mokymosi sąlygos*“, „*darbo vieta*“ (46 ir 49 straipsniai) yra neapibrėžtos.

Giedrė Poderienė, Socialinių mokslų (edukologijos) daktarė, savo tiriamojo pobūdžio darbuose nurodo, kad, įgyvendinant šalies švietimo reformą, moderniai ugdymo aplinkai kurti bei tobulinti skiriama nemažai dėmesio, tačiau tiek edukologijos literatūroje, tiek pedagoginėje praktikoje pasigendama sisteminių vertinimų, susijusių su modernios ugdymo aplinkos tikslais, struktūra, vertinimo kriterijais, tobulinimo principais ir nuostatomis. Pasak Kučinsko, „mokyklos aplinkos kūrimo ir valdymo standartų nėra. Kiekviena ugdymo įstaiga savo aplinką tvarko taip, kaip tai suvokia, pagal turimas galimybes ir sąlygas“ (Kučinskas, 2003). D.M.Kowalczyk teigimu, „aplinka – tai faktorių, veikiančių asmenybę ir sukeliančių tam tikrų psichinių reakcijų, visuma. Mokymosi aplinka yra mokyklos vidaus sąlygų, nuostatų, požiūrių, santykių ir veiklos būdų bei priemonių visuma, kuri lemia ugdymo procesą ir jo rezultatus.

Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklos pagrindinio ugdymo bendrosiose programose, skirtose meniniam ugdymui (2007), aptariant mokymosi aplinką, atkreipimas dėmesys ir meninio ugdymo erdves. „Pageidautina, kad mokyklose dailės, muzikos, pagal galimybes – šokio ir teatro kabinetai būtų išdėstyti šalia ar netoli vienas nuo kito. Rekomenduotina kurti integruoto meninio ugdymo erdves, kelių menų kambarius, studijas, padalinamų erdvių kompleksus ir kt. Jose turėtų būti pakankamai vietos priemonėms sudėti, mokinių mokymuisi grupėse, mokytojų mokymuisi ir bendram darbui.“ (BUBP, 2007, 6). „Per teatro pamokas būtina, kad vaikai mokytūsi pritaikytoje judėti aplinkoje (mokyklos sporto ar aktų salėje, fojė). Pageidautina, kad mokyklos įrengtų specialią patalpą, turinčią medines grindis arba išklotą linoleumu, grindų dangą. Per teatro pamokas būtina turėti garso grotuvą, vaizdo demonstravimo aparatūrą, garso ir vaizdo įrašų rinkinius. Pageidautina

filmavimo kamera, mokiniams naudoti prieinamas apšvietimo pultas. Per teatro pamokas būtina turėti mobiliųjų dekoracijų detalių, teatrinio kostiumo dalių, sceninių daiktų. Meninio ugdymo procese būtina tikslingai naudoti informacines komunikacines technologijas (kompiuterius ir kompiuterines mokomąsias programas, *daugialypę terpę*, spausdintuvus, kopijavimo aparatus, fotoaparatus, filmavimo kameras ir kt.). Visos mokymosi priemonės turi būti mokytojams ir mokiniams lengvai prieinamos ir pasiekiamos.

Apie ugdymui teatru skirtąją mokymo erdvę bei priemones nemažai rašė V.Kazragytė (1996, 36-37). Jos teigimu, **teatrinei veiklai skirtoji patalpa** „turi būti erdvi, bet ne per didelė, jauki, tvarkinga, apsaugota nuo pašalinio šurmulio ir ryškios saulės šviesos (būtina, kad kabėtų dienos šviesą tamsinančios užuolaidos). Patalpoje turėtų būti juntama kūrybinė teatro dvasia.“ Pasak V.Kazragytės, dramoms pamokoms/užsiėmimams pageidautina turėti:

- Aprangos detalių: apsiaustų, skrybėlių, juostų, kostiumų, karūnų, tam tikrų drabužių (senas paltas, mergaitės suknelė, etnografinis sijonas), įvairių audeklų atraižų, iš kurių lengvai pagaminamos teatrinio kostiumų detalės arba panaudojamos sceniniams simboliams.
- Buitinių ir butaforinių reikmenų: namų apyvokos daiktų, laikrodį, krepšelį, botagą, kardą, lazdele, virvę, dirbtinę gėlę, paveikslą, ratukus, skėtį, medžio lapų, šakų bei priemonių ir medžiagų, atstojančių tikrus daiktus.
- Universalios naudojimo dekoracijų: įvairių formų dydžių, spalvų konstrukcijų kubų ir širmų, dekoracijų detalių: medžio, namo, gėlės, žvaigždės, graikiškos kolonos siluetą ir kt.
- Keletą apšvietimo įrenginių.
- Muzikinio įgarsinimo įrangą su įrašais ir plokštelėmis. Keletą muzikos instrumentų (metalofoną, būgnelį, skudučius, kankles), garsams išgauti priemones (varpelis, švilpynė, belstukai ir pan.).
- Grimo reikmėms stalą, veidrodžius.

V. Kazragytės (1996, 36-37) teigimu, dramai (teatrui) skirtoje patalpoje tikslinga išskirti dramines veiklos kampelius. Jie padėtų mokymą organizuoti, diferencijuoti. Kampeliuose mokiniai pratintųsi dirbti savarankiškai, spręstų kūrybines raiškos problemas, atliktų projektavimo, tyrinėjimo, gamybos užduotis. **Siūlytini šie kampeliai:**

1. **Vaidinimo.** Jų gali būti keletas. Tai tuščios erdvės, atskirtos nuo kitų žymekliais, pvz., kėgliais. Čia ruošiamasi vaidinti, bandomi ir tobulinami vaidybiniai veiksmai.
2. **Rašymo ir informacijos.** Tai vieta ir priemonės skaityti, interpretuoti, atlikti kūrybines rašymo užduotis. Jame laikoma teatrinė bibliotekėlė, surinkta ikonografinė medžiaga, teatro metraštis, klasės (grupės) ir asmeniniai dramoms dienoraščiai.

3. **Dailinio apipavidalinimo** kampelyje projektuojama scenos erdvė, dekoracijos, veikėjų kostiumai, reikmenys, kuriami vaidinimo programėlių, skelbimų eskizai ir kt. Čia turėtų stovėti scenos „dėžė“ (maketas).
4. **Muzikinio apipavidalinimo** kampelis – vieta, kur projektuojamas ir apipavidalinamas muzikinis ir buitinis įgarsinimas. Kampelis įrengiamas ten, kur laikoma muzikos aparatūra ir instrumentai.
5. **Gamybinis kampelis** įrengiamas dekoracijų, reikmenų, medžiagų ir priemonių laikymo vietoje. Čia kūrybiškai pasirenkami ir pritaikomi turimi daiktai bei nesudėtingai pasigaminami nauji.

Šias bendrojo lavinimo mokykloms skirtas rekomendacijas adaptuojant neformaliojo švietimo įstaigai bei ieškant atsakymo, kokią aplinką, erdvę ir kokias priemones ugdymui teatru turėtų užtikrinti neformaliojo švietimo įstaiga, galima konstatuoti, jog erdvės ir priemonių poreikis praktiškai nesiskiria nuo bendrojo ugdymo mokykloms rekomenduojamų erdvių bei ugdymo priemonių, aprašytų „Mokyklų aprūpinimo standartuose“ (2001). Tai, ar rekomenduojamos sąlygos užtikrinamos, priklauso nuo kiekvienos konkrečios neformaliojo švietimo įstaigos materialinių – techninių galimybių bei administracijos ir teatro mokytojų požiūrio, kūrybiškumo ir asmeninio veiklumo. Neformaliojo švietimo įstaigos specifika – daugiaprofilinis veiklos pobūdis, t.y., ugdymo veikla organizuojama ne vienoje, o keliose meno srityse, taip pat vykdomos ir kitokio pobūdžio veiklos: amatai, informacinės technologijos, techninė kūryba, komunikacijos ir laisvalaikio klubai. Daugiaprofilinė neformaliojo švietimo įstaigos veikla nulemia ir specifinį ugdymo aplinkos, ugdymo erdvės įvaizdį, tad šio darbo objektas – ugdymas teatru – savaime patenka į kitų meno šakų ugdymui skirtųjų erdvių samplaiką.

Be abejo, tinkama erdvė ir ugdymo priemonių gausa – tai reikšmingos prielaidos, padedančios užtikrinti bei gerinti galimybes tiek mokinių veiklai, tiek mokytojo kūrybingam darbui neformaliojo švietimo įstaigoje. Kaip teigia Bertie Everard ir Geoffrey Morris, „mūsų galimybė plėtoti mokymo programą taip, kad pasiektume tikslų, be abejo, priklauso nuo mūsų išteklių“, tačiau ugdymo teatru kontekste ypatingą reikšmę ir prasmę įgyja tolimesnė šių autorių minties plėtotė, jog „vis dėlto nepaprastai svarbu užtikrinti, kad „ne uodega vizgintų šunį“, kad mokymo turinį lemtų ne lengviausiai prieinami ištekliai, o mūsų mokinių poreikiai“ (Bertie Everard, Geoffrey Morris, 1997, 216). Vadovaujantis tokia nuostata ir susipažinus su rekomendaciniais ugdymo erdvės savybių bei ugdymo priemonių sąrašais, verta prisiminti optimizmą bei fantaziją skatinančią V.Nemirovičiaus – Dančenkos mintį: „Svarbiausias asmuo teatre – aktorius. Galima pastatyti gražiausius rūmus, pakviesti geriausią tarnautojų personalą – ir vis dėlto teatro nebus. O reikia tik vienam – trims aktoriams išskleisti aikštėje patiesalą, ir atsiras teatras.“ Ši garsaus režisieriaus mintis – tai tinkamiausias sprendimas tiems, kam ugdymo teatru aplinką tenka kurti nuo

nulinio etapo: ugdymo teatru erdvėje svarbiausia yra mokytojas ir mokinys, nes būtent jų fantazija ir bendra kūryba turi galimybes užpildyti net ir tuščiausią erdvę.

1.3.2. Ugdymo teatru organizavimas

Ugdymas teatru kaip ir kiekviena ugdymo sritis yra kruopščiai bei atsakingai planuojamas, organizuojamas ir kontroliuojamas procesas. Pradinis ugdymo teatru etapas – programos sudarymas, siekiant numatyti būsimus veiklos rezultatus, suplanuoti veiklos etapus, aptarti veiksmingiausias bei tikslingiausias veiklos formas bei metodus. Ugdymo teatru planavimas bei organizavimas – atsakinga kūrybinė bei pedagoginė veikla.

1.3.2.1. Ugdymo teatru programos sudarymas

Meninio ugdymo programa – tai pedagogui skirtas susistemintas informacijos šaltinis, kuriame suprantama mokslo kalba nuosekliai išdėstyta atitinkamo dalyko turinys (sąvokų sistema).

Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje (2012) nustatyta, kad vaikų ugdymo programos rengiamos pagal Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro tvirtinamus bendruosius iš valstybės ir savivaldybių biudžetų finansuojamų neformaliojo švietimo programų kriterijus. Lietuvos švietimo ir mokslo ministerija yra patvirtinusi „Bendrųjų iš valstybės ir savivaldybių biudžetų finansuojamų neformaliojo švietimo programų kriterijų aprašą“ (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. birželio 18d. įsakymas Nr. ISAK-991). Vadovaujantis šiame apraše pateiktais bendraisiais kriterijais, kiekviena neformaliojo švietimo įstaiga sudaro neformaliojo švietimo programas, o įstaigos steigėjas, įvertinęs vietos bendruomenės vaikų poreikius, teikia pritarimą programoms įvesti (arba nutraukti). Programą tvirtina neformaliojo švietimo mokyklos direktorius. Šio aprašo 8 punkte nurodoma: „Meninės ir sportinės krypties neformaliojo švietimo programų bendrąjį turinį nustato Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministras.“

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 37 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad neformaliojo švietimo kokybę, įskaitant ir formalųjį švietimą papildančio ugdymo kokybę, valstybė užtikrina iš dalies. Kaip pažymima Neformaliojo švietimo koncepcijoje, tam, kad būtų įgyvendinta ši nuostata, bus rengiami teisės aktai, reglamentuojantys šių programų, ugdymo planų rengimą, programų vertinimą, akreditavimą ir pan. Numatoma, jog teisę įgyvendinti neformaliojo vaikų ugdymo programas krepšelio lėšomis turės visi švietimo teikėjai, teisės aktų nustatyta tvarka akreditavę vaikų ugdymo programas. Švietimo teikėjų teikiamų akredituoti ugdymo programų skaičius neribojamas. Iš dalies užtikrinant neformaliojo ugdymo programų kokybę, numatoma vertinti ugdymo programą, mokytojų pasirengimą, ugdymo aplinkos atitiktį sveikos ir saugios aplinkos reikalavimams ir kt. Teigiamai įvertintos ir krepšelio lėšomis finansuojamos neformaliojo vaikų ugdymo programos ir atsiliepimai apie jas bus skelbiami informacinėje sistemoje, o ugdymo teikėjų

veiklą stebės ir vertins institucija, kuriai teisės aktų nustatyta tvarka bus suteikti įgaliojimai. Neformaliojo vaikų ugdymo metu įgyjamoms kompetencijoms pripažinti kuriama sistema, kuri suteiks asmeniui didesnes galimybes tobulėti, siekti aukštojo mokslo, tinkamai pasirengti ir sėkmingai įgyti profesinę kvalifikaciją ir įsidarbinti.

Kaip matyti iš naujai patvirtintosios Neformaliojo švietimo koncepcijos, daugelis dalykų, susijusių su neformaliojo švietimo programomis – kūrybos bei planavimo etape, kuris atsispindi iš koncepcijos formuluočių būsimajame laike: „numatoma, jog turės“, „numatoma vertinti“, „bus skelbiami“, „stebės ir vertins“, „bus suteikti įgaliojimai“, „kuriama sistema“ ir t.t. Visa tai patvirtina realią situaciją, kad dabartiniu metu neformaliojo ugdymo programos, tame tarpe ir ugdymo teatru programos, turinio prasme yra kuriamos autonomiškai ir savarankiškai. Vadovaujantis Bendrųjų iš valstybės ir savivaldybių biudžetų finansuojamų neformaliojo švietimo programų kriterijų aprašu, neformaliojo švietimo programą sudaro:

1. Įvadas (programos pavadinimas, programos rengėjai, jų kvalifikacija, programos trukmė, apimtis, dalyviai. Jei reikia – mokinių amžius.)
2. Paskirtis (vaikų pažinimo, lavinimosi, saviraiškos poreikių tenkinimas, ugdomi specifiniai gebėjimai ir kompetencijos). Prireikus programoje gali būti detalizuotas tikslas ir uždaviniai, veiksmai, priemonės programos paskirčiai įgyvendinti.
3. Turinys (veiklos aprašas, ugdytini gebėjimai ir nuostatos). Prireikus gali būti nurodoma tematika, programos moduliai, dermė su kitomis panašios krypties bendrojo lavinimo programomis.
4. Ugdymo priemonės ir įranga.
5. Siektini rezultatai (esminiai gebėjimai, žinios, supratimas bei nuostatos, kurias bus įgiję programą baigę mokiniai).
6. Vaikų pasiekimų ir pažangos vertinimas (vaikų pažangos, pasiekimų vertinimo principai, kaupimo, interpretavimo ir apibendrinimo būdai).

Išvardintieji kriterijai yra bendro ir abstraktaus pobūdžio, tad neformaliojo švietimo įstaigų mokytojams suteikiama daug kūrybinės laisvės, sudaromos sąlygos atsižvelgti į konkrečios grupės mokinių galimybes bei poreikius. Tokiu būdu kiekvienos grupės ugdymo teatru programa kuriama ir sudaroma tarantis, aktyviai diskutuojant su pačiais programos dalyviais, kartu su mokiniais priimant bendrus sprendimus daugeliu būsimos bendros kūrybinės veiklos klausimų. Be abejo, teatro pedagogas, būrelio ar studijos vadovas išlieka pagrindiniu bendro sprendimo priėmimo koordinatoriumi.

Neformaliojo švietimo įstaigos mokytojui kokybiškos individualios ugdymo programos sukūrimas kiekvienai konkrečiai grupei – atsakingas ir nelengvas uždavinys. Literatūros šiais klausimais beveik nėra. Individualiųjų programų metodika vis dar teberengiama. Kaip teigia dr.

V.Kazragytė, „individualioji programa – tai ne pažodinės bendrosios programos ištraukos ir ne vien paprastas kūrinų, temų, idėjų, praktinių užduočių konkretizavimas. Tai daug sudėtingesnis procesas, nes mokytojas, laikydamasis bendrosios programos „rėmų“, iš tiesų ją perkuria, sukurdamas naują programą“.

V.Kazragytė – Dramos (teatro) papildomojo ugdymo ir pasirenkamojo dalyko bendrosios programos autorė. Šia programa siūloma naudotis atsižvelgiant į dramos (teatro) vietą konkrečioje mokykloje, konkrečioje įstaigoje. Tiems, kas kuria individualias programas teatro klasėms/studijoms, ši bendroji programa yra savotiškas „statybinis pamatas“, ant kurio kiekvienas gali statyti savos vizijos statinį.

V.Kazragytės siūlomi pagrindiniai individualios programos kūrimo etapai:

1. Savo kompetencijos bei galimybių įvertinimas.
2. Ugdymo formos pasirinkimas.
3. Informacijos apie konkrečią grupę kaupimas
4. Tarpdalykinių ryšių nustatymas.
5. Integravimosi į įstaigos socialinį ir kultūrinį gyvenimą galimybių nustatymas.
6. Individualios programos teksto rašymas

Kurdamas individualią ugdymo teatro programą neformaliojo švietimo įstaigos teatro mokytojas įpareigojamas nepamiršti Neformaliojo švietimo koncepcijoje (2012) išdėstytų bendrųjų principų:

- savanoriškumo – vaikai laisvai renkasi švietimo teikėją ir jo siūlomas veiklas;
- prieinamumo – veiklos ir metodai yra prieinami visiems vaikams pagal amžių, išsilavinimą, turimą patirtį nepriklausomai nuo jų socialinės padėties;
- individualizavimo – ugdymas individualizuojamas atsižvelgiant į jo asmenybę, galimybes, poreikius ir pasiekimus;
- demokratiškumo – mokytojai, tėvai ir vaikai yra aktyvūs ugdymo(si) proceso kūrėjai, kartu nustato ugdymosi poreikius;
- patirties – ugdymas grindžiamas patyrimu ir jo refleksija;
- ugdymosi grupėje – mokomasi spręsti tarpasmeninius santykius, priimti bendrus sprendimus, dalytis darbais ir atsakomybėmis; pozityvumo – ugdymosi procese kuriamos teigiamos emocijos, sudaromos sąlygos gerai vaiko savijautai.

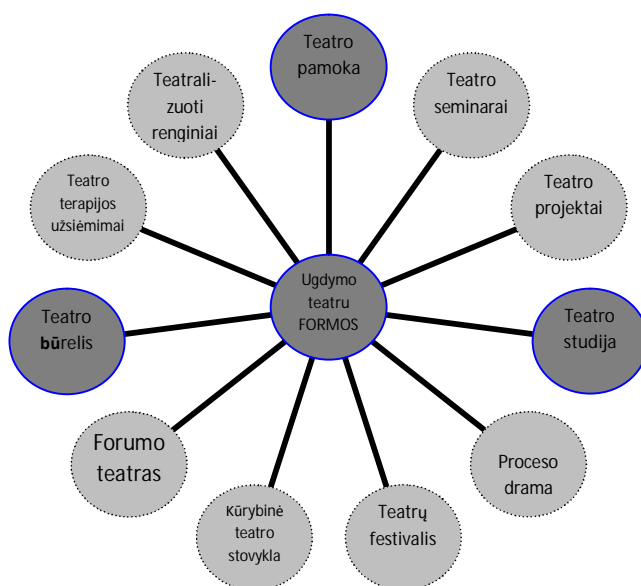
Šie neformaliojo švietimo principai savo esme bei turiniu yra artimi ir priimtini ugdymui teatru skirtųjų programų kūrėjams ir padeda mokytojui taip planuoti veiklos turinį, kad patenkinant mokinio poreikius, nesuvaržoma ir mokytojo kūrybinė laisvė. Pasak akademiko A.Gaižučio, tai ypatingai svarbu, nes „meninio ugdymo programa turi užtikrinti kūrybos laisvę pedagogams. Kiekvieno pedagogo laisvė tampa turininga, kai ji remiasi pažangiomis, perspektyviomis idėjomis,

kolektyviniu protu, gerai apgalvotomis programomis. Neįmanoma ugdyti moksleivių kūrybinę iniciatyvą unifikuotais metodais, neatsižvelgiant į vaikų individualybę, vietos sąlygas ir galimybes“. (Gaižutis, 1988).

1.3.2.2. Ugdymo teatru formų ir metodų įvairovė

Apžvelgdami ir analizuodami edukologijos darbus bei tyrimus, kai kurie mokslininkai pastebi ir akcentuoja tai, kad svarbiausios pedagogikos mokslo sąvokos vartojamos ne visada tiksliai. Pasak S.Jankečiaus, bene ryškiausi ir dažniausiai pasitaikantys netikslumai yra susiję su ugdymo reiškinių įvardijimu. „Šie netikslumai įneša nemažai painiavos, kartai net klaidina, kartu ir trukdo įvairių dokumentų reikalavimų įgyvendinimo tikslumui.“ (Jankevičius, 2008). Ugdymo formos bei metodai, deja, taip pat yra ne visada tinkamai vartojamų sąvokų sąrašė, tad šiame darbe, siekiant aiškumo ir konkretumo, stengiamasi laikytis pedagogikos moksle nusistovėjusio sąvokų vartojimo.

Neformaliojo švietimo sistemos permainų laikotarpiu, planuojant ir strateguojant esmines ugdymo teatru plėtros galimybes, tikslinga dėmesį koncentruoti ne į ugdymo teatru metodų įvairovę, bet į ugdymo teatru formas, todėl šiame darbo skyriuje pagrindinis dėmesys skiriamas tik ugdymo teatru formų apžvalgai. Tokį pasirinkimą lemia ne tik darbo tema, bet ir darbo apimtys apribojimai, nes ugdymo teatru metodų analizė – ypatingai plati tema, reikalaujanti atskirų mokslinių tyrimų. Šiandieninėje bendrojoje švietimo sistemoje ir neformaliajame švietime egzistuojančias teatrinės veiklos formas galima pavaizduoti tokia schema:

1 pav. Ugdymo teatru formos neformaliajame švietime

1.3.3. Ugdymo teatru kokybės vertinimas

Ugdymo teatru kokybė – neformaliojo švietimo įstaigoje vykdomos veiklos kokybės dalis: ugdymo teatru kokybės matavimo rodikliai automatiškai tampa sudedamąja neformaliojo švietimo įstaigos kokybės rodiklių dalimi. Požiūris į ugdymo teatru kokybės vertinimo procesą neformaliojo švietimo kontekste galimas keliais aspektais. Šiuos aspektus lengviausiai suformuluoti, atsakant į praktinėje veikloje kylančius klausimus, susijusius su ugdymo teatru programos įgyvendinimo kokybės vertinimu neformaliojo švietimo įstaigoje.

Kaip vyksta ugdymo teatru programos turinio ir kokybės vertinimo procesas? Kas dalyvauja vertinimo procese? Mokiniai, tiesiogiai patiriantys ugdymo teatru programos poveikį? Tėvai, pasirašantys ugdymo sutartis su neformaliojo švietimo įstaiga, mokantys nustatyto dydžio mokesčių ir stebintys jų vaikams skirtos ugdymo teatru programos įgyvendinimą bei rezultatus? Įstaigos administracija, kontroliuojanti šios programos įgyvendinimo etapus ir padedanti spręsti iškilančias problemas? Įstaigos steigėjai, skiriantys didžiąją programos įgyvendinimo finansavimo dalį? Kokia kitų institucijų funkcija? Be abejo, kyla klausimų ir apie tai, kaip yra matuojamas ir įvertinamas ugdymo teatru programoje iškeltųjų tikslų bei uždavinių įgyvendinimas. Kas ir kaip nustato, kokių ugdymo teatru rezultatų pasiekė visa programoje dalyvaujančių mokinių grupė? Kokių individualių rezultatų pasiekė kiekvienas teatru ugdomas asmuo? Atskiro dėmesio šiuo aspektu galėtų ir turėtų sulaukti klausimas, kokie vertinimo ar įsivertinimo kriterijai bei metodai apskritai taikomi ugdant teatru neformaliojo švietimo įstaigoje, nes būtent šių metodų tinkamas taikymas gali daugiausiai padėti vertinant ugdymo teatru kokybę bendrąja prasme.

Akivaizdu ir tai, kad ugdymo teatru kokybės neformaliojo švietimo įstaigoje vertinimas turi būti neatsiejamas ir nuo bendrųjų neformaliojo švietimo rezultatų sampratos, aiškiausiai išreiškiamos Neformaliojo švietimo koncepcijoje (2012), kur neformaliojo vaikų ugdymo laukiamas rezultatas skirstomas į dvi dalis: rezultatas asmeniui, t.y. vaikui, ir rezultatas visuomenei.

Laukiamas neformaliojo ugdymo *rezultatas vaikui*:

- vaikas įgis kompetencijų, būtinų asmeniniam, visuomeniniam ir profesiniam gyvenimui;
- įgyjamos kompetencijos turės tiesioginės įtakos sėkmingam vaiko ugdymui(si) formaliojo švietimo sistemoje, padės spręsti savo problemas ir aktyviai veikti bendruomenėje, visuomenėje bei įsitvirtinti darbo rinkoje.

Laukiamas neformaliojo vaikų ugdymo *rezultatas visuomenei*:

- išaugs visuomenės narių pilietiškumas ir tautiškumas, asmenys aktyviau dalyvaus bendruomeniniame ir visuomeniniame (politiniame) gyvenime;
- savarankiškos, kryptingai motyvuotos asmenybės gebės kurti bendruomeniškumą skatinančią aplinką ir į ją įtraukti daugiau visuomenės narių;

- didėjant darbo rinkoje lengvai prisitaikančių visuomenės narių skaičiui, šalyje mažės nedarbas ir valstybės išlaidos socialinėms išmokoms.

Laukiami rezultatai apibrėžiami labai konkrečiai, tačiau akivaizdu, jog įgytų, išsiugdytų kompetencijų kiekis, įtaka sėkmingam mokymuisi ir asmenybės brandai – tai ugdymo kategorijos, kurių įvertinimas nėra labai paprastas ir aiškus tiek ugdant teatru, tiek ugdant kitais menais. Tam reikalingos ir yra kuriamos švietimo kokybės vertinimo metodikos.

Šiuo metu Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklos savo teikiamos ugdymo kokybės matavimui gali naudotis „Bendrojo lavinimo mokyklos audito metodika“ (2002), kurioje nustatyti vidaus ir išorės audito kokybės rodikliai. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2001 m. sausio 18 d. įsakymu Nr.73 patvirtinta „Mokymo kokybės vertinimo profesinėse mokyklose tvarka“. Neformaliojo švietimo įstaigų teikiamos ugdymo kokybės vertinimui metodika, deja, kol kas nesukurta, nors pagal Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijos įgyvendinimo priemonių planą 2008-2012 m. patvirtintą Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008-02-11 įsakymu Nr. ISAK-361, jau 2008 m. Lietuvos vaikų ir jaunimo centras, Švietimo ir mokslo ministerijos vaikų ir jaunimo socializacijos skyrius, Nacionalinė mokyklų vertinimo agentūra turėjo parengti rekomendacijas Neformaliojo vaikų švietimo mokyklų veiklos įsivertinimui. 2012 m. planuojamas Neformaliojo vaikų švietimo mokyklų išorinio vertinimo rekomendacijų (metodikos) parengimas, tuo siekiant, kad visos Lietuvoje veikiančios neformaliojo švietimo mokyklos ir visa jose vykdoma veikla būtų vertinama pagal bendruosius kriterijus.

Neformaliojo švietimo įstaigoms, išgyvenančioms permainų ir esminių dokumentų, reglamentuojančių veiklos vertinimą bei įsivertinimą, laukimo laikotarpį, tenka susitaikyti su faktu, kad šiuo metu ugdymo kokybės vertinimas ir informacijos sklaida palikta kiekvienos įstaigos vidinei atsakomybei ir joje dirbančių asmenų individualiam supratimui, todėl neformaliojo švietimo įstaigoms, savarankiškai vertinant ugdymo teatru kokybę, nelieka nieko kito, kaip vadovautis bendrąja švietimo kokybės samprata.

Šiuo klausimu „Nacionalinės monitoringo sistemos švietimo kokybės rodiklių poreikio tyrime“ (2002) rašoma, jog „bendriausia prasme švietimo kokybe laikytini švietimo klientų (švietime dalyvaujančių asmenų, visuomenės), profesionalų (pedagogų, švietimo įstaigų vadovų, švietimo valdymo lygmenų specialistų, švietimą aptarnaujančios infrastruktūros specialistų, mokslininkų) ir politikų susitarimai dėl švietimo tikslų (vertybių, modelių, kurių įkūnijimo siekiame), jų siekimo būdų (kaip, kokiais ištekliais, darbų paskirstymas ir jų atlikimo laikas ir pan.) ir pasiekimų įvertinimo kriterijų (laukiamų rezultatų) bei sutartinių tikslų pasiekimo laipsnis.

Tyrime teigiama, jog susitarimus dėl švietimo kokybės dabartinėmis sąlygomis apsprendžia trys esminės veiksmų grupės.

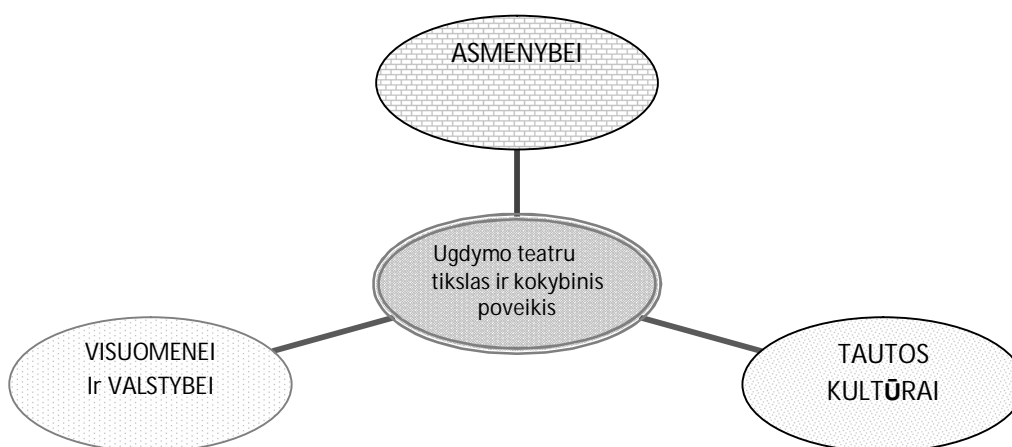
1. Asmens švietimo poreikiai: dabartiniai poreikiai, ateities – artimos ir tolimos – lūkesčiai.

2. Lietuvos visuomenės, valstybės, kultūros dabarties poreikiai, ateities – artimos ir tolimos – lūkesčiai, visuomenės ir valstybės tikslai ir raidos kryptys.

3. Europos, pasaulio švietimo raidos dabartinės tendencijos ir ateities iššūkiai.

Pirmosioms dviem veiksnių grupėms visuomet atliepia konkrečios valstybės švietimo sistemos tikslai. Todėl Lietuvos švietimo kokybės rodiklių sistema ir susitarimai dėl švietimo kokybės orientuojami į tokius Lietuvos švietimo sistemos tikslus: švietimo sistemos tikslai asmens atžvilgiu; tikslai visuomenės, valstybės atžvilgiu; tikslai kultūros atžvilgiu.

Šitokiame švietimo kokybės sąlygų bei orientacinių tikslų kontekste, ugdymo teatru tikslo ir kokybinio poveikio schema galėtų atrodyti taip:

2 pav. Ugdymo teatru tikslo ir kokybinio poveikio schema

Apibendrinant šiame skyriuje išdėstytas mintis, išryškėja tai, kad ugdymo teatru neformaliojo švietimo kontekste kokybės vertinimo klausimai, kaip ir dauguma kitų svarbių šios srities problemų, tebėra sprendimų paieškos ir svarstymo būklėje. Klausimas, ar įmanoma suformuoti tikslus ir patikimus ugdymo teatru kokybės matuoklius (rodiklius, indikatorius), kuriais būtų galima pamatuoti ir bendrąją neformaliojo švietimo įstaigos ugdymo kokybę, išlieka atviras ir diskutuotinas, todėl šiame darbe siekiama apsiriboti ugdymo teatru kokybinio poveikio asmenybei tyrimu, nors tolesnė darbo plėtotė įpareigotų tirti platesnį kontekstą, t.y., ugdymo teatru kokybinį poveikį visuomenei ir tautos kultūrai.

Apžvelgus mokslinę literatūrą, atliktus tyrimus bei neformalųjį bei meninį ugdymą reglamentuojančius dokumentus ir apibendrinus mokinių ugdymo teatru neformaliojo švietimo įstaigoje teorinius aspektus, galima teigti:

- Su darbo tema susijusios mokslinės literatūros bei Lietuvos švietimo dokumentų analizė atskleidžia, kad mokinio asmenybės brandoje svarbus vaidmuo pripažįstamas ne tik bendrojo lavinimo mokyklai (formaliojo švietimo sistemai), bet ir neformaliojo švietimo

įstaigai (neformaliojo švietimo sistemai), nes neformaliojo švietimo įstaigose atliekamas ugdymas – sudedamoji bendrojo ugdymo dalis.

- Mokslininkų ir teatro edukologijos teoretikų bei praktikų darbuose įrodyta ugdymo teatru reikšmė bei įtaka asmenybės brandai, todėl ugdymas teatru neformaliojo švietimo įstaigoje turi realias teorines prielaidas užimti reikšmingą vietą neformaliojo švietimo bendrajame kontekste kaip vienas iš veiksmingų ir efektyvių asmenybės ugdymo bei vertybinių nuostatų formavimo būdų.
- Ugdymo teatru viena išskirtinių ypatybių – asmeninės patyriminės galimybės. Mokslininkų įrodyta, kad patyriminis neformaliojo ugdymo pobūdis turi ypatingai reikšmingą įtaką asmenybės brandai ir tampa reikšminga prielaida meniniams interesams formuotis.
- Ugdymo teatru ir bendrųjų neformaliojo švietimo tikslų tarpusavio artimumas, panašumas bei sąveika, pasireiškianti patyriminiu pobūdžiu bei kitais bendrais požymiais, yra nukreipta į reikšmingų asmenybės kompetencijų ugdymą.
- Ugdymas teatru kaip sudedamoji neformaliojo švietimo konteksto dalis patenka į nestabilią ir permainingą terpę, šiuo metu išgyvenančią esminius pokyčius, galinčius turėti reikšmingos įtakos mokinių ugdymo teatru veiklos finansavimui, organizavimui bei rezultatų vertinimui.
- Neformaliojo švietimo sistemos organizacinių ir bei finansinių pokyčių etape ypatingai svarbu ir aktulu analizuoti ugdymo teatru plėtros klausimus, siekiant išlaikyti esamą situaciją bei suaktyvinti tarpinstitucinį bendradrabiavimą tarp formaliojo ir neformaliojo švietimo įstaigų.
- Ugdymo teatru klausimas aktualus, svarbus ir analizuotinas ne tik tarpinstitucinės komunikacijos aspektu, bet ir daugeliu kitų probleminių aspektų (ugdymo teatru sąlygos, programų sudarymo principai, neformaliojo švietimo įstaigos teatro mokytojo kvalifikacijos kėlimo galimybės, ugdymo teatru kokybės vertinimas ir t.t.).
- Tikėtina, kad ugdymo teatru neformaliojo švietimo įstaigose plėtotė gali padėti išspręsti nepakankamą ugdymo teatru pasiūlą bendrojo lavinimo mokyklose.
- Siekiant numatyti ugdymo teatru neformaliojo švietimo įstaigoje plėtros kryptis, būtina plačiau ir išsamiau ištirti ugdymo teatru, vykdomo neformaliojo švietimo įstaigoje, reikšmę asmenybės brandai ir dvasiniam augimui, bendrojo lavinimo mokyklų mokinių konkrečius poreikius bei neformaliojo švietimo įstaigų sąlygas bei realias galimybes ugdymo teatru plėtotės srityje.

II. UGDYMO TEATRU NEFORMALIOJO ŠVIETIMO ĮSTAIGOJE SITUACIJA

Jolitos Kudinovienės parengtoje metodinėje priemonėje „Meno edukologijos tyrimų metodologijos pradmenys“ akcentuojama, jog meno edukologijos pažinimo objektas – meninis ugdymas, o meno edukologinį tyrimą galima apibūdinti kaip nuoseklų metodologinių, metodinių ir organizacinių-techninių procedūrų sistemą, kurios tikslas – gauti naujų žinių apie meninio ugdymo tikrovės tiriamuosius objektus. Pasak J. Kudinovienės (2008), meno edukologiniai tyrimai, kaip ir kiti socialiniai tyrimai, pagal tyrėjo teorinius svarstymus, žinias, strategijas ir pasirinktus modelius gali būti skirstomi į kiekybinius ir kokybinius. Edukologinio tyrimo metodologija nesupriešina kokybinio ir kiekybinio ugdymo reiškinių ir procesų tyrimo. Pasak B. Bitino (pagal J. Kudinoviene, 2008), sumanus kokybinio ir kiekybinio tyrimo derinimas – objekto sėkmingo pažinimo prielaida. Kokybiniai tyrimai labai dažnai yra kiekybinių tyrimų pagalbininkai – jie naudojami rezultatams įprasminti prieš arba po kiekybinio tyrimo.

Pagal J. Kudinoviene, ne visi tyrėjai pasisako už kokybinių ir kiekybinių tyrimų derinimą. „Neretai kokybiniai tyrimai kritikuojami dėl patikimumo, vertingumo ir kontrolės trūkumo. Vis dėlto nepaisant kai kurių prieštarų vertinimų, dauguma socialinių tyrimų metodologų palaiko sisteminių požiūrį į mokslinį tyrimą, t.y., pasisako už kokybinių ir kiekybinių tyrimų integraciją.“ (J. Kudinovienė, 2008).

Laikantis teigiamos nuostatos tyrimų integracijos atžvilgiu ir nustačius ugdymo teatru tyrimo aktualumą, numačius tyrimo tikslus ir išanalizavus literatūrą bei dokumentus, ugdymo teatru reikšmės asmenybės brandai ir dvasiniam augimui tyrimui, o taip pat ugdymo teatru plėtros poreikio ir galimybių tyrimui, buvo pasirinkti tokie tyrimo metodai kaip atvejo tyrimas (interpretacinė analizė), dokumentų analizė, laisvasis teminis rašinys, interviu ir anketinė apklausa. Tyrimo rezultatų pristatymą tikslingiausia pradėti nuo vienos iš neformaliojo švietimo įstaigų – Tauragės rajono moksleivių kūrybos centro (Tauragės MKC) – interpretacinės analizės, kurioje remiantis faktiniais duomenimis, išreikštais žodžiais, skaičiais bei schemomis, ugdymo teatru veikla pateikiama įvairiais aspektais.

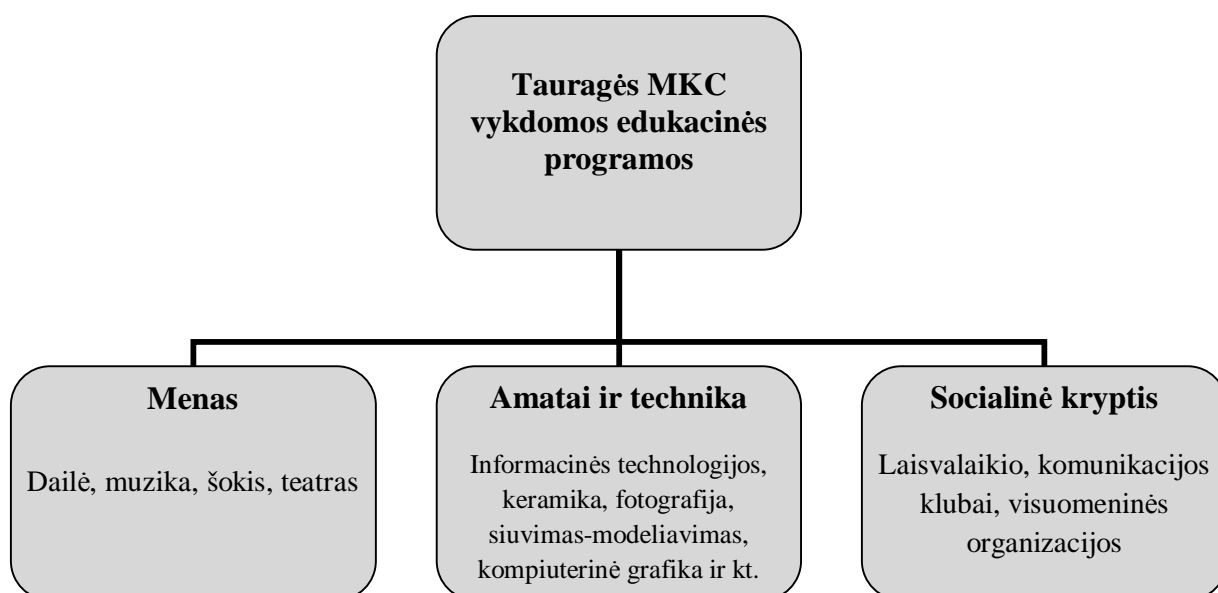
2.1. Ugdymas teatru Tauragės rajono moksleivių kūrybos centre

Ugdymą teatru kaip savanoriškai ir savarankiškai pasirenkamą mokinių meninės veiklos sritį konkrečioje neformaliojo švietimo įstaigoje galima analizuoti įvairiais aspektais: ugdymo teatru formos ir metodai, programos ir pasiekimų vertinimo sistema, darpdalykinė integracija, teatro mokytojų kvalifikacija ir kt. Šiame tiriamosios dalies skyriuje, kaip ir teorinėje dalyje, nėra gilinamasi į plačią ir prieštarinę ugdymo teatru metodikos sritį, pasiekimų vertinimo, tarpdalykinės integracijos bei kitas aktualias problemas, o siekiama apžvelgti tik ugdymo teatru formas bei per jas daromą poveikį, įtaką asmenybės ugdymui vienoje iš neformaliojo švietimo įstaigų – Tauragės

rajono moksleivių kūrybos centre. Tokį pasirinkimą lemia ne tik darbo apimtys apribojimai, bet ir susiklosčiusios permainų aplinkybės: šiuo metu esamą situaciją ypač aktualu ir tikslinga analizuoti būtent ugdymo teatru formų bei daromos įtakos aspektu. Neformaliojo švietimo įstaigų ugdymo turinio, sąvokų ir finansavimo sistemos kaitos etape būtent tai gali labiausiai padėti strateguoti ir inicijuoti ugdymo teatru plėtros galimybes.

Tauragės rajono moksleivių kūrybos centras įkurtas 1990 metais. Pagal 2011 metų duomenis tai viena iš 268-ių Lietuvoje ir viena iš trijų Tauragės rajone veikiančių neformaliojo švietimo įstaigų, kurioje greta daugybės įvairių meninio, techninio bei socialinio ugdymo kryptių programų nuo pirmųjų įkūrimo metų iki šių dienų vykdomos ir teatrinės edukacijos programos.

Bendras Tauragės MKC edukacinės veiklos kontekstas, į kurį patenka ugdymas teatru pateikiamas žemiau esančioje schemoje:

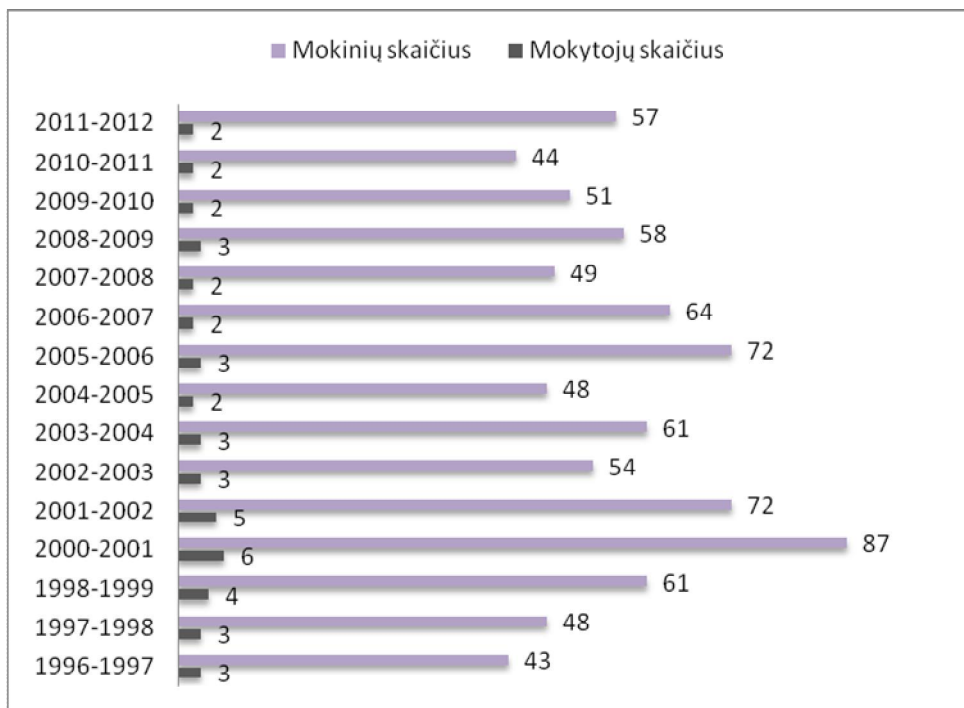
3 pav. Tauragės rajono moksleivių kūrybos centro edukacinė veikla

Per 22 metų veiklos laikotarpį šioje neformaliojo švietimo įstaigoje išbandytos įvairios efektyvios, prasmingos, veiksmingos, turiningos ugdymo teatru formos: teatro būrelis, teatro studija, projektinės grupės veikla, projektas, socialinės dramos užsiėmimai, kūrybinė stovykla, teatrų festivalis, teatralizuotas renginys ir kt. Apie kiekvieną iš ugdymo teatru formų galima parašyti po atskirą skyrių (istorinės medžiagos yra sukaupta daug), tačiau šiame darbe tenka apsiriboti tik bendrąja pačių populiariausių ugdymo teatru formų apžvalga. Pirmiausia – tai teatro (dramos) būreliai ir teatro (dramos) studijos.

Tauragės rajono moksleivių kūrybos centre, teatro (dramos) būreliai ir studijos skirtingo amžiaus vaikams bei jaunuoliams veikia nuo įstaigos įkūrimo. Būrelių ir studijų formavimas vyksta

atsižvelgiant į vaikų ir jaunuolių amžiaus tarpsnius: ikimokyklinis amžius, pradinės klasės, 5-8 klasės, 9-12 klasės.

Įvairiais įstaigos veiklos istoriniais laikotarpiais mokinių ir jų vadovų skaičius dėl objektyvių ir subjektyvių priežasčių nuolat kito. Tai akivaizdžiai atsispindi pateiktoje diagramoje:

4 pav. Tauragės MKC teatro mokytojų ir mokinių statistinė kaita

Kaip matyti iš diagramos, Tauragės MKC ugdymo teatru istorijoje yra etapų (pvz., 2000-2002), kai įstaigoje dirbo net 5-6 teatro pedagogai, teatro (dramos) kolektyvų vadovai ir teatro klasių mokytojai. Tai savotiškas ugdymo teatru ir teatrinio ugdymo „aukso amžius“ Tauragės rajono moksleivių kūrybos centre, kai vienu metu buvo taikomos dvi teatrinės edukacijos kryptys. Pastaruosius penkerius mokslo metus įstaigoje dirba tik 2 teatro mokytojai, turintys 3-4 grupes, kiekvienoje iš jų po 14-16 vaikų ir jaunuolių. 2011/2012 mokslo metais mokytojoms darbui su viena teatro būrelio arba studijos grupe skiriamos 4-6 kontaktinės valandos per savaitę, atsižvelgiant į mokinių amžių bei būrelio ar studijos vadovo sukurtą ir įstaigos direktoriaus patvirtintą ugdymo teatru programą.

1998-2002 metais Tauragės moksleivių kūrybos centre greta pačios populiariausios teatru ugdymo formos – būrelių ir studijų veiklos – egzistavo ir kitokia ugdymo forma, kuri pagal dabartinę Neformaliojo ugdymo koncepciją atitiktų sąvoką „formalųjį ugdymą papildantis neformalusis ugdymas“. Tauragės rajono savivaldybės tarybos sprendimu, 1998 metais Tauragės moksleivių kūrybos centre greta dailės klasių, dirbančių pagal meno mokyklų veiklos organizavimo principus ir rekomendacinio pobūdžio ugdymo planą, buvo įkurta ir teatro meno klasė, kurioje moksleiviai su teatro menu buvo supažindinami pagal ilgalaikę (4-ių metų trukmės) meno mokyklų

programą. Mokiniam, pasirinkusiems būtent šitokią ugdymo formą (ne ugdymą teatru, o teatrinį ugdymą) teko tikrai nemažas, daug laiko ir jėgų reikalaujantis krūvis: pagal programą ir tvarkaraščius praktiškai kasdien vykstantys teatrinės raiškos, sceninės kalbos ir sceninio judesio, teatro istorijos, dainavimo, šokio užsiėmimai. Greta mokymosi krūvio, tenkančio mokiniams bendrojo ugdymo mokyklose, dailės ir teatrinio ugdymo klasių mokiniams skirtas 12-13 savaitinių valandų tikslinio meninio ugdymo krūvis – tikrai nelengva našta. Jau per I-ąją veiklos pusmetį jaunuoliai pajunta, kad teatrinis ugdymas tai ne vien prasmingu turiniu užpildytas laisvalaikis, bet ir didelio vidinių pastangų sutelkimo reikalaujanti veikla. Prieš pasirenkant tokią teatrinio ugdymosi formą, būtina įvertinti ne tik mokinių psichologinį nusiteikimą rimtam darbui, bet ir jų fizinę sveikatą.

Kaip rodo Tauragės MKC teatro klasės 1998-2002 metų praktinio darbo patirties apžvalga ir duomenų analizė, per ketvertą teatrinio ugdymo metų buvo pasiekta pastebimų rezultatų: žiūrovai, kolegos, teatro mokytojai ir aukštųjų mokyklų dėstytojai teigiamai vertino brandžius spektaklius ir mokinių sukurtus aktorinius darbus, pelniusius ne vieno festivalio prizus ir apdovanojimus, kiekvieno mokinio asmeniniai pasiekimai ir asmeninė pažanga taip pat buvo akivaizdi, tačiau nežiūrint į tai, Tauragės rajono moksleivių kūrybos centras 2002 m., išleidęs pirmąją ir iki šiol tik vienintelę teatro klasės laidą, šią teatrinio ugdymo formą nutraukė. Pagrindinės priežastys:

1. Bendrojo lavinimo mokyklose mokymosi krūvio spartus intensyvėjimas (įdiegtasis profiliuotas mokymas turėjo visiškai priešingą negu tikėtasi poveikį mokiniams tenkančio mokymosi krūvio prasme)
2. Finansavimo sumažinimas (skirti po vieną akademinę savaitinę valandą kiekvieno teatro klasės mokinio sceninės kalbos individualiems užsiėmimams įstaiga nebeturėjo galimybių, dar vėliau ėmė stigti finansavimo net ir grupinių užsiėmimų išlaikymui).

Be to, aptariamuoju laikotarpiu, pasak Tauragės MKC administracijos darbuotojų, į moksleivių gyvenimą drastiškai ir agresyviai brovėsi naujoji mada, naujasis mokinių poreikis – įvairių mokomųjų dalykų repertoriai. Pasidarė techniškai nebeįmanoma suderinti teatro klasių tvarkaraščius, mokiniai fiziškai nebepajėgė skirti tiek jėgų ir pastangų, kiek to reikalavo numatytoji, nors ir iki minimalaus valandų skaičiaus sumažinta teatrinio ugdymo programa. Tauragės moksleivių kūrybos centro administracijos ir teatro mokytojų profesinė nuostata neleido mokyti paviršutiniškai, tik dėl dokumento, vadinamo „Neformaliojo ugdymo pažymėjimu“, į kurio turėjimą ar neturėjimą moksleiviams stojant į aukštąsias mokyklas teatrinio ugdymo srityje (priešingai negu muzikinio) visiškai neatsižvelgiama arba žiūrima net su neigiama nuostata. Aukštųjų mokyklų teatro dėstytojai, aktoriai ir režisieriai, rinkdami savo būsimų studentų grupes aukštosiose mokyklose, dažniausiai nori mokinių, visiškai nepaliestų kito mokytojo teatrinio ugdymo metodais ir idėjomis, todėl teatro klasių baigimo pažymėjimo, nors ir priskiriamo prie oficialių neformaliojo

švietimo dokumentų, tikslingiau nerodyti ir apie lankytą teatrinio ugdymo mokyklą nepasakoti. Neteisinga būtų kategoriškai tvirtinti, kad taip buvo (yra) visur ir visada, kad tai yra visų aukštųjų mokyklų, susijusių su teatrinio ugdymu, stojamųjų egzaminų sistema, bet realybėje būtent tokio pobūdžio faktų pasitaiko pakankamai dažnai. Be abejo, tam tikra prasme tokia aukštųjų mokyklų dėstytojų nuostata, tiksliau – kūrybinis ir pedagoginis poreikis, yra visiškai pateisinamas ir suprantamas, nors pasitaiko ir kitokių nuomonių. „Vis dažniau manau, kad laikas keisti atrankos būdus. Matyt, reiktų važinėti į mokyklas ir ten ieškoti vaidybai gabių vaikų. Yra puikių moksleivių dramos būrelių. Mokytojai man yra sake, kad asmenybių netrūksta, bet gabiausieji dažnai nedrįsta stoti. Užtat į jų vietą ateina negabūs drašuoliai,“ – taip dar 1991 metais viename interviu kalbėjo legendinė režisierė – pedagogė D. Tamulevičiūtė. (pagal Marcinkevičiūtę, 2011).

Teatro klasė, kaip iš dalies formalizuota (dalinių atsiskaitymų tvarka, būdais bei metodais, vertinimo sistema, baigiamųjų egzaminų laikymu ir atitinkamo dokumento išdavimu) teatrinio ugdymo forma Tauragės rajono moksleivių kūrybos centre šiuo metu nebeegzistuoja, nors, beje, pagal meno mokyklų programas ugdymą organizuojančios dailės klasės savo veiklą tęsia iki šiol ir 2012 metais išleis šešioliktą dailės klasių laidą, su viltimi ir tvirtu įsitikinimu, kad ne vienas iš buvusių mokinių tradiciškai papildys dailės, scenografijos, dizaino ir kitų dailės sričių studijas tęsiančių Lietuvos bei užsienio aukštųjų meno mokyklų studentų gretas. Dabartinė situacija, kad teatro klasių veikla Tauragės rajono moksleivių kūrybos centre šiuo metu nebevykdoma, įstaigos bendruomenės lygmenyje vertinama priešaringai. Vienareikšmiškų ir kategoriškų išvadų bei nuomonių vis dar vengiama, juo labiau, kad šiuo metu besikeičiantys įstatymai ir požiūris į neformalųjį ugdymą atneša tam tikrų permainų ir naujų sprendimų poreikį, tačiau naujos finansavimo tvarkos laukimo, nežinios ir sprendimų paieškos etape populiariausia ir efektyviausia ugdymo teatru forma Tauragės rajono moksleivių kūrybos centre tebelaikoma teatro būrelių ir studijų veikla.

Tauragės rajono moksleivių kūrybos centre veikiančias teatro studijas ir būrelius reklaminiiais sumetimais vienija gražus, skambus ir prasmingas pavadinimas – Tauragės Pilies teatras. Pavadinimas atspindi ne tik Tauragės MKC geografinę buvimo vietą (ši įstaiga yra įsikūrusi Tauragės miesto simbolyje – pilyje), bet ir siekiamybę formuoti savitą stilistiką. Teatro grupės prisistatymuose įvairių festivalių ir pasirodymų metu, pačių mokinių bei vadovų sukurtoje teatro atributikoje dominuoja pilies tema ir atmosfera: pilies bokštų fragmentai ant teatro vėliavos ir artistų šventinių apsiaustų, pilies vartų ir bokštų simbolika bei metaforos „Pilies teatro“ dainos tekste, informaciniuose lankstinukuose, atskirų spektaklių programėlėse, teatro reprezentaciniuose suvenyruose ir kt. Tiek teatro būrelių ir studijų vadovams, tiek jauniems teatro mylėtojams šis skambus ir iškilmingas, nuolat akcentuojamas „Pilies teatro“ vardo skambesys suteikia ne tik romantikos, bet ir įpareigoja prisiimti kolektyvinę atsakomybę už tam tikrą kūrybinės veiklos

kokybę, ieškant vis naujų veiklos formų, jungiantis į bendros veiklos projektus su kitais įstaigoje veikiančiais kolektyvais, kuriant bendrus spektaklius, kuriuose dalyvauja nuo mažiausių ikimokyklinio amžiaus artistų iki įstaigos pedagogų ir techninio personalo darbuotojų, kartu su mokiniais kuriančių vaidmenis, vedančių teatralizuotus renginius, skirtus ne tik įstaigos, bet ir viso miesto bei rajono bendruomenei.

Tauragės rajono moksleivių kūrybos centre, kur kartu dirba įvairių meno krypčių mokytojai, vyrauja kūrybinga atmosfera, sudaranti prielaidas aktyviai *teatro projektų veiklai* – dar vienai iš efektyvių ugdymo teatru formų, turinčių galimybę įtraukti didelį vaikų ir jaunimo skaičių.

Vienas iš ryškesnių teatro projektų pavyzdžių – Tauragės MKC modernaus šokio studijos „Saiga“ (vadovė D. Šeniauskaitė) ir Tauragės Pilies teatro jaunimo grupės (vadovė J. Kazlauskienė) įgyvendintas projektas – choreografinis spektaklis „Baltijos jūra“, kuriame dalyvavo 50 vaidinančių ir šokančių vaikų bei jaunuolių. Spektaklis du kartus sėkmingai rodytas ir publikos šiltai sutiktas garsiajame „Venecijos karnavale“ Italijoje, didžiojoje San Marko aikštės scenoje pasaulinio garso karnavalo atidarymo metu daugiataūkstantinei ir įvairiatautei žiūrovų miniai. Kaip teigia šiame teatro projekte dalyvavę vaikai bei jaunuoliai, tokie pasirodymai leidžia pajusti „milžiniškos kolektyvinės atsakomybės jausmą ir bendros kūrybos įvertinimo bei pripažinimo džiaugsmą“.

Šiuo teatro projektu buvo bandoma siekti ir kitų neformaliajame ugdyme ypač dažnai akcentuojamų tikslų, tokių, kurie greta meninės saviraiškos, tame tarpe ir šalia ugdymo teatru, atrodo lyg ir nesuderinami. Ši jaunimo tarpe ugdytina kompetencija dažniausiai apibūdinama apibendrintu, tarp pedagogų ne ypač populiariu, o kai kam gal net ir visai svetimu, nepriimtiniu terminu – verslumas. Ką tai turi bendro su ugdymu teatru? Kaip tai buvo pateikta, suprasta ir pabandyta praktiškai susieti tarpusavyje, siekiant suderinti ugdymo teatru tikslus ir neformaliojo ugdymo bendruosius tikslus?

Spektaklis „Baltijos jūra“, atlikėjų rūbai bei atributika, o taip pat ir 50-ies atlikėjų kelionės išlaidos į Venecijos karnavalą – ne vieną dešimtį tūkstančių kainavęs projektas. Abiejų kolektyvų vadovės ir įstaigos administracija siekė, kad finansinių lėšų paieškoje aktyvią ir atsakingą poziciją užimtų ir patys atlikėjai, todėl, prieš pradėdami šį tarptautinį projektą, jaunieji ir artistai turėjo kitą teatro projektą, kurį galima pavadinti pramoginiu – komerciniu spektakliu. Kadangi Tauragės rajono moksleivių kūrybos centras pagal steigėjo patvirtintus nuostatus turi teisę verstis mokama koncertine veikla, abi „Baltijos jūros“ projekte dalyvaujančios grupės, parengusios bendrą kalėdinį spektaklį „Reikalas Nr.1“, sėkmingai užsidirbo lėšų kelionei į Italiją, tuo pačiu nuoširdžiai teikdami džiaugsmą savo koncertų užsakovams – mokykloms, vaikų darželiams, privačioms įstaigoms bei organizacijoms.

Šalia finansinės naudos ši ugdymo teatru forma suteikė galimybę patirti daugybę dvasinių potyrių ir atradimų, nes proginis – pramoginis spektaklis, reikalaujantis ypač aktyvaus tiesioginio

kontakto su žiūrovais, nuolat ir neišvengiamai keisdavosi, priklausomai nuo žiūrovų amžiaus. Jauniesiems artistams tai suteikė puikią galimybę ugdyti improvizacinius gebėjimus nesuplanuotose, nesurežisuotose, netikėtose situacijose, o taip pat padėjo užgrūdinti taip reikalingą ir reikšmingą fizinę bei sceninę ištvermę, kurios tikrai prireikė per gastroles Italijoje.

Vėliau tokio pobūdžio eksperimentinis teatro projektas dar labiau plėtojosi ir tapo tradiciniu: buvo kuriami nauji scenarijai, organizuotos repeticijos, vyko jungtinių spektaklių „Šiam kiemely visko būna...“ (2006), „Karvutės Melanijos sapnas“ (2007), „Senosios pilies pasaka“ (2008), „Kuo kvepia atostogos?“ (2008) premjeros ir pasirodymų maratonai. Į šiuos Tauragės pilies kieme arba aikštėje šalia pilies rodytus spektaklius, kurių atlikėjų skaičius 70-100 mokinių, šalia Pilies teatro artistų buvo įtraukti ne tik Tauragės MKC šokėjai, bet ir vokaliniai kolektyvai (berniukų choras, estrados studija, choreografinės grupės, vokalo studijos solistai, jaunimo laisvalaikio klubų ir draugijų nariai), buvę Tauragės MKC mokiniai, suaugusieji Tauragės vokalistai. Pilies teatro vaikams ir jaunimui tokio pobūdžio veikla – tai naujos galimybės įgyti papildomas kompetencijas: vyko ne tik choreografinių, bet ir vokaliųjų gebėjimų ugdymas, bendravimo kompetencijų tobulinimas, komandinio darbo įgūdžių formavimas. Naujos ir reikšmingos socialinės kompetencijos – tai ir yra neformaliojo švietimo įstaigos tikslas, kurio įgyvendinimui ypač puikiai gali pasitarnauti įvairios ugdymo teatru formos, tarp jų ir teatro projektai. Būtent toks neformaliojo švietimo ir ugdymo teatru bendrų tikslų suvokimas, vaikų bei jaunuolių entuziazmas ir siekis išmokti bei įgyti naujų kompetencijų ir yra pagrindinės sąlygos tam, kad menas (šiuo atveju – teatras) taptų veiksminga asmenybės ugdymo priemone.

Teatro projektai kaip veiksminga ugdymo teatru priemonė Tauragės rajono moksleivių kūrybos centre plečia savo ribas, kūrybiškai įžengdami ir į bendrojo ugdymo mokyklų edukacines erdves. Vienas iš tokios projektinės veiklos pavyzdžių – projektas „Novelės kelias į sceną“, kai vieną pasirinktą novelę skirtingai interpretuoja ir inscenizuoja neformaliojo švietimo įstaigos teatro studija ir bendrojo ugdymo mokyklos dramos būrelis, surengdami ne tik iš novelės gimusio spektaklio pristatymą bendraamžiams, bet ir atskleisdami jiems „kūrybinės virtuvės“ paslaptis, (kaip iš novelės gimsta scenarijus, kaip scenarijaus detalės tampa mizanscenomis, kaip pasirenkama muzika, kuriama scenografija ir t.t.). Ne mažiau įdomus bei intriguojantis Tauragės MKC meniškose erdvėse vykęs projektas „Meno formulė“, kurio metu įvairius meninius užsiėmimus, jų tarpe ir ugdymą teatru, išbandė skirtingų Tauragės rajono mokyklų realinio profilio moksleiviai, turėję gan skeptišką požiūrį į meninę veiklą.

Efektyvia ugdymo teatru forma laikytini ir mokyklinio *teatro festivaliai*, kuriuos Tauragės moksleivių kūrybos centras organizuoja jau nuo 1992 metų, kai naujai įsikūrusiai įstaigai Lietuvos vaikų teatro draugija pirmą kartą patikėjo surengti „Mokyklos teatro – 92“ Žemaitijos krašto dienų šventę, kurioje dalyvavo mokykliniai teatrai iš vienuolikos Lietuvos rajonų. Žvelgiant iš laiko

perspektyvos, dabar tai atrodo visiškai paprastas ir nesudėtingas renginys, bet tuomet, vos pirmuosius veiklos žingsnius pradėjęs ištaigai, tai buvo rimtas išbandymas, kuris, beje, buvo paskatintas Lietuvos kultūros ir švietimo ministerijos pagyrimo raštais už didelį ir gražų organizacinį darbą. Tačiau veikiausiai ne šie raštai, o tai, kad mokytojai ir administracija įvertino ir suprato, kokią reikšmingą įtaką vaikams ir jaunimui turi teatro festivaliai, bendraamžių spektaklių stebėjimas ir tiesioginis mokinių dalyvavimas organizaciniame darbe, padarė lemtingą įtaką tam, kad teatro festivalių organizavimas taptų tradicine ir populiaria ugdymo teatru forma Tauragės rajono moksleivių kūrybos centre. Čia daugiau kaip 15 metų vyksta tradicinis Tauragės rajono mokyklinių teatrų festivalis „Melpomenės globoje“, ne kartą organizuoti respublikinės vaikų ir jaunimo teatrų šventės „Šimtakojis“ rajoniniai ir regioniniai turai, regioninė lėlių teatrų apžiūra „Molinuko teatras“, respublikiniai vaikų ir jaunimo teatrų festivaliai „Scenos draugai“ ir kiti teatro festivaliai, kurių metu mokyklinių spektaklių rodymas ir stebėjimas – tai tik viena iš festivalinės veiklos formų, nes šalia to nestokojama ir kitokio pobūdžio teatrinės veiklos: kūrybinės dirbtuvės, kostiumų ir fotografijų parodos, teatro kritikų klubai, kuriuose vyksta ne tik disputai, spektaklių aptarimai ir susitikimai su spektaklių režisieriais bei aktorais, bet ir organizuojamas spektaklių recenzijų rašymas, teatralizuotos vakaronės, susitikimai su profesionaliais aktorais.

Analizuojant ugdymo teatru formas Tauragės rajono moksleivių kūrybos centre, neišvengiamai paliečiamas ir viso Tauragės rajono mokyklinių teatrų veiklos kontekstas, nes Tauragės MKC mokytojai, ne vienerius metus glaudžiai bendradarbiaudami su kitais Tauragės rajono bendrojo ugdymo ištaigų teatro mokytojais, yra tapę ugdymo teatru ir teatrinės veiklos metodinio darbo iniciatoriais bei koordinatoriais. Tauragės rajono moksleivių kūrybos centro teatro mokytojų iniciatyva nuo 1999 m. Tauragės rajone veikia teatro mokytojų metodinis būrelis. Šio sambūrio įkūrimo tikslas – metodinė veikla, teatro mokytojų metodinio būrelio organizacinė globa. Tauragės rajono pagalbos mokytojui ir mokiniui centro metodiniame kabinete galima rasti daug istorija tampančios medžiagos apie Tauragės rajono teatro mokytojų organizacinę ir metodinę veiklą, iniciatyvas savarankiškai organizuojant teatro mokytojų kvalifikacijos tobulinimą. Beje, tokio pobūdžio seminaruose dalyvauja ir mokiniai, kartais kaip stebėtojai, kartais, kaip „medžiaga“, su kuria dirbama atvirose pamokose ir atvirose repeticijose. Tai irgi savotiška ugdymo teatru forma, padedanti mokiniams suprasti ugdymo teatru vertę bei reikšmę.

Tauragės moksleivių kūrybos centre atskirai išskirtina ugdymo teatru forma – *kūrybinės teatro stovyklos*, organizuojamos įvairaus amžiaus mokiniams ir įvairiais metų laikais. Kaip rodo Tauragės rajono moksleivių kūrybos centro metraščiai bei vykdytų stovyklų ataskaitos, stovyklų trukmė – nuo paprasčiausio jaunųjų teatro mėgėjų savaitgalio, t.y., dviejų kartu praleistų dienų Tauragės rajono Visbarų kaime įsikūrusioje Tauragės MKC stovyklavietėje („Veringa – geros nuotaikos stovykla“) arba natūralioje gamtoje (stovykla „Miško ir laukų scena“) iki dešimties dienų

visos teatro grupės bendro, asketiško ir necivilizuoto gyvenimo senovinėje Žemaitijos kaimo troboje (stovykla „Vienkiemis“). Tauragės moksleivių kūrybos centro vykdomame neformaliajame ugdyme teatro stovyklų organizavimas taip pat yra tapęs tradicine ugdymo teatru veiklos forma, kuri, beje, taip pat dažnai tampa viena iš labiausiai vaikus ir jaunimą viliojančių kūrybinių veiklų. Praktiniame darbe yra ne vienas atvejis, kai vaikas ar jaunuolis, pradėjęs savo pažintį su teatru vasaros arba savaitgalio stovykloje, tampa nuolatinio teatro būrelio arba teatro studijos dalyviu.

Grįžtant prie teatro būrelio ar teatro studijos, kaip vienos iš populiariausių ugdymo teatru formų, būtina akcentuoti tokios veiklos pasirinkimo motyvus. Teatro mokytojai žino, kad mokiniai, pasirinkdami teatro (dramos) studiją kaip ugdymo(si) teatru formą, žodžiu arba raštu paklausus, ko tikėdamiesi jie pasirinko būtent teatrą, šalia vis dar pasitaikančių svajonių apie aktorystę arba norą būti pripažintam tarp bendraamžių, dažniausiai įvardija ir kur kas žemiškesnius siekius: „Noriu atsikratyti kompleksų ir baimės viešai kalbėti“, „Noriu tapti drąsesnis“ ir t.t. Pagrindinis siekių ir tikslų realizavimo kokybės rodiklis – pačių mokinių asmeninis pasiekimų įsivertinimas. Kaip viena iš įsivertinimo formų, taikomų Tauragės rajono moksleivių kūrybos centre, sistemingai vykdomi anketiniai tyrimai, kurių metu ir stengiamasi sužinoti, kaip ugdymas teatru būrelyje arba studijoje pateisino mokinių poreikius, tikslus ir viltis. Anketų atsakymuose mokiniai atvirai komentuoja, kaip teatro būrelis arba studija pakeitė jų elgseną ir požiūrį, reiškia nuomonę, kur, kada ir kokiose situacijose jie galės panaudoti šioje neformaliojo švietimo srityje įgytas žinias bei kompetencijas. Pvz., apžvelgdami teatro studijoje įgytą patirtį, mokiniai rašo: „Aš per mokyklinius egzaminus būsiu žymiai drąsesnė, o jei ir bijosiu, sugebėsiu baimę paslėpti ir neišsiduoti“ (I.A.), „Artistė tikrai nebūsiu, bet tai, ką išmokau teatro studijoje, tikrai panaudosiu“ (A.L.). „Ryškiausia, ką prisiminsiu iš mokyklinių metų, yra tai, ką patyriau su dramos studija: gastrolės, stovyklos, pašnekesiai, spektaklių lankymas. Tuščias būtų mano mokyklinis gyvenimas, jei ne šie dalykai... Tai tikroji mano gyvenimo mokykla“ (V. N.). „Čia, pilyje, gavau daug: išėjau ne tik meno, bet ir gyvenimo mokyklą“ (D. S.). Tai mintys iš mokinių, lankusių teatro studijas ir teatro klases 2004-2007 m. anketų, o dabartinių mokinių anketinės apklausos ir požiūrio tyrimo duomenys išsamiau apžvelgiami šio darbo 2.2.1 skyriuje.

Kalbant apie ugdymo teatru formas Tauragės rajono moksleivių kūrybos centre, būtina paminėti ir tas, kurios dėl vienokių ar kitokių priežasčių iki šiol dar netapo labai populiariomis, nors dėl savo veiksmingumo yra vertos išskirtinio dėmesio ir plėtros. Tai socialinė drama (procesu drama). Tauragės MKC bendrojo ugdymo mokyklų klasių vadovams 2008-2009 metais siūlė galimybę, iš anksto aptarus tinkamą laiką, atskiroms klasėms organizuoti *socialinės dramos (procesu dramos)* užsiėmimus, klasės vadovo ir mokinių pasiūlyta, konkrečiam kolektyvui aktualia tema. Pravestų užsiėmimų skaičius (tik 4) parodo, kad susidomėjimas buvo minimalus. Neteisinga būtų teigti, kad tai nulėmė vien klasės vadovų pasyvumas ir abejingas požiūris į naujas ugdymo

galimybes. Įtakos turėjo ir Tauragės MKC pasiūlytos reklamos formų minimalumas, ir laiko stoka, nes tuo metu Tauragės rajono moksleivių kūrybos centre dirbę teatro mokytojai didžiąją dalį laiko skyrė savo suburtiems dramos būreliams bei teatro studijoms, tačiau tokio pobūdžio bandymas ir pats faktas, kad neformaliojo švietimo įstaiga siūlo socialinės dramos (proceso dramos) užsiėmimus bendrojo ugdymo mokykloms, yra vertas dėmesio ir šios ugdymo teatro formos plėtros galimybių aptarimo, juolab, kad vėlesnė Tauragės rajono moksleivių kūrybos centro teatrinės veiklos patirtis atvėrė ir kitas kryptis, kurios nuo 2010 metų nors ir epizodiškai, bet pakankamai sėkmingai taikomos. Tai *teatro terapijos užsiėmimai*, kurie buvo vedami pagal projektus su įvairiomis visuomeninėmis organizacijomis. Teatro terapijos užsiėmimai Tauragės rajono moksleivių kūrybos centro teatro mokytojams yra nauja kūrybinė bei pedagoginė patirtis, nauja teatrinės veiklos forma, kuri ateityje gali turėti perspektyvą tapti reguliaria, patrauklia ir veiksminga ugdymo teatro forma neformaliojo švietimo įstaigoje, nuolat ieškančioje naujų asmenybės tobulinimo priemonių bei būdų.

Kalbant apie ugdymo teatro įtaką asmenybės brandai, neįmanoma išvengti ir profesinio pasirinkimo temos. Kiekvienas Tauragės MKC teatro būrelio ar studijos vadovu dirbęs mokytojas turi mokinių, savo gyvenimą ir profesinį pasirinkimą susijusių su teatru, teatro pedagogika, kultūros vadyba, renginių organizavimu ir pan. Viešuose pasisakymuose arba asmeniniuose pokalbiuose buvę mokiniai atvirai pripažįsta, kad būtent teatro studija tapo lemtingu stimulu ir svariu argumentu, priimant sprendimą dėl tolimesnių studijų (plačiau apie tai – 2.2.2. skyriuje).

Kaip rodo darbo praktika, kiekviena bendrojo ugdymo vidurinė mokykla arba gimnazija, išleidusi savo abiturientų laidą, gražiai ir tiksliai suskaičiuoja, kaip mokiniai išlaikė valstybinius ir mokyklinius egzaminus, kiek mokinių įstojo į aukštąsias mokyklas. Pasiekimai bei rezultatai išpūdingais skaičiais sugula į lenteles, schemas, diagramas. Bendrojo lavinimo mokyklų vadovai pasitarimuose arba duodami interviu spaudai ar televizijai džiaugiasi puikiais egzaminų rezultatais ir aukštųjų mokyklų gretas papildžiusių studentų kiekybiniais rodikliais. Deja, tiek mokyklose, tiek už mokyklų ribų paprastai nėra nesvarstoma, negalvojama ir nekalbama apie neformaliojo švietimo įstaigos indėlį į mokinio asmenybės brandą, į jo dvasinių jėgų ir psichologinių galių sustiprinimą, profesijos pasirinkimą, tokiu būdu savotiškai net ir sumenkinant neformaliojo švietimo sistemoje taikomų ugdymo formų (jų tarpe ir ugdymo teatro) daromą įtaką. Visuomenėje vis dar įprasta ir matyti, ir manyti, kad vaiko ar jaunuolio asmenybę formuoja tik vienintelė institucija – bendrojo ugdymo mokykla, bet laikas plačiau pripažinti faktą, kad, jeigu vaikas ar jaunuolis, nežiūrint į didžiulį mokymosi krūvį bendrojo ugdymo mokykloje, po pamokų dar suranda jėgų ir noro ateiti į neformaliojo švietimo įstaigą, kur, beje, užsiėmimai yra mokami, vadinasi, jis dar ieško sau tinkamos, reikalingos ir reikšmingos veiklos, gauna būtent tai, ko trūksta jų asmenybiniam

ugdymui, gyvenimo nuostatų formavimui. Be to, dažniausiai gaunama net nepajuntant, kaip tas „kažkas“, ko trūksta, yra duodama.

Ugdymo teatru formų ir metodikos specifika nulemia tai, kad ugdymo procese dažniausiai pavyksta išvengti sunkaus, įkyraus ir monotoniško mokymo(si). Ugdymo teatru procesas vykdomas tarsi žaidžiant, tarytum žaismingai šnekučiuojantis pačiomis įvairiausiomis temomis, poilsiaujant kūrybinėse teatro stovyklose, kartu keliaujant su linksmais arba liūdnais, įskaudinančiais ir drauge pamokančiais nuotykiams, susirašinėjant su būrelio vadovu nuoširdžiomis ir šiltomis žinutėmis, kokių gal nė nedrįstama nusiųsti „paprastam“ mokytojui, ugdomasi teatro kolektyve kartais susiginčijant, susipykstant ir atsiprašant, kartu dainuojant arba paprasčiausiai tylint prie laužo. Ugdymas teatru gali vykti net ir tada, kai pirminės ugdomojo pastangos yra netgi priešiškos tam, kas nuoširdžiai duodama. Tauragės MKC veiklos metraščiuose galima rasti pavyzdžių, kaip teatro užsiėmimai buvo vedami socialinio projekto dalyviams, asocialių šeimų ir delinkventinio elgesio vaikams bei jaunuoliams, didžiausiems bendrojo ugdymo mokyklų bei jaunimo mokyklos „chuliganams“, pasinaudojus principine užsiėmimų nuostata, jog „iš sunkiausiai tramdomų kumeliukų išauga eikliausi žirgai“.

Neformaliojo švietimo įstaigoje vykdomas ugdymas teatru, kaip, beje ir kitomis meno šakomis, dėl savo formų ir metodų specifikos gali pasirodyti nesolidžiai ir nerimta ugdymo priemone – savotišku laisvalaikio žaidimu, tad pakankamai dažnai neformaliojo švietimo įstaigų mokytojai taip ir lieka nematomais, nepastebimais, kolegų ir valdininkų į šoną nustumtais „nematomo fronto kariais“. Paskutinė vieta eilėje visada garantuota ypač tada, kai kalbama apie neformaliojo švietimo įstaigų finansavimo problemas.

Tad kas yra neformaliojo švietimo įstaigos ir bendrojo ugdymo mokyklos mokytojai tarpusavyje? Kolegos ar konkurentai? Asmenybių formavimo bendraautorai ar dirbtinai suformuoti priešininkai? Lietuvos švietimo sistemoje šis klausimas ypatingai aštriai skambėjo 2005 metais, pasigirdus pirmosioms kalboms apie neformaliojo švietimo krepšelio metodikos įvedimą ir prasidėjus pirmiesiems finansiniams eksperimentams. Tai, be abejo, nėra tiesioginė šio darbo tema, bet apgailestaujant tenka konstatuoti, kad tam tikri aspektai yra svarbūs. Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklų ir neformaliojo švietimo įstaigų tarpusavio bendravimas tuo metu įgijo konkurencingą atspalvį, o tokie padariniai greit ir be pėdsakų neišnyksta.

2007 metais pagal neformaliam švietimui skirtų lėšų perskirstymo tvarką neformaliojo švietimo finansavimas buvos susietas su bendrojo ugdymo mokyklomis: mokiniui pasirinkus neformaliojo švietimo įstaigą paskui jį iš mokyklos iškeliaudavo dalis mokinio krepšelio lėšų. Minėtu laikotarpiu iškilo daugybė šios ydingos sistemos nulemtų problemų ir kliūčių neformaliojo švietimo įstaigų veiklai: kai kuriose mokyklose buvo blokuojama neformaliojo švietimo įstaigų reklama, mokiniai buvo tiesiogiai atkalbinėjami neiti į „svetimos“ įstaigos būrelius, jiems buvo

siūloma geriau rinktis mokykloje veikiančius užsiėmimus, nors juose veiklai skirta mažiau valandų, vadovauja mokytojai ne specialistai, aplinka nepritaikyta atitinkamos veiklos specifikai. Gerai, kad šis eksperimentas laiku baigtas, be to, yra požymių, kad į skaudžią patirtį bus atsižvelgta tvirtinant naują, patobulintą „neformaliojo švietimo krepšelio metodiką“. Priešingu atveju būtų ypatingai neteisinga ir apmaudu, jei bendrų asmenybės ugdymo tikslų įgyvendinimui, prasmingų ir reikšmingų ugdymo idėjų bei kūrybinių planų realizavimui imtų trukdyti netinkami finansinių problemų sprendimai, supriešinantys neformaliojo švietimo įstaigas ir bendrojo ugdymo mokyklas, užkertantys kelią tarpusavio bendradarbiavimui tiek ugdymo teatru srityje, tiek kitose asmenybės ugdymo srityse.

2.2. Ugdymo teatru reikšmės asmenybės brandai ir dvasiniam augimui tyrimas

Šiame tyrime kokybinę informaciją ugdymo teatru reikšmės asmenybės brandai ir dvasiniam augimui klausimu pasirinkta rinkti tokiu aspektu, kuris padeda atskleisti, kaip patys mokiniai vertina, kaip suvokia, ką jiems suteikia, kokią praktinę naudą ir dvasinę vertę turi ugdymas teatru neformaliojo švietimo įstaigoje.

Siekiant kuo išsamesnio ir pilnesnio tyrimo, pasirinkti du respondentų pogrupiai: dabartiniai mokiniai (tai mokiniai, kurie *dabar* ugdomi Tauragės MKC Pilies teatre) ir buvę mokiniai (tai mokiniai, kurie Tauragės MKC Pilies teatre buvo ugdomi prieš 2, 5 ir 10 metų.) Platesnis tiriamųjų spektras tiksliau atskleidžia mokinių požiūrį į ugdymą teatru neformaliojo švietimo įstaigoje.

2.2.1. Dabartinių mokinių požiūris

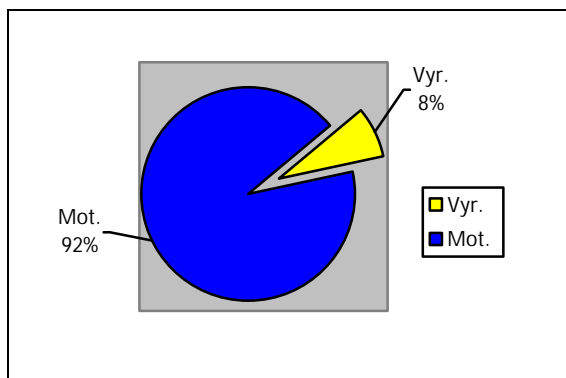
Tyrimui buvo pasirinkti 26 Tauragės rajono moksleivių kūrybos centro mokiniai, lankantys šios įstaigos „Pilies teatro“ paauglių ir jaunimo grupę. Atsižvelgiant į tiriamųjų pageidavimą ir konkrečią kolektyvo situaciją, t.y., mokslo metų pabaigos tradiciją, kai mokiniai raštu ir žodžiu išsako savo nuomonę apie ugdymo proceso organizavimą, pasiekimus bei problemas, buvo pasirinkta anketa su atvirais klausimais „Aš ir Tauragės Pilies teatras“, kurią kai kurie respondentai, kūrybiški mokiniai, pavertė į atvirus ir nuoširdžius teminius rašinius.

Mokinių atsakymai į anketoje pateiktus klausimus ir mokinių teminiai rašiniai – pagrindinis šios analizės objektas, o tyrimo tikslumo užtikrinimui naudotas ir tikslinamojo žodinio interviu metodas.

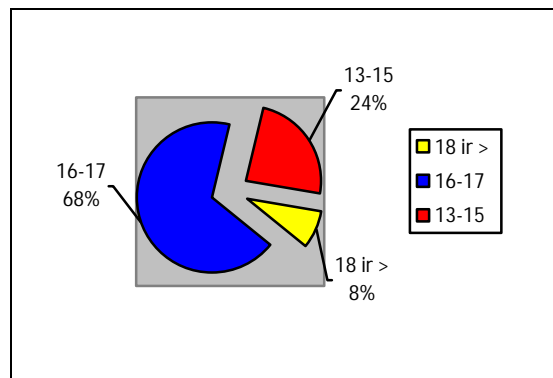
Tyrimui iš anketų ir rašinių pasirinkti duomenys, kurie artimi ir reikšmingi šio darbo temai, atmetant tuos, kuriuos įstaigos administracija ir kolektyvų vadovai planuoja naudoti tik savo individualioje ir konkrečioje praktinėje veikloje.

Tiriamųjų pasiskirstymas pagal lytį, amžių ir dalyvavimo „Pilies teatro“ veikloje laikotarpį vaizduojamas 5, 6 ir 7 paveiksluose:

j

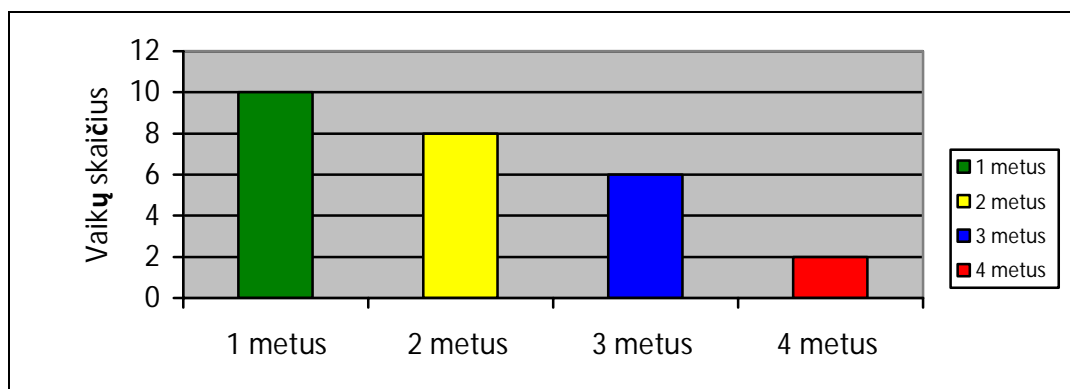

5 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal lytį

6 pav. Tiriamųjų amžiaus pasiskirstymas

Kaip matyti iš diagramos, Tauragės MKC „Pilies teatre“ šiuo metu dominuoja merginos, o pagal teatro studijos lankymo trukmę daugiausiai yra vienerius ir dvejus metus studiją lankančių mokinių:

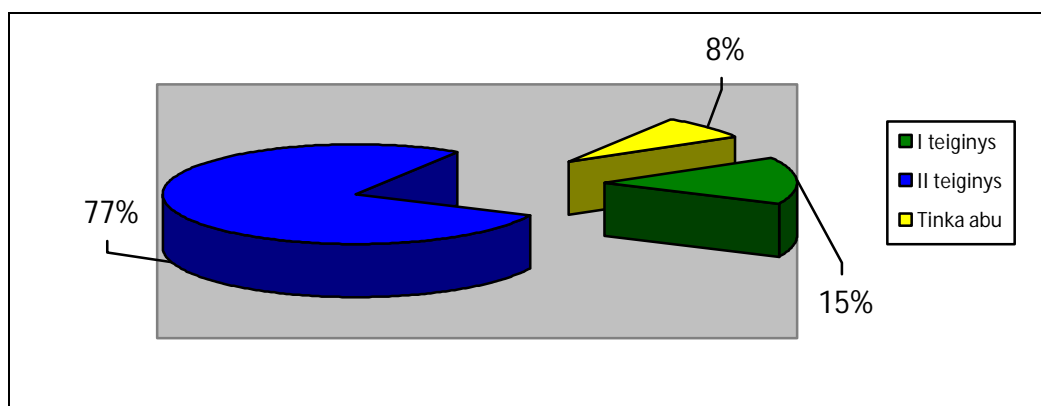

7 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal teatro studijos lankymo trukmę

Anketoje tiriamųjų taip pat buvo klausiama, kokia frazė jiems atrodo tikslesnė: „Pilies teatras – teatrinė mokykla“ (I teiginys) ar „Pilies teatras – gyvenimo mokykla“ (II teiginys).

Su pirmuoju teiginiu sutiko 15 % respondentų, 77 % labiau pritarė antrajam teiginiui, „Pilies teatrą“ vertindami kaip gyvenimo mokyklą. Atsakydami į šį klausimą du respondentai abi šias frazes laiko iš dalies teisingomis, o vienas iš jų tokį pasirinkimą aiškina taip: „Aš šias frazes sudėčiau į vieną... Tai ne tik teatrinė, bet ir gyvenimo mokykla. Čia įgyjami teatro įgūdžiai, kurie praverčia ir gyvenime.“

Mokinių atsakymai vaizduojami 8 paveiksle.

8 pav. Tiriamųjų požiūris į „Pilies teatrą“ (tai teatrinė ar gyvenimo mokykla?)

Mokiniai, kurių nuomone, „Pilies teatras – teatrinė mokykla“ yra tikslesnė frazė, savo atsakymo nekomentuoja ir neargumentuoja, o mokiniai, tikslesne fraze laikantys antrąjį teiginį („Pilies teatras – gyvenimo mokykla“), pateikia ir eilę argumentų bei komentarų, atspindinčių ne tik jų nuomonę, bet ir asmeninę patirtį:

- „Pilies teatre“ mes išmokstame ne tik dalykų, kurie reikalingi teatrui. Mus paruošia ir tolimesniam gyvenimui. Viską, ką išmokstame teatre, panaudosime ir gyvenime.“
- „Čia, „Pilies teatre“, kaip ir mokykloje, kurią lankome, klojamės kelią, laviname tam tikras savo savybes, kurios tikrai pravers gyvenime.“
- „Teatre gali būti kuom tik nori.“
- „Mes čia galime įsijausti į kitokius gyvenimus ir suprasti, kaip jaustumėmės kitokiose situacijose, susidūrę su skaudžiais įvykiais. Čia išmokti dalykai padės gyvenime.“
- „Pilies teatre“ bent jau aš išmokau daug daugiau gyvenimiškų dalykų nei teatrinį.“
- „Pilies teatras“ padeda ugdyti daugybę paprastų, žmogiškų savybių.“

Toks respondentų požiūris patvirtina faktą, kad neformalusis ugdymas ir ugdymas teatru, kaip viena iš šios sistemos veiklos formų, turi atlikti ir atlieka esminę funkciją: ugdo kompetencijas, teikiančias galimybių asmeniui tapti aktyviu visuomenės nariu, sėkmingai veikti visuomenėje, o taip pat ir padeda tenkinti pažinimo ir saviraiškos poreikius.

Iš to kas pasakyta, natūraliai iškyla ir kiti klausimai: kokios kompetencijos ir kaip ugdomos? Kokių tikslų siekiama? Kas ugdymo procese svarbiausia ir aktualiausia? Be abejo, vienas iš svarbiausių ir pirmiausių uždavinių šiame procese – sužinoti ir susitarti, ko bendromis jėgomis bus siekiama, todėl tiek mokiniai, tiek jų teatro mokytojas turi aptarti ir išsiaiškinti ugdymo teatru pasirinkimo motyvus. Dabartinių Tauragės MKC „Pilies teatro“ mokinių atsakymus į anketoje pateiktą klausimą, kokie jų teatro studijos neformaliojo švietimo įstaigoje pasirinkimo motyvai, galima suskirstyti į kelias kategorijas, kurios pateikiamos žemiau esančioje susistemintos informacijos lentelėje.

Motyvas	Apibūdinimas mokinių anketose ir pasikartojančių teiginių skaičius
Saviraiškos poreikis	Išreikšti save visomis prasmėmis; Savęs kaip asmenybės atskleidimas; Galiu atskleisti save ir išsakyti savo mintis; Būdas būti pastebėtai, išskirtinai; Parodyti, išreikšti save; Noriu reikštis; Galimybė atsiverti, parodyti tai, ką savyje turiu; (8 teiginiai)
Meno pažinimo poreikis/ meninis interesas	Noras vaidinti ir dalyvauti renginiuose, susijusiuose su teatru; išmokyti gerai vaidinti; (4 teiginiai) Meilė teatrui; (1)
Savęs pažinimo poreikis (noras save išbandyti, pažinti, keisti, tobulinti)	Įgauti daugiau pasitikėjimo savimi, siekis išdrąsėti, savęs padrašinimas; (5 teiginiai) Įveikti scenos baimę; (5 teiginiai) Siekimas kažko naujo, išmokyti ką nors naujo, ką galėsiu panaudoti realiose situacijose, įgauta patirtis padės ne tik scenoje, bet ir gyvenime; Įgyti kasdienybėje reikalingų žinių; Noras tobulėti bei įgauti gyvenimiškos patirties; (8 teiginiai) Vaizduotės lavinimas; (1) Tobulinti bendravimo įgūdžius; (1) Išbandyti save; savęs ieškojimas; (1) Savęs pažinimas ir kitoks pasaulio suvokimas; (1) Pajusti jaudulį, kuris užvaldo lipant į sceną; (1)
Bendravimo/komunikacijos poreikis	Susipažinti su naujais žmonėmis; naujos pažintys; Susirasti naujų draugų; (7 teiginiai) Puiki draugija; nereali draugija; gera kompanija; mano kolegos; Mieli žmonės; šauniauši žmogeliukai; Šilta atmosfera; smagus ir prasmingas bendravimas su bendraminčiais; čia visada būna linksma ir niekas nevaikšto paniurę; pati pačiausia vadovė; bendravimo įgūdžių tobulinimas; (10 teiginių)
Įdomaus ir turiningo laiko/ pramoginės veiklos poreikis	Linksmi praleisti laiką; dalyvauti įdomioje veikloje; gerai praleisti laiką; galiu smagiai ir naudingai praleisti laiką; veikla teikia malonumą; jaučiuosi gerai būdama scenoje; darau tai, kas man patinka; veiklos turėjimas; vienas iš atsipalaidavimo būdų; man tai išties patinka; atsipalaiduoju ir pamirštu viską pasaulyje; smagus laisvalaikis; įdomi veikla; įdomus užsiėmimas, gerai praleistas laikas; turiningai praleisti laiką, kuris padeda „pralaužti ledus“; nuobodulio (kiurksojimo kambaryje) vengimas ir siekis „numesti kelis kilogramus“; (16 teiginių)
Sąsaja su ateities tikslais	Ateitį sieju su teatine profesija; (1)

Teatro kaip asmenybės ugdymo(si) būdo pasirinkimo motyvas labiausiai siejamas su komunikacijos ir savęs pažinimo poreikiu, o taip pat ir su įdomia, prasminga, turininga ir linksma veikla artimų ir mielų bendraminčių grupėje, kurioje svarbiausias vaidmuo tenka tam, kokio pobūdžio ir kokios kokybės bendravimas vyksta („atvirai“, „linksmi“, „nuoširdžiai“). Kitaip tariant, mokiniai, ateidami į „Pilies teatrą“ pirmiausiai ieško gero ir palankaus psichologinio mikroklimato saviraiškai, bendravimui, savęs pažinimui ir tobulinimui, o teatro meno pažinimo

poreikis, meninis interesas, o juo labiau sąsaja su ateities profesiniais planais – gerokai rečiau minimas teatro kaip ugdymo priemonės pasirinkimo motyvas.

Kitas svarbus klausimas, kurį norėta išsiaiškinti tyrimo metu, kaip ugdymas teatru neformaliojo švietimo įstaigoje pateisina mokinių lūkesčius ir kaip jie vertina neformaliojo švietimo įstaigoje esančias ugdymo teatru sąlygas. Laikantis nuostatos, kad ugdymo sąlygas sudaro aplinka, mokytojas ir ugdymo veikla, anketinėje apklausoje buvo pateikta klausimų, kurie ir atspindi situaciją, kaip mokiniai vertina ugdymo teatru sąlygas vienoje iš neformaliojo švietimo įstaigų, Tauragės rajono moksleivių kūrybos centre. Tauragės MKC „Pilies teatro“ erdvės ir ugdymo priemonių vertinimas pateiktas 2 lentelėje.

2 lentelė.
„Pilies teatro“ erdvės ir ugdymo priemonių vertinimas

Teiginys	Skaičius
Ugdymui teatru skirta erdvė ir priemonės labai patinka, vertinu puikiai, sąlygas laikau idealiomis	14
Ugdymui teatru skirta erdvė ir priemonės patinka, viskas čia gerai, gan gerai	12
Ugdymui teatru skirta erdvę ir priemones vertinu neigiamai	0

Mokinių komentarai, kodėl jiems patinka Tauragės MKC ugdymui teatru skirtoji erdvė ir priemonės, leidžia daryti išvadą, kad įstaigoje erdvė formuojama ne tik vadovaujantis švietimo įstaigų aprūpinimo standartais, bet ir kuriant jaukią, kūrybišką, teatrališką aplinką, kurioje mokiniai gerai jaučiasi, nusiteikia, susikaupia darbui:

- Jauki teatro klasė ir mažoji scena, kurioje vietos užtenka visiems.
- Vieta labai miela ir per keletą metų tapusi net labai patraukli. Materialinės sąlygos kiekvienais metais vis gerėja ir gerėja. Repeticijoms turime aukšto lygio aparatūrą.
- Patalpos yra tokios, kokios ir turi būti: scena, apšvietimas, grimo kambarys.
- Tai tarsi savotiška „draminių“ erdvė, į kurią atėjus nusiteikiama vaidinimui.
- Labai patinka „juodoji klasė“, kurioje vyksta mūsų repeticijos. Vos atėjus į tą klasę pajunti dvasią ir prisimeni, dėl ko čia atėjai.
- Atėjus į teatrą gali atsipalaiduoti kitokioje erdvėje, kuri tau neprimena mokyklos.
- Čia galima pajusti tą stebuklingą teatro atmosferą.
- Jauki erdvė, puiki vieta „gimdyti“ beprotiškas idėjas. Žiemos ten nebūna šaltos – nuo darbo tropiniai karščiai būna.
- Geras apšvietimas, nedidelė erdvė ir labai jauku. Juoda spalva labai skatina susikaupti.
- Mes turime visas sąlygas, kad galėtume pasijusti kaip tikri profesionalai.

Pateikus klausimą, ar mokiniai norėtų, pageidautų, kad repeticijos vyktų mokykloje, kurioje jie mokosi, 23 iš 26 apklaustųjų atsakė neigiamai ir savo atsakymą argumentavo tokiais komentarais ir net emocionaliais teiginiais:

- Mokykloje, manau, geriau nebūtų, nes mokykloje turi mokytis, mokykloje nuotaikos būtų kitokios: niurgzlesnės, piktesnės, blogesnės.
- Jei repeticijos vyktų mokykloje, nebūtų jaukios atmosferos, be to, teatrą turėtų lankyti tik vienos mokyklos mokiniai, nes kiti lankytų savo mokyklose. Pilis tai visų mokyklų centras, kurioje galima pamiršti mokytojus ir namų darbus.
- Tikrai nenorėčiau, kad repeticijos persikeltų į mokyklą.
- Mintis, kad reikėtų daryti mokykloje nėra patraukli, nes daug kas, susiję su mokykla, slegia, todėl buvimas joje smukdytų.
- Nenorėčiau, kad vyktų mokykloje, įdomiau eiti į pilies salę, kurią aplanko ne kiekvienas mokinys. O mokykloje kasdienė aplinka, mokyklinė nuotaika nėra niekuo išskirtinė, nes ten svarbesni yra mokslai.
- Nenorėčiau, kad mokykloje vyktų teatras, nes ten aplinka oficiali, po pamokų norėtusi pakeisti erdvę, o ne sėdėti toje pačioje mokykloje. Pilies „juodoji salė“ daug labiau pritaikyta vaidinimui nei mokyklinės.
- Jei repeticijos vyktų mokykloje, veikla prarastų savo žavesį, nes sietusi su kasdienybe.
- Ne, tik ne mokykloje... Į teatrą juk ateinu tam, kad atsikvėpčiau nuo jos.
- Mokykloje jau ir taip prabūname pusę gyvenimo.

Tokios mokinių mintys atspindi pakankamai neigiamą mokinių požiūrį ne tik į mokyklos aplinką, bet ir, apskritai, į bendrojo ugdymo mokyklą. Tai atskirų išsamesnių tyrimų vertas objektas. Šiuo atveju aktualu ir svarbu tai, kad toks mokinių požiūris dar kartą patvirtina atliktojo tyrimo rezultata dėl mokinių pasirinkimo motyvų: *kitoje* erdvėje, *kitokio tipo švietimo įstaigoje* mokiniai ieško būtent palankesnio mikroklimato.

Be abejonės, vien ugdymui skirta erdvė ir priemonės palankesnio mikroklimato negali užtikrinti, todėl ypatingas vaidmuo tenka ugdymo veiklai, pradedant veiklos bendru planavimu ir baigiant plano įgyvendinimu. Kaip minėta šio darbo teorinėje dalyje, kiekvieno neformaliojo švietimo įstaigos kolektyvo (būrelio, studijos, klubo) veiklą vadovas, mokytojas planuoja savarankiškai. Kaip rodo ilgametė Tauragės MKC veiklos patirtis, ugdymo teatru grupių programos kuriamos ir sudaromos tariantis, aktyviai diskutuojant su pačiais programų dalyviais, priimant bendrus kompromisinius sprendimus daugeliu būsimos kūrybinės veiklos klausimų. Be abejo, teatro pedagogas, būrelio ar studijos vadovas išlieka pagrindiniu bendro sprendimo priėmimo koordinatoriumi, tačiau mokinių dalyvavimas planavimo procese ypatingai skatinamas. Šį faktą patvirtina ir anketinės apklausos duomenys:

Teiginys	Skaičius
Taip, dalyvauju grupės veiklos planavime	21
Ne, grupės veiklos planavime nedalyvauju	0
Iš dalies	1
Nežinau, nebandau, nenoriu dalyvauti grupės veiklos planavime	4

Respondentų pateiktieji komentarai apie įtaką teatro grupės veiklos planavimui ir kolektyviniams sprendimams:

- „Manau, kad turiu įtakos planavimui panašiai tiek pat, kiek ir kiti dramos nariai. Kolektyve yra labiau atsižvelgiama į daugumos norus, o ne į atskirų individų.“
- „Manau, kad galiu, bet nebeturiu tam motyvacijos, nemėgstu per daug apsikrauti, kadangi mokykloje, klasėje tenka daug ką planuoti, kurti. O kur dar mokslai...“
- „Kiek pamenu, į mano pasiūlymus visada yra atsižvelgiama, tačiau ne visada jie yra priimtini visai grupei.“
- „Kiekvienas iš mūsų gali laisvai išsakyti savo nuomonę ir išklausius nuomones visi bendrai priimame tinkamus sprendimus.“
- „Taip, jei turiu idėjų, jos visada išklausomos. Aš mėgstu pasakyti savo nuomonę, į ją ne kartą atsižvelgta.“
- „Visi mes turim įtakos. Jei nuomonės nesutampa, įvyksta balsavimas ir bendrai nusprendžiame.“
- „Pilies teatras“ dėl to man ir patinka, kad esame kolektyvas ir visi kartu tariamės.“
- „Yra atsižvelgiama į kiekvieno nuomonę, taip surandant bendrą sprendimą.“
- „Visada viską darome pasitarę ir pasiekę bendrą kompromisą.“

Nors anketose galima rasti ir keletą kitokio pobūdžio nuomonių, atspindinčių situaciją, kad dar ne kiekvienas teatro kolektyvo narys jaučiasi pilnateisiu planavimo proceso dalyviu (pvz., „Pati savo nuomonių neskelbiu, nes bijau būti išjuokta. Galit drąsinti, bet tylėsiu. Užsispyrusi esu.“), visgi galima konstatuoti, kad ugdymas teatru padeda formuoti ypatingai reikšmingas žmonių tarpusavio bendravimo nuostatas, ugdo demokratijos ir tolerancijos pradmenis.

Tauragės MKC teatro būrelio ar studijos bendrų tikslų ir būsimos veiklos aptarimo rezultatas – veiklos programa, kurioje numatyta visa eilė teatrinės veiklos formų. Kaip rodo, teatro kolektyvų metinės veiklos programų analizė, viena iš dažniausiai pasirenkamų veiklų, kurios tradiciškai pageidauja į teatro kolektyvą neformaliojo švietimo įstaigoje susibūrę mokiniai,

spektaklio statymas. Nors spektaklio pastatymas kaip galutinis teatro grupės veiklos plano įgyvendinimo rezultatas neformaliojo švietimo įstaigos bendrosios veiklos kontekste nėra reglamentuojama būtinybė ir pagrindinė siekiamybė, tačiau ilgametė įstaigos praktika ir patirtis rodo, kad spektaklio pastatymo visada siekia ir nori ne tiek neformaliojo švietimo įstaigos teatro kolektyvo vadovas, kiek patys mokiniai. Jie yra informuojami ir gerai suvokia, kad iki spektaklio premjeros pristatymo žiūrovams laukia ilgas ir nelengvas repeticijų etapas, tačiau laukiantys sunkumai ir atsakomybės prisiėmimas dažniausiai neturi įtakos jų pasirinkimui.

Anketinėje apklausoje dabartiniams „Pilies teatro“ mokiniams buvo pateiktas klausimas „Kas Tau įdomiau ir labiau patinka – repeticijų laikotarpis ar rezultato (spektaklio) pristatymai žiūrovams (premjeros, spektakliai, gastrolės)?“

4 lentelė.
Teatrinės veiklos vertinimo atsakymų suvestinė

Įdomiausia ir labiausiai patinkanti teatrinės veiklos sritis	Skaičius
Spektaklio repeticijų laikotarpis	0
Premjeros, spektakliai, gastrolės	10
Ir repeticijos, ir spektakliai, gastrolės	16

Mokiniai, kuriems įdomiau ir labiau patinka premjeros, spektakliai, gastrolės, pateikė tik du išsamesnius komentarus, argumentus: „Per spektaklį jau pasimato ir būna įvertinamas mūsų darbo rezultatas“. „Galutinis spektaklio pristatymas tai toks kaip bombos sprogimas, kai turi viską parodyti geriausiai ir po to jautiesi labai smagiai: žiūrovai, jų reakcijos, ypač mažų vaikų.“

Mokiniai, kuriems vienodai patinka ir repeticijos, ir spektakliai, gastrolės, savo nuomonę, požiūrį argumentuoja plačiau bei išsamiau:

- „Kiekvienas laikotarpis savaip įdomus. Repeticijos – savo kuriozais. Premjeros – jauduliu. Gastrolės – linksmybėmis autobuse, naujomis pažintimis“
- „Būna, kad per repeticijas ir atsibosta vaidinti tą patį, tačiau juk tik po repeticijų žiūrovai galės pamatyti galutinį rezultatą, tik tada galima gastroliuoti ir mėgautis dėmesiu“
- „Vienodai įdomu. Smagu dirbti ir ruošti, smagu džiaugsmą teikti kitiems“
- „Darbo šaknys karčios, o vaisiai saldūs. Ši patarlė puikiai atskleidžia mano požiūrį. Repeticijos – darbas, spektakliai – tai vaisiai, kuriais mėgaujuosi.“
- „Repeticijos įdomiausios, kai pradėdame naujas scenas. Šlifavimai būna nuobodesni. Spektakliai ir gastrolės – daugiausiai emocijų sukeliantis dalykas.“
- „Kartais juk ir repeticijose įvyksta tokių perliukų, kokių nebūna net linksmiausiuose spektakliuose.“

Tauragės MKC teatro mokytojai, siekdami išvengti monotonijos spektaklio statymo procese, dažniausiai sąmoningai derina atskirų spektaklio mizanscenų tobulinimą su ugdymo teatru pratimais, kurie mokiniams dažnai atrodo kaip žaidimai. Pratimai būna naudojami ir kitais tikslais, pvz., kaip sceninio ir kūrybinio apšilimo, susikaupimo priemonė. Atliktojo tyrimo metu bandyta išsiaiškinti, kaip „Pilies teatro“ mokiniai vertina teatrinius pratimus-žaidimus, ar jiems tai įdomu, kokią prasmę ir naudą juose įžvelgia.

5 lentelė.
Respondentų požiūris į pratimus –žaidimus

Teiginys	Skaičius
Teatro pratimus/žaidimus vertinu teigiamai	24
Teatro pratimus/žaidimus vertinu neigiamai	1
Neatsakyta	1

Mokiniai savo teigiamą požiūrį į teatro pratimus pagrindžia tvirtais ir svariais argumentais, patys paaiškina priežastis, kodėl tie pratimai patinka, samprotauja, kokią reikšmę šie pratimai turi sceninei kūrybai, kuo jie reikšmingi ir vertingi asmenybės brandai:

- Jie lavina ir praktikuoja, po šių pratimų lengviau atlikti vaidmenį.
- Jie visi ką nors duoda: reakcijos, atminties ir t.t.
- Per juos galima atrasti naujų minčių spektakliui.
- Jų galėtų būti ir dar daugiau, nes jie įdomūs, lavina vaizduotę, padeda ugdyti vaidybą, saviraišką, kitus gebėjimus.
- Paįvairina veiklą – išsijungiamo iš monotonijos.
- Jie tikrai nėra beverčiai.
- Jie padeda išsisukti iš situacijos, kai pamirši tekstą ar suklysti.
- Vos pradėjus lankyti dramą, jie ypatingai reikšmingi ir vertingi.
- Svarbūs, naudingi ir labai smagūs. Atsipalaiduoja jus žaisdamas. Per žaidimą gali atrasti, kas tau nepavyksta scenoje, ko trūksta, kaip tai pašalinti.
- Žaidimai padeda komandiniam darbui stiprinti.
- Būtinai ir smagūs; Mes galime atskleisti, parodyti tai, ko galbūt negalime padaryti vaidinant kokį vaidmenį. Tokie pratimai lavina mūsų kūrybiškumą.
- Juos atlikdami „dramiškai“ turėtų ne tik apšilti prieš ar per repeticiją, bet ir pasikrauti energijos, geros nuotaikos“.

- „Aš juos D-I-E-V-I-N-U. (*paryškinta mokinės*). Ir mokykloje juos tenka atlikti, o man tai žiauriai patinka“.
- Kuo daugiau jų darai, tuo savimi labiau pasitiki ir daugiau išmoksti.

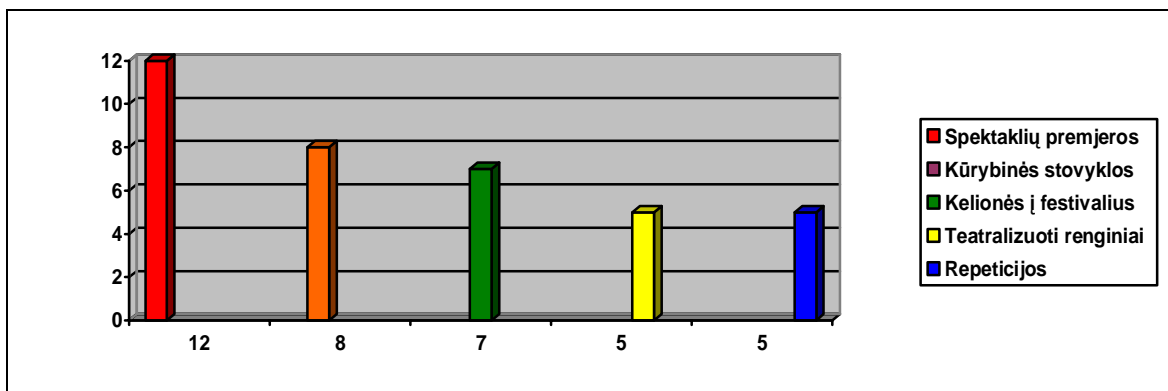
Net ir neigiamą požiūrį į pratimus išsakęs respondentas akcentuoja jų svarbą: „Man asmeniškai pratimai yra neįdomūs, bet jie būtini norint sėkmingai suvaidinti“.

Šiame tyrime gautieji rezultatai paneigia kai kurių pedagogų ir režisierių teoriją, teigiančią, kad mokiniai vengia ir nenori teatrinių pratimų. Štai teatro pedagogas ir režisierius M.Kipnis (2002), turintis didelę pedagoginio darbo su mokiniais patirtį, savo knygoje rašo, kad „saviveikliniame teatre psichofizinis apšilimas reikšmingas lygiai taip pat kaip ir profesionaliajame teatre. Skirtumas galbūt tik tas, kad aktorius – mėgėjas į tokio pobūdžio užsiėmimų etapą žvelgia kaip į nebūtiną, nereikšmingą, dirbtinai atitolinantį nuo greito pasinėrimo į vaidybos stichiją bei fantaziją. Jeigu mes pamokos ar repeticijos pradžioje kreipsimės prašydami, kad visi pasiruoštų pratimams, pasimankštintų, tai tikrai rizikuosime sulaukti susiraukusių veidelių arba tiesmukiško klausimo: „Tai gal pagaliau pradėkim vaidinti?“

Kaip matome iš Tauragės MKC „Pilies teatre“ atlikto tyrimo, situacija gali būti ir priešinga: teatro studijos mokiniai, savo veikloje derinantys ir spektaklio statymą, ir pratybas, teatrinių pratimų-žaidimų pageidauja net ir daugiau. Tai ne tik būdas išvengti repeticijų monotonijos spektaklio statymo etape, bet ir vienas iš populiariausių neformaliojo ugdymo metodų, padedančių ugdyti įvairias mokinių socialines kompetencijas.

Kaip buvo minėta anksčiau, neformaliojo švietimo įstaigoje teatro grupės veiklos planavimas – tai kolektyvinių sprendimų priėmimo laikotarpis. Planuodami savo bendrą veiklą teatro grupės nariai atsižvelgia ir į kitų ugdymo teatru formų pasiūlą. Apie Tauragės rajono moksleivių kūrybos centre siūlomą ugdymo teatru formų įvairovę plačiau rašyta 1.3.2.2. skyriuje.

Žemiau esančioje diagramoje pateikiama, kaip „Pilies teatro“ mokiniai vertina ugdymo teatru formas, kokį poveikį jiems daro veiklų įvairovė, kokį asmeninį išpūdį palieka. Atsakant į anketoje pateiktą klausimą, kas iš ligšiolinės veiklos „Pilies teatre“ yra palikę ryškiausią išpūdį bei geriausius prisiminimus, atsakymai pasiskirsto taip: labiausiai vertinamos – spektaklių premjeros (12 respondentų), kūrybinės stovyklos vertina 8 iš apklaustų narių. Kelionės į festivalius užima trečią vietą pagal svarbą. Vienodai svarbu, bet šiuo atveju rečiau žymima: „teatralizuoti renginiai“ ir „repeticijos“ (pažymėjo po 5 respondentus).

9 pav. Ugdymo teatru formų vertinimas

Apžvelgus ir apibendrinus mokinių atsakymus ir pateiktus motyvus bei komentarus, galima susidaryti nuomonę, kodėl mokiniai ypač teigiamai vertina spektaklių premjeras. Kaip rodo argumentai ir komentarai, tokį vertinimą nulemia ypatinga premjerinio spektaklio emocinė atmosfera, mokiniams rodomas žiūrovų dėmesys ir kolektyvinis džiaugsmas:

- Jaučiamas jaudulys.
- Sulauki padėkų ir plojimų.
- Jaučiu azartą, jaudulį, visuotinę sąmyšį.
- Gera prisiminti visų bendrą džiaugsmą gerai suvaidinus.
- Per premjerą vyraujanti atmosfera padeda padaryti geriausią variantą.
- Neužmirštamas susitikimas su spektaklio pjesės autore.
- Gera, kai susirenkame grimo kambary ir sveikiname vieni kitus.

Akivaizdu, kad teigiamų emocijų patiriama ir kitose mokiniams siūlomose veiklose, susijusiose su teatru. Įdomia ir vertinga veikla mokiniai laiko kūrybines teatro stovyklas, keliones į festivalius ir teatralizuotus renginius, kuriuose dažnai tenka dalyvauti, tačiau ne mažiau svarbu ir tai, kad į ryškių įspūdžių sąrašą patenka ir eilinės repetacijos.

Akivaizdu, kad būtent visų ugdymo teatru formų sumanus, nuoseklus derinimas ir taikymas duoda tą rezultatą, kurio mokiniai tikisi ateidami į „Pilies teatro“ užsiėmimus. Pagrindiniai rezultato vertintojai yra patys mokiniai. Jie bando *įsivertinti* save ir savo pasiekimus bei vidinius pasikeitimus, savo išorinės elgsenos pokyčius bei vidinės kaitos reikšmę kasdieninėje veikloje. Anketinėje apklausos metu siekta išsiaiškinti, ar mokiniai „Pilies teatre“ gautas žinias ir įgūdžius panaudoja mokykloje.

Atsakymų suvestinė pateikiama 6 lentelėje.

6 lentelė.
Teatrinė žinių ir įgūdžių panaudojimas

Teiginys	Skaičius
Taip, „Pilies teatre“ gautas žinias ir įgūdžius panaudoju mokykloje	21
Ne, „Pilies teatre“ gautų žinių ir įgūdžių panaudoti mokykloje netenka	2
Kiti atsakymai („Man asmeniškai to nereikia“, „Sunku pasakyti.“ „Nelabai yra kur pritaikyti“)	3

Anketinėje apklausoje dalyvavę mokiniai prisimena ir detalizuoja konkrečias situacijas, kuriose, jų manymu, praverčia „Pilies teatre“ įgytos žinios, įgūdžiai, kompetencijos:

- Per kalėdinį ant scenos lipau pirma, nes neturėjau jokios scenos baimės.
- Išmokau gerai kalbėti, nesidrovėti, visa tai atsispindi mokyklos renginiuose, kuriuose gaunu ką nors daryti.
- Mokykloje tapau drąsesnė, labiau pasitikinti savimi.
- Dažniausiai panaudoju skaitovų konkursuose.
- Kai man kelis kartus reikėjo vesti pamoką klasėje, surengiau įdomų improvizacijų žaidimą, panaudojau vadovės rodytus žaidimus.
- Žaidimus, kuriuos mokėmės su studijos praktikante, panaudojau per klasės išvyką, patariau, kaip sukurti etiudą, padėjau sukurti mokyklos spektaklį bei jame vaidinau.
- Pavyzdžiui, per lietuvių pamokas duoda ištrauką ir reikia ją kaip nors įdomiai pristatyti, tai vienas iš tokių būdų ir būna suvaidinti. Žinias galima panaudoti ir mokyklos renginiuose, draugų vakarėliuose.
- Dramos studijoje gautos žinios padeda, kai reikia nagrinėti tekstus.
- Įgyta drąsa mokykloje praverčia beveik visose situacijose.
- Studijoje išmokau neapčiuopiamų dalykų: kaip elgtis scenoje, kaip paimprovizuoti, išsisukti iš keblios situacijos, tai daryti daug natūraliau – tai padėjo man dalyvaujant įvairiuose mokyklos projektuose.
- Tai pravertė lietuvių kalbos įskaitoje.
- Pavyzdžiui, per mokytojų diena teko vaidinti mokyklos spektaklyje, skirtame mokytojams ir aš puikiai pritaikiau savo įgūdžius, įgytus Pilies teatre.
- Aš dažnai maldavau teksta, skubėdavau viską pasakyti, bet jau išmokau save suvaldyti ir kalbėti aiškiai. Tai ypač padėjo atsiskaitant eilėraščių lietuvių kalbos pamokoje, pristatant projektinius darbus, be to, man pravers ir lietuvių įskaitos kalbėjimo užduotyje.
- Vaidybos įgūdžiai padeda rasti išeitį įvairiose situacijose. Drama man labai padėjo ruošiant šimtadienį, knygos inscenizaciją lietuvių kalbos savaitei.

- Gautas žinias labai dažnai panaudoju. Vėdu renginius mokykloje, o kai reikia ir panaudoju gebėjimus nemaloniuose situacijose, arba tada, kai reikia išsisukti nuo namų darbų. Labai padeda. Arba tiesiog vyksta koks nors renginys – varžybos. Reikia greito mąstymo ir kūrybingumo. Visada išvedu savo komandą į priekį.

Anketoje buvo pateiktas klausimas: „Ar yra apie asmeninių savybių bei įgūdžių, kurių neturėjai ir įgijai būtent per „Pilies teatro“ užsiėmimus?“ Asmeninės savybių ir įgūdžių įgijimą per teatro užsiėmimus patvirtina 23 mokiniai:

- Tapau drąsesnė (-is), laisvesnė (is) (6 teiginiai).
- Įveikiau scenos baimę (4 teiginiai).
- Ne taip bijau išsakyti, drąsiau reiškiu savo nuomonę, kritiką (3 teiginiai).
- Labiau pasitikiu savimi (2 teiginiai).

Po vieną kartą paminėtieji teiginiai, apibūdinantys mokinių įgytus įgūdžius:

- Dažniau pakovoju už save.
- Greičiau išmoksti tekstus.
- Nebijau pasijuokti iš savęs.
- Valdau emocijas, galiu laikytis šaltai net tada, kai labai juokinga.
- Išmokau „nesumalti teksto“.
- Išmokau būti kantresnė, nepaliekau nebaigtų darbų.
- Išryškinau savo asmenines savybes, nes buvau gan pilka ir rami asmenybė.
- Įgijau vaidybos ir jos vertinimo įgūdžių (dažnai spektaklyje stebiu aktorius, matau jų klaidas ir galvoju, ką daryčiau kitaip, ko galėčiau pasimokyti).

Naujų savybių įgijimo nejaučia 3 mokiniai, tačiau ir jie nepaneigia ugdymo teatro įtakos bei reikšmės jų asmenybėms:

- Nemanau, kad įgijau kažką naujo, bet teatras padėjo man atsitiesti.
- Naujų asmeninių savybių neįgijau. Taiklesnis išsireiškimas būtų, kad jos tiesiog „suaštrėjo“.
- Naujų įgūdžių ir savybių neįgijau, bet manau, jog pati dėl to esu kalta.

Mokiniai anketose, teminiuose rašiniuose bei interviu atvirai ir nuoširdžiai išsako savo mintis, norus bei ateities planus, susijusius su tolimesne veikla „Pilies teatre“. Atsakant į klausimus, ką dar savyje norėtų pakeisti, ko išmokti, kokių įgūdžių įgyti, pateikiami tokie atsakymai:

- Dar geriau vaidinti, labiau lavinti aktorinius įgūdžius, kurti personažo charakterį (6 teiginiai).
- Laisviau elgtis scenoje, nugalėti savo kompleksus, dar labiau išdrąsėti (5 teiginiai).
- Įgyti daugiau komunikabilumo (2 teiginiai).

- Pagerinti retorinius gebėjimus (1).
- Patobulėti kaip žmogus (1).

Tarp keistesnių ir įdomesnių mokinių keliamų tikslų – noras „išmokti dirbtinai verkti“. Tikėtina, jog tai susiję su būsimųjų vaidmenų kūrimu. Beje, šioje vietoje apie vaidmenis tikslinga pakalbėti ir plačiau. Kaip minėta tyrimo apžvalgos pradžioje, tarp pagrindinių motyvų, atvedančių mokinius į teatro užsiėmimus, vaidmenų kūrimas ir noras lavinti aktorinius įgūdžius, nebuvo minimas, t.y., meniniai interesai nebuvo akcentuojami ir laikomi esminiais, tačiau iš šio klausimo atsakymų išryškėja, kad šis motyvas mokinimas vis dėlto yra labai svarbus. Daugumos respondentų nuomone, vaidmenų kūrimas yra labai reikšminga, prasminga, įpareigojanti ir atsakomybę ugdanti veikla (pvz., „Su kiekvienu vaidmeniu įgyji, išmoksti ko nors naujo. Jeigu vaidmuo reikalauja mokėti groti gitara, tai eini ir mokaisi bent kelis akordus“). Be to, bendras kūrybinis darbas grupėje, mokinių nuomone, verčia ir moko pažinti save, analizuoti savo elgesį įvairiose situacijose (pvz., „Kartais jaučiuosi nepatogiai, kai gavus užduotį, mano pirmą į galvą šovusią mintį grupė iš karto priima ir daro be jokių pakoregavimų.“).

Akivaizdu tai, kad viską, ko mokiniai tikisi išmokti, pasiekti, įgyti, išsiugdyti per teatro užsiėmimus, turi žinoti teatro mokytojas, kuriam ir patikėta ši užduotis. Pagrindinis rodiklis, ar neformaliojo švietimo teatro mokytoju pasitikima yra tai, kad mokinys jį pasirenka, nes, kaip žinome, neformaliojo švietimo įstaigos užsiėmimai nėra privalomi: mokinys ir jo tėvai (globėjai) turi teisę bet kada nutraukti ugdymo sutartį ir užsiėmimų lankymą. Be to, neformaliojo švietimo įstaigoje užsiėmimai yra mokami, o tai irgi suteikia tam tikrą papildomą atsakomybę neformaliojo švietimo mokytojui, kurio pedagoginė veikla tampa savotiška „apmokama paslauga“.

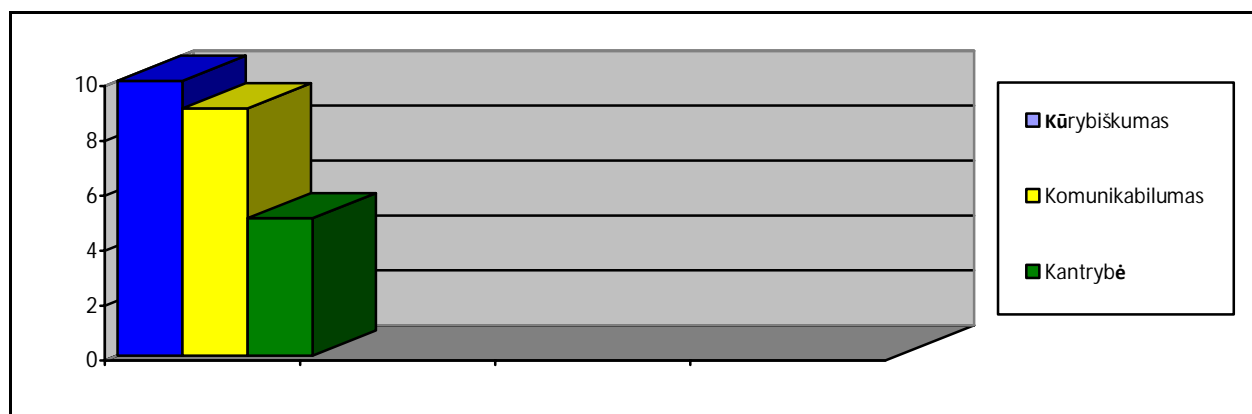
Teatro mokytojui keliami kvalifikaciniai reikalavimai, jo profesinės bei asmeninės savybės aptartos šio darbo 1.3.1.1. skyriuje. Tauragės MKC „Pilies teatro“ dabartinių mokinių atliktojo anketinio tyrimo rezultatai patvirtina mokytojo profesinių bei asmeninių savybių ypatingą persipynimą. Atliktojo tyrimo respondentai, atsakydami į du atskirus klausimus, kokios profesinės ir kokios asmeninės savybės reikalingos teatro mokytojui, taip pat painiojasi tarp profesinių ir asmeninių savybių, tačiau bendra tendencija visgi išryškėja. Respondentų nuomone, teatro mokytojui reikšmingiausių profesinių savybių sąrašo viršuje turėtų būti :

- Režisūros, vaidybos ir psichologijos žinios, išmanymas ir patirtis („pats turi būti susidūręs su vaidyba ir režisūra) (12 teiginių).
- Gebėjimas valdyti/griežtai valdyti grupę (5 teiginiai).
- Domėjimasis naujovėmis, modernumas, šiuolaikiškumas (3 teiginiai).

Iš šių profesinių teatro mokytojo savybių, kurias išskiria ir akcentuoja respondentai, neformaliojo švietimo kontekste netikėčiausiai skamba besikartojantis teiginys „gebėjimas griežtai valdyti“, nes teoriškai lyg ir tikėtina, kad neformaliojo švietimo įstaigoje mokiniai turėtų pageidauti

kuo didesnės laisvės ir atsipalaidavimo. Tokio mito griovėju tikriausiai galima laikyti pačią teatro meno ir režisieriaus – pedagogo darbo specifiką, kolektyvinę teatro meno prigimtį, kuriai būtinas valdymas ir sąmoninga drausmė. Apie tai dar 1956 m. rašė teatro pedagogė ir režisierė J. Rubina: „Nors mokiniai į dramos būrelį ateina savo noru, nors užsiėmimai daug kuo skiriasi nuo pamokų mokykloje, esminiai drausmės reikalavimai yra labai aktualūs. Stipraus kolektyvo formavimas, sąmoningos kolektyvinės drausmės ir mokinių atsakomybės ugdymas – labai svarbus mokinių teatro studijos vadovo uždavinys“. Toks iš tolimos praeities atkeliavęs požiūris, pasirodo, yra artimas ir dabartiniams mokiniams, kurie teminiuose rašiniuose bei anketose teigia, jog teatro mokytojas turi būti „griežtas, bet teisingas“ arba „kai reikia – švelni ir globojanti motina, o kai prireikia – tai ir geležinio kumščio tėvas“.

10 paveiksle vaizduojama, kokias asmenines teatro mokytojo savybes respondentai laiko svarbiausiomis:

10 pav. Svarbiausios asmeninės teatro mokytojo savybės

Reikšmingiausiomis asmeninėmis teatro mokytojo savybėmis mokiniai laiko **kūrybiškumą** (jį paminėjo 10 respondentų), **komunikabilumą** (9 respondentai), kuris mokinių suprantamas kaip „turėjimas ką pasakyti kiekvienu atveju“, „tvirtai išsakantis savo ir išklausantis kitų nuomonę“, „bendraujantis“ bei **kantrybę** (5 respondentai). Taip pat paminėtos kitos savybės: supratingumas (3 respondentai), artistiškas (3 respondentai), jaunatviškumas (3 respondentai), atkaklumas, užsispyrimas (2 respondentai), atsakingumas (2 respondentai), optimizmas, linksmumas (2 respondentai), jaunatviškumas (2 respondentai). Kitos (po vieną kartą paminėtos) savybės: aktyvumas, hiperaktyvumas, drąsa, pasitikėjimas savimi, šmaikštumas, draugiškumas, originalumas, išvalgumas, tolerantiškumas, emocionalumas. Vieno iš respondentų nuomone, teatro mokytojui labai svarbu pasižymėti „įgimta charizma“, „šaltais nervais ir aštriu liežuvio“, o dar du respondentai įsitikinę, kad teatro mokytojas „kartais turi būti kiek pakvaišęs“.

Į klausimą, ar norėtų dirbti tokį darbą, t.y., būti teatro mokytoju, teatro grupės vadovu, „Taip“ atsakė 6 mokiniai, „Ne“ – 8, „Nežino“ – 3, į šį klausimą neatsakė 9 mokiniai. Teigiamas atsakymas motyvuojamas tokiais argumentais: norėčiau, „nes mėgstu vaidinti ir kažką kurti“, „nes tai nenuobodus darbas“, „nes mėgstu stebėti žmonių emocijas tam tikrose situacijose“, „nes mėgstu lyderiauti ir reikštis“). Teatro mokytojo darbas mokiniams atrodo įdomus tuo, kad „visada reikia kurti kažką naujo, įdomaus ir intriguojančio“, „tokiame darbe nėra monotonijos“, „galima perteikti savo vizijas“, „galima matyti tobulėjančius, besikeičiančius moksleivius, įgaunančius vis daugiau drąsos ir įgūdžių“. Net penki respondentai kaip teigiamą teatro mokytojo darbo aspektą akcentuoja tai, kad dirbama su jaunimu, todėl „galima sužinoti, kas jaunimui patinka ar nepatinka, ką jie mąsto“. Galimybė bendrauti su jaunimu, respondentų nuomone „padeda išlikti jaunatviškam“, bendravimas su jaunimu „gali įkvėpti optimizmo, naujų idėjų“, o tai, pasak respondentų, „neleidžia pasenti dirbančiojo pažiūroms ir teikia džiaugsmą turint galimybę lavinti jaunimą“.

Neigiamo atsakymo, neigiamo požiūrio į tokio pobūdžio profesinę veiklą argumentai: nenorėčiau dirbti, nes „šis darbas kartais labai varginantis“, „turi turėti kantrybės, būti kūrybingas“, „nesu iš tų, kurie sugeba sudominti grupę, neturiu tos kūrybiškos gyslės“, „tiesiog tokia veikla nepatiktų“, „manęs netraukia jokia pedagoginė veikla, aš save matau visai kitokioje specialybėje“, „man labiau patinka vaidinti“, „nelabai susitvarkyčiau su tokia didele grupe“, „manau, jog neturiu tam reikalingų savybių, sugebėjimų“. Teatro mokytojo darbą respondentai laiko sunkiu ir tokią savo nuomonę motyvuoja taip:

- Manau šis darbas labai sunkus, nes reikia išmanyti ne tik savo profesiją, bet ir mokėti bendrauti su vaikais, mokėti sudominti ir įtraukti.
- Sunku tada, kai reikia daug kartų tą patį aiškinti teatrą lankantiems žmonėms, kai kartais reikia juos net ir drausminti.
- Sunkus darbas, nes reikia suvaldyti daug žmonių.
- Sunkus, nes reikia labai daug dirbti norint gerai paruošti spektaklį.
- Šis darbas žiauriai sunkus. Tenka „išgyventi“ kiekvieną spektaklį.
- Sunkus tuo, kad esi atsakingas už savo grupę ir kaip grupė pateiks spektaklį, taip vadovo darbą įvertins kiti kolegos.
- Sunkus tuo, kad turi žinoti, kaip pasakyti pastabas, kad jautresnis nepalūžtų.
- Manau, kad toks darbas yra sunkus, tačiau labai reikšmingas ir atsakingas. Reikia mokyti kitus teatrinių subtilybių, todėl vadovas turi būti geras aktorius. Darbas pasižymi atsakingumu, kūrybiškumu ir galvos skausmu.

Respondentų atsakymai į klausimą, ką galvoja apie teatro mokytojo profesiją, jo asmenines ir profesines savybes, mokinių norą arba nenorą ateityje dirbti tokio pobūdžio darbą ne tik parodo jų asmeninį požiūrį į teatro mokytojo darbą bei teatro mokytojo atsakomybės vertinimą, bet ir

atskleidžia, ko dabartiniai mokiniai labiausiai tikisi ir laukia iš teatro mokytojo: nuoširdaus bendravimo, įdomios, prasmingos, kūrybiškos, modernios veiklos, profesionalių patarimų bei pagalbos ugdant save ir įveikiant įvairias individualias problemas.

2.2.2. Buvusių mokinių požiūris

Buvusių mokinių požiūrio į ugdymą teatru tyrimui pasirinktas dokumentų analizės metodas. Kaip teigia Kudinoviene (2008), „kiekviename dokumente slypi skirtingo aktualumo informacija, ir mes patys turime nuspręsti, ar ta informacija mums aktuali.“ Dokumentų turinio analizės atliekant kokybinį tyrimą specifika ta, kad tyrėjai tiki, jog teksto mintis keičiasi dėl rašančiojo bei skaitančiojo suvokimo, todėl gali pakisti ir dokumento reikšmė. Tyrėjas supranta, kad skaitydamas jis suteikia jam suteikia savo prasmę. Analizės rezultatai paprastai pateikiami interpretacijos ar hipotezės forma (Gall ir kt., 1996, pagal Kudinoviene).

Siekiant atskleisti buvusių mokinių požiūrį į ugdymą teatru, šiame skyriuje pateikiama teminių rašinių, straipsnių ir laiškų interpretacija, minėtos formos informaciją laikant tyrimo dokumentais. Tokio požiūrio leistinumą patvirtina faktas, kad kai kurie buvusių mokinių pasisakymai publikuoti laikraščiuose bei internetinėje erdvėje, tokiu būdu jie yra tapę dokumentais, kuriuos galima interpretuoti. Iš buvusių mokinių (asmenų, Tauragės MKC „Pilies teatrą“ arba teatro klases lankusių prieš 2, 5 ir 10 metų) laiškų bei teminių rašinių, atmetus asmeninę informaciją, atrinkti faktai, vertinimai ir duomenys, galintys suteikti šiam tyrimui tyrimui aktualios ir reikšmingos informacijos.

Buvusių mokinių pasisakymai bei mintys patvirtina faktą, kad neformaliojo švietimo įstaigoje vykstantis ugdymas teatru gali turėti lemiamos įtakos mokinių profesiniam pasirinkimui ir tolimesnei sąsajai su teatru.

R.K. (šiuo metu Panevėžio dramos teatro aktorė) rašo: „*Pilies teatrą*“ lankiau nuo vaikystės. Tai lėmė ir mano tolimesnių studijų pasirinkimą. Iš atminties neišblėsę daugybė dalykų, kuriuos patyriau būtent „*Pilies teatre*“: tai ir pasirodymas Venecijos karnavale, prieš daugiatūkstantinę minią ir daugybę TV kamerų, ir užkulisinis jaudulys prieš kiekvieną spektaklį ar festivalį, žiūrovų gėlės, bendri pasisėdėjimai ir iškylos, teatro grupės kolektyvinės - kūrybinės atostogos Šventojoje. Net ir praėjus keleriems metams, laisvai galiu cituoti kai kurių spektaklių frazes <...> “

G.R. (šiuo metu Vilniaus kolegijoje studijuoja dizainą, prieš tai – Klaipėdos Universitete Menų fakultete studijavo režisūrą): „*Pilies teatre*“ pragyvenau net penkerius metus. Šilčiausias jausmas užplūsta tada, kai prisimenu, kaip manimi pasitikėjo visa pilies administracija, mokytojai. Man tai buvo labai svarbu. Neužsimirš ir mano pirmasis spektaklis, kuriame sukūriau truputėlį „*paplaukusio*“ mokyklos direktoriaus Pašoto vaidmenį. „*Gali būti, kad aš – visai nesu aš*“ – šitie

mano sukurtojo personažo žodžiai išnyra iš atminties, kai savęs neatpažįstu ar pats sau pasidarau labai keistas. Labai linksmas buvo ir prancūzo virėjo vaidmuo. Teko ne tik vaidinti, bet ir dainuoti. Tai buvo geras išbandymas, galvojant apie teatrines studijas...“

J.V. (baigė VGTU vadybos studijas, šiuo metu Vilniaus „Raganiukės“ teatro aktorė): *„Pilies teatre“ pragyvenau net penkerius metus ir tikrai labai pasiilgstu tų dienų. Dramos repeticijos būdavo pats geriausias būdas atitrūkti nuo atsibodusių pamokų, blogos nuotaikos ar nepavykusios dienos. Atsimenu, kaip prieš repeticijos pradžią, kad atitrūktumėm nuo rūpesčių, visi sulipdavom ant scenos ir galėdavom išsirekti, kiek kam jėgos ir balsas leidžia. Tokia relaksacija, kad tiesiog visas problemas užmiršti. Atmintin įsirežę ir kalėdinių spektaklių maratonai. Einant namo – toks malonus nuovargis, nors kojas vos bepakrutini. Prisimenu ir stovyklas, ir gastroles. Laikas praleistas „Pilies teatre“ buvo tikrai gera gyvenimo mokykla, kurioje išmokau atsakingumo ir pareiškimo, išsiugdžiau pasitikėjimą savimi, pažinau teatro pasaulį, susiradau draugų, su kuriais dar ir dabar kartas nuo karto susisiekiu.“*

Tauragės MKC „Pilies teatro“ istorijoje nemažai faktų, kai buvę ugdytiniai pasirinko teatro studijas, tapo profesionaliais aktoriais, teatro arba renginių režisieriais, pasirinko teatro mokytojo profesiją, vaidina saviveikliniuose spektakliuose. Tenka apgailestauti, kad tokia informacija dar nėra susisteminta ir tinkamai aprašyta, nes ji galėtų puikiai pasitarnauti kaip ugdymo teatru vertės ir reikšmės reklamos, informacinės sklaidos priemonė – juk būtent tokio pobūdžio informacijos trūkumą bendrojo ugdymo mokyklose atskleidė dabartinių mokinių tyrimas (2.3.1. skyrius).

L.P.: *„Nieko taip stipriai nepamenu iš mokyklos laikų kaip dramos klases! Dar ir dabar mintyse skamba frazė iš spektaklio „Antigonė“; „Ismene, bendrakraujė mano seserie...“ Net pati mokykla nublinksta! Tai buvo ne tik dramos klasė, tai buvo išskirtinumo, drąsos, teatrališkumo, laisvumo ir daugybės kitų gerų jauno žmogaus charakterio savybių ugdymas!*

Nuostabus, nepakartojamas, įspūdingas, turiningas laikas. Laimė yra gyventi Tauragėje, nes joje yra moksleiviams skirta vieta MKC, dar didesnė laimė lankyti dramos klases, nes jos nuspalvina, praturtina ir suteikia pilnavertiškumo!“

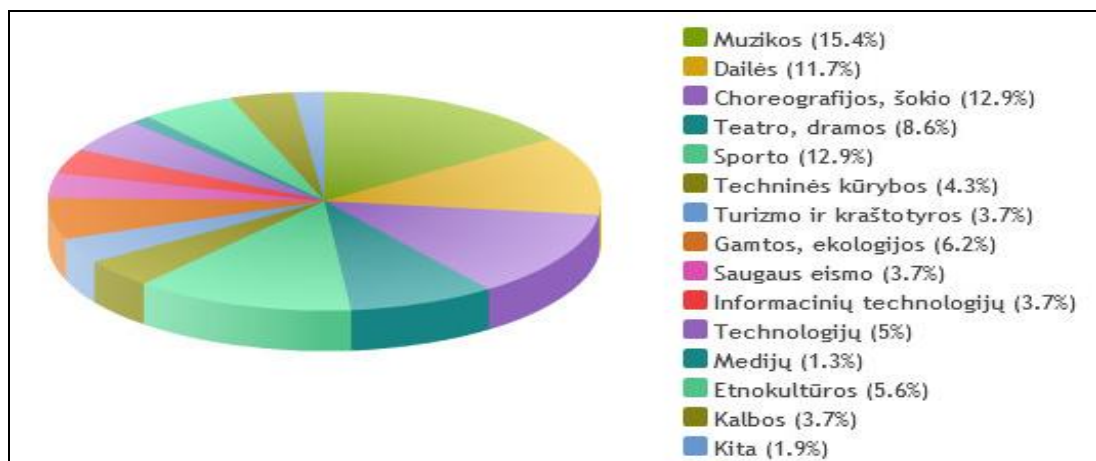
V.B.: *„Į teatro klases žvelgdama iš laiko distancijos, galiu pasakyti, kad tai buvo patys geriausi keturi mokykliniai metai ir geriausia investicija į asmenybę. Nė viena savo dalele neabejoju dėl teatro klasei paskirtųjų metų vertės. Nors po pamokų reikėdavo tiesiog lėkte lėkti į MKC, į dainavimo, judesio ar sceninės kalbos pamokas ir bendras repeticijas. Geriausiu draugu tuomet tapo dviratis, kai kada net ir žiemą... Smagu buvo, nors mūsų grupėje dauguma buvome klasiokės, tai kažkokia rutina netapo. Penkias dienas per savaitę mokykloje matai tuos pačius asmenis, o dar užklasinėje veikloje nuo jų nepabėgi. Gal netgi buvo privalumų, nes viena kitai primindavome, ką ir kada mokyklai reikia padaryti, kam ir ką pasiruošti. Dabar, net praėjus dešimčiai metų, viską puikiai prisimenu: ir spektaklius, ir kostiumus, ir keliones. Ypač tą, kai visa*

grupė visai savaitei išvažiavom pagyventi Žemaitijos vienkiemyje. Ko tik ten nebuvo. Maudynės upelyje, naktiniai burtai, židinyje paslėptieji saldainiai, pasivažinėjimai karieta po apylinkes, šeimyniniai pietūs: kalnai blynų ir kibirai sriubos... Beje, galima sakyti, kad būtent per teatro klasę susiradau ir savo vyrą. Juk tada, kai kūrėm kompoziciją pagal Šekspyro sonetus, jis mums padėjo ir grojo saksofonu. Buvo miela ir gražu. Tas renginys mus ir suartino, dabar mes šeima...“

Interpretuojant buvusių mokinių išsakytas mintis bei prisiminimus, akivaizdžiai pasitvirtina emocinis ir patyriminis ugdymo teatru pobūdis. Buvę mokiniai dažniausiai atsimena tai, *ką jautė ir ką patyrė* teatrinėje veikloje. Spektakliai, festivaliai, gastrolės, relaksaciniai užsiėmimai, kūrybinės bei pramoginės stovyklos – buvusių mokinių pasisakymuose nuolat besikartojantys tekstiniai komponentai, dar kartą patvirtinantys neformaliojo švietimo įstaigoje taikomų ugdymo teatru formų įvairovę, reikšmę bei emocinį ir patyriminį pobūdį.

2.3. Ugdymo teatru plėtros poreikio ir galimybių tyrimas

Lietuvos neformaliojo švietimo asociacijos „Jaunimo akademija“ narė Neringa Baršauskienė 2012m. kovo-balandžio mėnesiais atliko Lietuvos neformaliojo švietimo teikėjų tyrimą „Pokyčiai neformaliojo švietimo srityje“. Atliktojo tyrimo rezultatai buvo pristatyti Lietuvos neformaliojo švietimo asociacijos konferencijoje (2012-04-24). Pagal šio tyrimo rezultatus teatras 2011/2012 mokslo metais sudaro 8,6 procento Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose ir neformaliojo švietimo įstaigose vykdomų neformaliojo švietimo veiklų.

11 pav. Neformaliojo švietimo veiklos Lietuvoje 2011-2012 m.m.

Nors minėtojo tyrimo imtis ir nėra didelė, bet geografinė prasme labai plati, apimanti Klaipėdos, Šiaulių, Vilniaus regionus. Tauragės rajono bendrojo ugdymo mokyklos ir neformaliojo švietimo įstaigos nėra tarp tiriamųjų, todėl kitame šio darbo skyriuje pristatomas savarankiškai atliktas teatro situacijos tyrimas, pateikiant tiek mokinių, tiek bendrojo ugdymo mokyklų vadovų požiūrį bei statistiką, kurią kai kuriais aspektais galima palyginti su Lietuvos mastu gautaisiais N.Baršauskienės atlikto tyrimo rezultatais.

2.3.1. Bendrojo ugdymo mokyklų mokinių požiūris

Šio tyrimo pradžioje buvo planuota atlikti platesnės apimties anketinę apklausą bendrojo lavinimo mokyklose, siekiant ištirti Tauragės rajono bendrojo ugdymo mokyklų mokinių požiūrį ir poreikį ugdymuisi teatru. Darbo eigoje tokio sumanymo atsisakyta, o tiksliau – tyrimas atidėtas tolimesniam praktinės veiklos etapui. Tokį pasirinkimą nulėmė praktiniai sumetimai ir etinės nuostatos, o taip pat ir darbo eigoje išryškėjusios papildomos nuomonės, kurias išsakė tyrime dalyvavę respondentai, todėl šiame skyriuje apsiribojama tik „Pilies teatro“ mokinių požiūriu į tam tikrus ugdymo teatru plėtros aspektus. Tai yra pakankamai logiška, nes „Pilies teatro“ mokiniai tuo pačiu yra ir skirtingo tipo bendrojo ugdymo mokyklų mokiniai, pažįstantys situaciją, žinantys padėtį savose mokyklose ir galintys drąsiai bei atvirai išreikšti nuomonę.

Be to, mokinių platesnio masto tyrimas, nukeltas į tolimesnę perspektyvą, bus gerokai tikslingesnis ir aiškesnis, kai prieš tai jau bus ištirta ir apibendrinta bendrojo ugdymo mokyklų vadovų nuomonė apie ugdymo plėtros galimybes bendradarbiaujant skirtingo tipo (formaliojo ir neformaliojo) švietimo įstaigoms, išsiaiškintos teorinės ir įstatyminės prielaidos bei praktinės galimybės inicijuoti vienokias ar kitokias bendros veiklos formas, skirtas mokinių ugdymui teatru, kai prasidės naujosios „Neformaliojo švietimo koncepcijos“, patvirtintos 2012 m. kovo pabaigoje ir viešojoje erdvėje pasirodžiusios tik balandžio pradžioje, įgyvendinimas. Šio darbo rašymo laikotarpiu, apklausoje panaudojus visiškai naujai patvirtinto dokumento sąvokas bei terminus, nesusipratimai būtų neišvengiami, o naudoti senus terminus netikslinga, nes po kurio laiko, siekiant praktinio tyrimo numatytų kai kurių uždavinių įgyvendinimo, tyrimą tektų atlikti iš naujo.

Tyrimo metu „Pilies teatrą“ lankantys mokiniai buvo klausiami, ar įmanoma pasiekti didesnio jų bendraamžių, t.y., kitų bendrojo ugdymo mokyklų mokinių susidomėjimo teatru. Tyrimo metu gautieji atsakymai bei nuomonės pateikiami žemiau esančioje lentelėje:

7 lentelė.
Mokinių sudominimo teatru galimybės

Teiginys apie galimybę sudominti teatru	Skaičius
Taip, bendraamžius teatru sudominti yra įmanoma (verta, reikalinga, būtina)	14
Ne, tai neįmanoma	2
Nežino, abejoja, galvoja, kad tai sunku padaryti	3
Į klausimą tiesiogiai neatsako, bet požiūrį komentuoja, argumentuoja	6
Teigia, kad to neverta daryti	1

Respondentai, teigiantys, kad jų bendraamžius mokinius sudominti teatine veikla yra įmanoma, siūlo ir įvairius būdus bei motyvavimo formas:

- Bandyti sudominti improvizacinėmis dienomis.
- Tiesiog parodyti, ką mes veikiame, ir atsiras daug norinčių lankyti teatrą.
- Manau, geriausias būdas sudominti – kviesti į spektaklius ar kartu nueiti ir pamatyti kitus spektaklius.
- Galima padaryti Atvirų durų dieną, kad bendraamžiai galėtų laisvai ateiti ir pamatyti, ką veikiame „Pilies teatre“.
- Įdomiais renginiais, reklamuojančiais teatrą.
- Dažniau pasirodyti. Ir ne vien pilyje, bet ir mokyklose. Galime susitarti su mokyklų direktoriais, kad skirtų jaunimo teatrui pamoką tam tikrų klasių mokiniams, pavyzdžiui aštuntokams – dešimtokams, nes tai perspektyviausias jaunuolių laiko tarpas jaunimo teatrui. Tą pamoką galėtume su jais užsiimti, užduodami įvairias teatrinės užduotis.
- Yra žmonių, kurie domisi teatru, bet nežino kur ateiti arba nediršta. Reikėtų padaryti daugiau reklamos.
- Reikėtų vykdyti daug linksmų akcijų, kurios parodytų, kaip smagu vaidinti.
- Jaunimui, mano bendraamžiams, patinka kas ekstremalu, drąsu, subtiliai pateikta. Galėtume viso to dar daugiau įtraukti į mūsų veiklą. Taip pat, gal ko nors pasiektume, jei į mūsų spektaklio siužetą būtų įtraukti žiūrovai. Tarkim, tam tikrai scenai išsirinktume porą žiūrovų iš salės (tai būtų greičiausiai vaikinai, nes jų mums ir reikia), jiems trumpai būtų nupasakotas siužetas, ką jiems reikia daryti, ką maždaug turi pasakyti. Ir trumpam jie būtų tapę mūsų dramatos grupės artistais. Tikro spektaklio dalimi.
- Reikėtų daug draugų kviesti į spektaklius, šventes, susijusias su teatru.
- Žmogų turi „traukti“ visa šita veikla. Reikėtų skelbimus kabinti mokyklose, kada vyksta spektakliai. Atėję suprastų ir pamatytų, ar norėtų atsidurti kurio nors veikėjo kailyje, jei taip, tada jaunuoliai neturėtų abejoti, o tiesiog pabandyti.
- Susidomėjimą gali padidinti daugiau reklamos ir bendraamžių pasakojimai, kvietimai apsilankyti teatre.
- Reikėtų daugiau vaidinti spektaklius, skirtus paaugliams ir reikėtų padalinti pakvietimų įvairiose mokyklose.
- Kviesti norinčius pasižmonėti į mūsų repeticijas, stengtis daugiau pakliūti į laikraštį.

Vienas iš respondentų, manančių, kad sudominti neįmanoma, savo nuomonę grindžia teiginiu, jog „visi sumaterialėję ir menais nebesidomi“. Abejojantieji sudominimo

galimybe ir galvojančiais, jog tai padaryti yra sunku, savo nuomonę argumentuoja tokiais teiginiais:

- Bendraamžiai mano, kad tai ne jų sritis, nors net nepabando. Daugelis jų, kuriuos bandžiau prisikviesti į teatrą, klausia: o kas man iš to? Ką ten duoda? Galbūt parodžius mūsų gyvenimo detales, ką mes veikiame dramų studijoje, padidėtų susidomėjimas, nes daugeliui „Pilies teatras“ – negirdėta mistika. Sunku sulaukti didesnio susidomėjimo, nes mano bendraamžiai verčiau renkasi popietę prie kompiuterio nei teatro būrelyje.
- Tauragėje jaunimas nelabai aktyvus, todėl sunku kuo nors sudominti.
- Sunku tai padaryti, kažin ar įmanoma, nes dabar jaunimas yra toks pasyvus viskam... Tiesiog, manau, čia turi būti toks žmogus, kad jam prie širdies būtų teatras, o per prievartą neįsiūlysi.

Respondentai, kurie į pateiktą klausimą tiesiogiai neatsakė, šią situaciją komentuoja išreiškdami įvairių nuomonių bei argumentų:

- Daug kas lankytų, bet yra užsiėmę kitais būreliais
- Šiuo metu, man atrodo, jaučiamas jaunimo „nukultūrėjimas“, tiesiog jaunimas nesupranta, kas yra tikras teatras. Čia jau yra ir pačios valstybės problema. Reikėtų nuo pat mažens vežti vaikus į spektaklius, rodyti jiems, kas yra tikrosios vertybės, taip daug daugiau žmonių rastų popamokinės veiklos ir tuo pačiu daugiau ateitų į teatrą.
- Kiekvienam susidomėjimas ateina savaime, savu laiku. Vieniems rekomenduoja ar pasiūlo draugai, kiti pamato spektaklį ir susidomi, o tie, kurie tikrai nori, patys susiranda ir ateina.
- Aš manau, žmogaus negalima versti domėtis tuo, ko jis nemėgsta. Jeigu žmogus mėgsta, tai ir daro, o jei nedaro, vadinasi, kažko bijo. Reikėtų tiesiog daryti atviras repeticijas. Gal tai padėtų žmonėms?

Tik vienas iš anketinio tyrimo respondentų siūlo užimti pasyvią poziciją, teigdamas, kad specialus sudominimas ir informacija visai nebūtina, nes „tie, kam tai įdomu, patys ateina, ir nieko ypatingo šiuo klausimu daryti nereikėtų“.

Daugelis pasiūlymų, kuriuos teikia respondentai, skirtingų Tauragės rajono bendrojo ugdymo mokyklų mokiniai, atspindi situaciją, jog mokyklose trūksta informacijos apie ugdymo teatru galimybes: net 18 iš 26 respondentų, t.y., 69 procentai mokinių teigia, kad, prieš pasirinkdami lankyti teatro studiją, apie konkrečias galimybes ugdytis teatru žinoję „nedaug“, „mažai“, „gan mažai“ arba „visai mažai“. Pagrindiniu informacijos šaltiniu dauguma mokinių (19 iš 26) įvardija savo draugus ir bendraamžius, lankiusius arba lankančius „Pilies teatrą“, tik vienas iš 26 paminėjo, kad apie šį kolektyvą skaitęs spaudoje, o vienas iš respondentų informaciją rado internete. Keturi respondentai teigia, kad teatru susidomėjo tuomet, kai pamatė bendraamžių spektaklį. Beje, pats

pamatymas neapsiėjo be mokytojo ar draugų įtakos: „Buvau mačiusi vieną „Pilies teatro“ spektaklį („PK testas“), į kurį mano klasę atvedė lietuvių kalbos mokytoja.“ „Sužinojau, kai mano draugė atvedė mane į vieną iš „Pilies teatro“ spektaklių. Buvau sužavėta. Nepasakomai pavydėjau jauniems artistams. Tada galutinai pasakiau sau: noriu būti tarp jų, noriu būti ant scenos“. „Buvau mačiusi spektaklį ir girdėjusi, kad MKC yra teatras, o tai išgirdau iš moters, kuri agitavo ateiti tam tikromis dienomis ir užsirašyti į būrelius.“ „Pilies teatrą lankė keletas pažįstamų, buvau mačiusi jų spektaklį“.

Apibendrinant mokinių atsakymus, galima teigti, kad pati efektyviausia ugdymo teatro reklama – tai teigiamos informacijos sklaida tarp bendraamžių, tiesiogiai bendraujančių ir pasikalbančių, pasipasakojančių, kokioje veikloje dalyvaujama, kas ir kaip veikiama teatro užsiėmimuose, kas ir kaip veda užsiėmimus, ko siekiama bendros veiklos procese. („Žinojau, kad ten susirenka mokiniai, kurie mokosi vaidinti, stato spektaklius“, „žinojau, kad yra toks būrelis ir jis aktyviai visur dalyvauja“, „žinojau tik tiek, jog ten visi vaidina ir gerai praleidžia laiką“, „žinojau tik tai, kokia vadovė“, „tiesiog žinojau, kad yra tokia teatro grupė ir tiek“, „apie Pilies teatrą žinojau visuomet, net nežinau iš kur...“ ir t.t.) Šis informacijos sklaidos būdas veikia „sniego gniūžtės“ principu: kuo daugiau mokinių, ugdomų teatru, yra patenkinti vykstančia veikla ir rezultatais, tuo plačiau skleidžiama teigiama informacija tarp bendraamžių, kurie irgi susidomi panašia veikla.

Tauragės MKC administracijos teigimu, tam, kad į neformaliojo ugdymo procese vykdomą ugdymą teatru pritrauktų ir pakviestų dar daugiau mokinių, iki šiol nenaudota jokios papildomos, specialiai tam skirtos reklamos. Naudojamos tik elementariausios priemonės: skelbimai mokyklose, spaudoje ir internete, pateikiant informaciją apie visus Tauragės MKC veikiančius būrelius, tarp jų ir teatro studijas bei būrelius. Tam, kad šioje įstaigoje 20 metų sėkmingai veiktų ir gyvuotų teatras, šitokios reklamos, gretinamos su teigiama informacijos sklaida, pakanka, bet norint spręsti ugdymo teatru problemą platesniu mastu, siekiant dar didesnio mokinių sudominimo ir susidomėjimo bei norint rezonuoti ugdymo teatru bendrojo lavinimo mokyklose pasiūlos trūkumą, būtina ir neišvengiama organizuoti ir vykdyti platesnę bei originalesnę informacijos sklaidą.

2.3.2. Bendrojo lavinimo mokyklų vadovų požiūris

Dar 2002 metais parengtose „Meninio ugdymo plėtotės nuostatose“ (darbo grupė, vadovas dr. Pranas Gudynas, nariai: doc. Vytis Buivydyvičius, Arūnas Dikčius, akademikas prof. Algirdas Gaižutis, prof. Jonas Gudmonas, dr. Žibartas Jackūnas, dr. Vida Kazragytė, prof. Vaidas Matonis, dr. Dalia Šiaulytienė, prof. Albertas Piličiauskas, Eirimas Velička) viena iš numatytųjų priemonių yra susijusi su formaliojo ir neformaliojo meninio ugdymo institucijų atvirumu, įgyvendinant įvairias programas. Pasak nuostatų autorių, tai „leis aprėpti didesnę besimokančių moksleivių skaičių, o visuomenės nariams tenkinti meninės saviugdос poreikius visą gyvenimą. Įvairiomis

meninio ugdymo programomis bus lanksčiau ir racionaliau panaudojami turimi pedagoginiai ir techninio aprūpinimo ištekliai.“

Siekiant subalansuoto meninio ugdymo ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo galimybių, pirmiausia būtina išsiaiškinti ir ištirti esamą situaciją bei požiūrį, nusiteikimą bendrų tikslų įgyvendinimui, todėl ir šiuo atveju, kalbant apie ugdymo teatru plėtros poreikį bei galimybes, buvo siekta ištirti, kokia dabartinė situacija Tauragės rajono bendrojo ugdymo mokyklose, kaip viename iš Lietuvos rajonų. Be abejo, ištirtoji situacija gali būti netipiška ir nebūdinga visai Lietuvai, tačiau tai nesumenkina tyrimo rezultatų, nes jais ir siekiama būtent konkrečių regioninių tikslų – nustatyti galimas Tauragės rajono bendrojo ugdymo mokyklų ir Tauragės rajono moksleivių kūrybos centro bendradarbiavimo kryptis bei formas plėtojant Tauragės rajono mokinių ugdymą teatru. Tuo atveju, jei bendradarbiavimo formos pasiteisintų, būtų galima jas plačiau siūlyti bei rekomenduoti ir kitiems regionams ar atskiroms skirtingo tipo švietimo įstaigoms.

Visoms Tauragės bendrojo ugdymo mokykloms buvo parengtos ir išdalintos anketos, skirtos mokyklų vadovams, kurie tiesiogiai atsako už ugdymo plano įgyvendinimą. Išdalinta 17 anketų, sugrįžo 13 anketų. Į pateiktus klausimus atsakė 4 gimnazijų vadovai, 1 vidurinės mokyklos vadovas ir 8 pagrindinių mokyklų vadovai. Anketose buvo prašoma atsakant į klausimus, situaciją pateikti 2011/2012 mokslo metų duomenimis.

Anketinės apklausos metu pirmiausiai buvo siekta išsiaiškinti, kokia bendrojo ugdymo mokyklų vadovų nuomonė apie tai, kad pagal bendruosius ugdymo planus *pradinio ir pagrindinio ugdymo (1-4 ir 5-10 kl.) mokiniams* privalomos tik dailės ir muzikos dalykų pamokos, o šokio ir teatro dalykų pamokas mokykla gali skirti atsižvelgdama į savo ir mokinių pasirinkimo galimybes. Tokia klausimo formuluotė kilo iš to, jog pagal minėtas „Meninio ugdymo plėtotės nuostatas“ buvo siekiama ir skatinama „sukurti lygiaverčio meno dalykų (dailės, muzikos, šokio, teatro) mokymo I–X klasėse sistemą, ugdymo turinio branduolyje šalia dailės ir muzikos bus įvesti šokio ir teatro dalykai.“

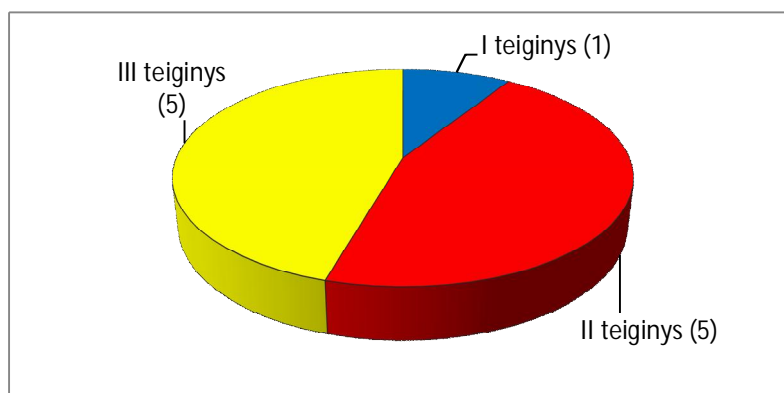
Suvokiant lygiavertiškumą tiesiogine šio žodžio prasme, kyla klausimų, kodėl vieni dalykai yra privalomi, o kiti dalykai tik „atsižvelgiant į tam tikras galimybes“. Susidaro vaizdas, kad lygiavertiškumo samprata tokioje situacijoje lyg ir praranda tikrąją prasmę. Prieštarinę situacijos vertinimą parodo ir atliktojo tyrimo rezultatai. Daugumos pagrindinių mokyklų vadovų (6 iš 8) nuomonė ir argumentai, kad tai normalu ir teisinga, visiškai nesutampa su gimnazijų vadovų nuomone bei šios situacijos vertinimu. Vieni pagrindinių mokyklų vadovai teigia, kad „vaikai ir taip yra apkrauti. Užtenka. Kam reikia daugiau. Yra neformalaus ugdymo mokyklos (MKC, muzikos)“, o kiti galvoja, kad visgi „mokiniams yra sudaroma galimybė rinktis, ir mokykla turi sudaryti šias galimybes, tam galima panaudoti ir neformalųjį ugdymą“, nes, pasak respondentų, „pagrindinei mokyklai skiriamas per mažas valandų skaičius“.

Tik vienas iš pagrindinių mokyklų vadovų mano, kad tokia situacija nėra teisinga, nes „tiek šokio, tiek teatro raiška labai svarbi vaiko emociniam vystymuisi, socialinei integracijai, bendravimo kompetencijos ugdymui, todėl jų negalima ignoruoti ir išmesti iš meninių dalykų sąrašo.“ Nors vienas iš keturių gimnazijų vadovų laikosi nuomonės, kad „šokio bei teatro išmanymo pradmenis mokiniai įgyja per dailės ir muzikos pamokas“, kiti trys respondentai, gimnazijų vadovai, tokią situaciją laiko nenormalia ir neteisinga. Jų nuomone, „mokiniai teatro turėtų mokytis nuo pradinių klasių, tada vyresnėse klasėse rinktųsi laisvai“, nes, pasak vieno iš vadovų, „šokis ir teatras irgi labai svarbu: jeigu ankstyvajame etape (1-10 klasėse) nesimokė šio dalyko, 11-12 klasėje mokiniai dažniausiai teatro ir nebesirenka“.

Bendrojo lavinimo programose nurodoma, kad *meninio ugdymo sritį 11-12 klasėse* sudaro keturi pagrindinių meno šakų dalykai: dailė, muzika, šokis, teatras. Anketinės apklausos metu siekta išsiaiškinti, ar Tauragės bendrojo ugdymo mokyklose yra galimybė mokiniams rinktis iš visų keturių meninio ugdymo sričių. Vienas vidurinės mokyklos vadovas ir 3 iš 4-ių gimnazijų vadovų, atsakiusių į šį klausimą, komentuoja, kad iš šių keturių meninių dalykų nesiūlo būtent teatro, nes neturi teatro mokytojo specialisto („jeigu mokiniai pasirinktų, būtų keblu išpildyti tokį jų pasirinkimą“).

Atsakymai, labiausiai atitinkantys teatro (teatro raiškos, ugdymo teatru) situaciją, Tauragės rajono mokyklų ugdymo planuose, atsispindi 12 paveiksle.

- I teiginys „Teatras – laisvai pasirenkamas dalykas, kurio mokoma tam tikrose klasėse“
- II teiginys „Teatras – laisvai pasirenkama meninė veikla, organizuojama per mokyklos neformaliojo švietimo sričiai skirtas valandas“
- III teiginys „Teatras – tai meninė veikla, kurios organizavimui mokykla šiuo metu neturi galimybių“

12 pav. Ugdymo teatru situacija Tauragės rajono mokyklose 2012 m.

Ištyrus situaciją, ar mokyklos 2012-2013 mokslo metais planuoja teatrą (teatro raišką, ugdymą teatru) įtraukti į ugdymo planą, paaiškėjo, kad tokių planų ir ketinimų turi 3-jų mokyklų

vadovai (2-jų pagrindinių, vienos gimnazijos), 4-ių mokyklų vadovai dar nėra tvirtai apsisprendę, svarsto galimybes ir yra atviri pasiūlymams. („Siūlytume mokiniams ir jiems pasirinkus įtrauktume į ugdymo planą, jei rastume specialistų“). Neigiamai dėl teatro įtraukimo į ugdymo planą atsakė 3-jų mokyklų vadovai (2-jų pagrindinių, vienos vidurinės).

Atliktasis tyrimas atskleidė, kad Tauragės bendrojo ugdymo mokyklose teatro krypties būreliai, studijos, fakultatyvai, klubai ir teatrinės – projektinės grupės nėra itin populiarūs neformaliojo ugdymo srityje. Nors teatro kolektyvus turi 7 iš 11 apklaustųjų mokyklų, mokinių skaičius juose santykinai mažas ir sudaro tik 3,3 procento nuo bendro mokinių skaičiaus. Ši procentinė išraiška gerokai mažesnė už rezultatą visos Lietuvos mastu (žr. 11 pav.). Beveik visose tyrimo dalyvavusiose Tauragės rajono bendrojo ugdymo mokyklose, išskyrus vieną, teatro kolektyvams vadovauja kitų dalykų mokytojai – teatro entuziastai, nes teatro mokytojų specialistų mokyklos teigia neturinčios, ir tai yra viena iš aktualiausių problemų organizuojant teatro, teatro raiškos, ugdymo teatru procesą Tauragės rajono bendrojo ugdymo mokyklose. Vienas iš mokyklų vadovų teigia, kad teatro raiškos elementų bandoma įvesti į etnokultūros modulį, anot respondento, „čia mokiniai šiek tiek susipažįsta su teatro raiška“. Toks požiūris nestebina ir yra pakankamai teisingas, nes etninė kultūra iš tiesų pasižymi išskirtiniu integralumu, o ypač sąsaja su teatru. Tai akivaizdžiai atskleidžia ir pagrindžia G. Germanavičienės (2009) magistro darbas „Ugdymas vaikų folkloro teatre „Žaginyš“. Beje, 2012 metais Lietuvos Švietimo ir mokslo ministrui patvirtinus Pagrindinio ir Vidurinio ugdymo etninės kultūros bendrąsias programas, jau nuo 2012/2013 mokslo metų 5-12 klasių mokiniams bus sudaryta galimybė etnokultūrą mokytis kaip pasirenkamąjį dalyką, o 11-12 klasėse bus galima rinktis ir įvairius etninės kultūros modulius, per kuriuos bus nuosekliau susipažindinama su etninės kultūros pagrindais. Siekiant, kad tai neliktų vien teorine galimybe ir norint mokiniams ne vien teoriškai pristatyti tokias etninės kultūros sritis kaip tautos būdas ir pasaulėjauta, žodinis ir maisto paveldas, liaudies medicina ir kalendorinės šventės, integracija su teatru dalyku įgyja ypatingą prasmę bei vertę. Juo labiau, kad mokykloms yra sudaromos galimybės lanksčiai planuoti etninės kultūros dalyko turinį, atsižvelgiant į mokyklos ir vietos bendruomenės situaciją.

Kitos aktualios problemos iškilančios mokyklai organizuojant teatro, teatro raiškos, ugdymo teatru procesą pagal akcentuojamą svarbą susidėsto tokia seka: ugdymui skirtų pedagoginių valandų (finansavimo) trūkumas; teatrinei raiškai tinkamų patalpų problema; inventoriaus ir techninių priemonių trūkumas. Tik 2 iš 11 mokyklų vadovai pateikia nuomonę, kad „mokiniai ši veikla neatrodo patraukli ir įdomi“.

Mokyklų, kuriose teatro būrelių nėra, vadovai pateikia tokias pagrindines priežastis:

- Neturime teatro mokytojo, uždegančio teatru žmogaus.
- Tekstų mokymasis ir repeticijos reikalauja daug laiko.

- Kaimo mokyklose viską lemia autobusas, vežantis mokinius namo.

Atliktasis tyrimas parodo, kad bendrojo lavinimo mokyklų teatro būreliams bei studijoms skiriamos vidutiniškai 1-2 savaitinės pamokos, dažniausiai jos finansuojamos iš neformaliajam ugdymui skirtų valandų skaičiaus.

Bendrojo ugdymo mokyklų bendrojoje programoje numatyta, jog mokiniai meninio modulio (tame tarpe ir teatro) gali mokytis ne tik vidurinėje mokykloje, bet ir meno mokyklos, įvairių meno ir kultūros institucijų (centrų, teatrų, muziejų) įsteigtuose ir patvirtintuose fakultatyvuose, būreliuose, studijose. Mokyklų vadovų nuomonė apie šią galimybę labai nevienareikšmiška: 3 mokyklų vadovai mano, kad tai tik teorinė galimybė, nes praktinis jos realizavimas tinkamai nereglamentuotas ir neįteisintas. Dviem iš respondentų toks bendradarbiavimo modelis visai nepriimtinas, o 5 galvoja, kad tai yra gerai ir praktiškai jau įgyvendinama. Deja, neformaliojo švietimo įstaigų darbo praktika ir patirtis rodo tai, kad įstatyminis šios situacijos reglamentavimas nėra iki galo sutvarkytas ir mokiniams sukelia nemažų papildomų problemų bei rūpesčių.

Atliktas tyrimas atskleidė situaciją dėl Tauragės rajono bendrojo ugdymo mokyklų iniciatyvų ir projektų ugdymo teatru srityje, bendradarbiaujant su kitomis šia meninio ugdymo sritimi užsiimančiomis įstaigomis bei organizacijomis: iniciatyvų ir projektų turėjo 4 mokyklos, neturėjo – 6 mokyklos. Trijų mokyklų vadovai teigia, projektų neturėję ir neplanavę, bet manantys, jog verta apie tai pagalvoti. Respondentų, atsakančių kad tai visiškai neįdomu ir neaktualu, nebuvo.

Tyrimas atskleidė bendrojo ugdymo mokyklų teatrinio pobūdžio iniciatyvų ir projektų partnerių įvairovę: bendradarbiaujama su kitomis bendrojo ugdymo mokyklomis, vietinėmis neformaliojo švietimo ir kultūros įstaigomis, į projektinę veiklą įtraukiami ir profesionalūs menininkai, menininkų organizacijos. Tai rodo bendrojo ugdymo mokyklų atvirumą projektinei veiklai, teigiamą požiūrį, nusiteikimą bei pasiruošimą kūrybiniam bendradarbiavimui.

Apibendrinant atlikto tyrimo duomenis galima teigti, kad:

- Ugdymo teatru sąlygas neformaliojo švietimo įstaigoje mokiniai laiko geresnėmis negu bendrojo ugdymo mokykloje.
- Mokinių, į neformaliojo švietimo įstaigą ateinančių ieškoti ir siekti ugdymo teatru, pagrindiniai tikslai ir motyvai – rasti palankų ir priimtina psichologinį mikroklimatą bendravimui ir saviraiškai, savęs pažinimui, asmeninių kompetencijų tobulinimui, o teatro pažinimo poreikis, meninis interesas, sąsaja su ateities profesiniais tikslais pasirinkimo metu būna tik antraeilis motyvas, tik vėliau pripažįstama, jog bendras darbas statant spektaklius ir kuriant vaidmenis – tai reikšminga, prasminga, įpareigojanti ir atsakomybę ugdanti veikla, kuri verčia ir moko save pažinti bei tobulinti.

- Tauragės rajono bendrojo ugdymo mokyklos rodo pavienes iniciatyvas projektinei veiklai ugdymo teatru srityje, bendradarbiaujant su kitomis šia meninio ugdymo sritimi užsiimančiomis įstaigomis bei organizacijomis, tačiau tam, kad būtų galima teigti, jog sukurta tarpinstitucinio bendradarbiavimo sistema, požymių nepakankamai, nors bendras mokyklų vadovų požiūris ir nusiteikimas galimam bendradarbiavimui yra teigiamas.

III. UGDYMO TEATRU NEFORMALIOJO ŠVIETIMO ĮSTAIGOJE PLĖTROS GALIMYBĖS

Atlikto tyrimo rezultatai bei skyrių apibendrinimai atskleidžia situaciją, kad ugdymas teatru neformaliojo švietimo įstaigoje yra reikšminga ir veiksminga priemonė, daranti teigiamą įtaką mokinių asmeninei brandai ir socialinių kompetencijų ugdymui. Dauguma bendrojo ugdymo mokyklų šiuo metu neturi finansinių galimybių bei pedagoginio potencialo tam, kad galėtų užtikrinti pakankamą ir tinkamą mokinių ugdymą teatru, todėl ugdymo teatru neformaliojo švietimo įstaigoje plėtra – reikšmingas faktorius, rezonuojant susiklosčiusią situaciją. Ugdymo teatru plėtros galimybių užtikrinimui gali pasitarnauti nuo 2012/2013 įvedamas neformaliojo švietimo finansavimo modelis, paremtas „krepšelio“ principu, todėl, belaukiant naujosios neformaliojo švietimo finansavimo tvarkos, būtina numatyti ugdymo teatru plėtros strategines kryptis ir pradėti platesnes diskusijas dėl bendros kūrybinės bei organizacinės veiklos galimybių bei tarpinstitucinio bendradarbiavimo formų.

3.1. Neformaliojo švietimo įstaigos (Tauragės MKC) strateginės kryptys ugdymo teatru srityje

Vadovaujantis naująja Neformaliojo švietimo koncepcija, pagal kurią Tauragės MKC kaip neformaliojo švietimo teikėjas, privalo akredituoti savo ugdymo programas, akivaizdu, kad šis centras turi galimybes mokiniams siūlyti dviejų krypčių teatrinės edukacijos programas: ugdymą teatru ir teatrinį ugdymą. Iki programų akreditacijos laikotarpio šiai įstaigai būtina priimti tiek vidinį įstaigos sprendimą, tiek suderinimą su įstaigose steigėju, ar pasirenkama tik viena kryptis, ar bandoma įgyvendinti abi kryptis, todėl tikslinga atlikti bendrojo ugdymo mokyklų mokinių poreikio teatriniam ugdymui platesnį tyrimą.

Atsižvelgiant į šiame darbe atlikto tyrimo rezultatus, galima teigti, jog neformaliojo švietimo įstaigoje (Tauragės MKC) dauguma ugdymo teatru veiklos formų turi tvirtus pagrindus ir ilgametes tradicijas, kurias būtina išlaikyti ir pagal naujas finansines galimybes tobulinti bei plėtoti. Tam, kad būtų užtikrintas tradicinių ugdymo teatru formų tobulinimas bei plėtotė, būtinos šios priemonės:

1. Teatro mokytojų komandos didinimas ir stiprinimas (kviečiant dirbti naujai studijas baigusius jaunuosius specialistus; skatinant kultūros srityje sėkmingai dirbančius saviveiklinių teatro kolektyvų vadovus persikvalifikuoti ir tinkamai pasiruošti pedagoginei veiklai; inicijuojant projektinį bendradarbiavimą su aukštosiomis mokyklomis, profesionaliais teatro menininkais bei organizacijomis).

2. Informacinės sklaidos priemonių plano parengimas ir įgyvendinimas (susisteminant ir kūrybingai bei šiuolaikiškai panaudojant sukauptą Tauragės MKC istorinę medžiagą, šio tyrimo rezultatus, buvusių mokinių prisiminimus ir kt.).

3. Tauragės MKC ir Tauragės rajono bendrojo ugdymo mokyklų bendradarbiavimo plėtros plano parengimas.

Tyrimo rezultatai atskleidė ir tai, kad dalis ypač populiarių ugdymo teatru formų yra tik labai lokalaus ir siauro pobūdžio. Tai pasakytina apie kūrybines teatro stovyklas, kurios iki šiol dažniausiai organizuojamos tik tiems mokiniams, kurie jau lanko Tauragės MKC teatro studijas bei būrelius. Siekiant išplėtoti šią veiksmingą ir populiarią ugdymo teatru formą ir į šią veiklą įtraukti daugiau mokinių, tikslinga:

1. Tauragės MKC kuriamoje stacionarinėje stovyklavietėje „Veringa“, kurios renovacijai jau gautas dalinis finansavimas, sukurti šiuolaikiškas ir ugdymui teatru tinkamas erdves.
2. Kūrybinės teatro stovyklas aktyviau vykdyti ne tik vasaros laikotarpiu, bet ir mokslo metų eigoje, inicijuojant ir plėtojant mokinių teatrinės veiklos savaitgalių organizavimą.
3. Plėsti Tauragės MKC inicijuojamų teatrinė stovyklų organizavimui skirtųjų projektų partnerių ratą, įtraukiant aukštųjų mokyklų studentus – praktikantus, profesionalius menininkus bei menines organizacijas.

Atlikto tyrimo ir įstaigos veiklos dokumentų analizės rezultatai parodė tai, kad Tauragės MKC ugdymo teatru srityje dar nepakankamai aktyviai naudoja tokias Lietuvoje sparčiai populiarėjančias ugdymo teatru formas kaip „forumo teatras“, „socialinė drama“, „psichodrama“ „playback teatras“, kurias galima vadinti apibendrintu pavadinimu – taikomoji drama. Tokio pobūdžio teatrinė veikla ypatingai atitiktų bendruosius neformaliojo švietimo įstaigos tikslus ir galėtų tapti nauja ugdymo teatru veiklos forma, todėl būtina inicijuoti dirbančių teatro mokytojų kvalifikacijos kėlimą, atnaujinant ir pagilinant jų žinias bei gebėjimus taikyti minėtas ugdymo teatru formas. Be abejonės, puiki išeitis, jei neformaliojo švietimo įstaigos teatro mokytojų ratą papildytų jaunas specialistas, kuriam taikomosios dramos metodų taikymas ir tokio pobūdžio veikla atrodytų įdomi bei prasminga. Pasak L.Gasiūnienės (2007, 57), „pastaruoju metu pasaulyje vis intensyviau imamos nagrinėti draminės vaidybos ugdomosios galimybės, aptariamoms lygiaverčio įteisinimo mokymo plane perspektyvos.“ Belaukiant vis dar besitęsiančio ir dar nežinia kiek užtruksiančio įteisinimo bendrojo ugdymo mokyklose, neformaliojo švietimo įstaigos galėtų turėtų aktyviau imtis iniciatyvos ir bandyti užpildyti šią vis dar apytuštę ugdymo teatru erdvę.

3.2. Neformaliojo ir formaliojo švietimo įstaigų bendradarbiavimo formų metmenys

Atliktojo tyrimo rezultatai rodo, kad daugumoje Tauragės rajono bendrojo ugdymo mokyklų šiuo metu ypatingai aktualus pedagoginio potencialo klausimas, nes teatro mokytojų trūkumas yra viena iš priežasčių, kodėl rajone neužtikrinamas pakankamas ir tinkamas mokinių ugdymas teatru. Tokioje situacijoje tikslinga prisiminti netolimą praeitį ir nelengvą etapą, kai į mokyklą sunkiai kelią skynėsi informacinės technologijos. Matant ir suvokiant šios disciplinos svarbą, bendromis įvairių švietimo sistemos institucijų pastangomis buvo ieškoma būdų, kaip užtikrinti, kad net ir kaimo mokyklų mokiniams informacinės technologijos būtų prieinama disciplina. Beje, tuomet būtent neformaliojo švietimo įstaigos (tame tarpe ir Tauragės MKC) buvo tapusios tarpine erdve, savotiška gelbėjimosi sala: būtent čia buvo sutelkta materialinė bazė ir pedagoginis potencialas, o mokiniai iš viso rajono pagal tvarkaraščius vyko į šią įstaigą mokytis informacinių technologijų. Be abejonės, per tam tikrą laiką šių problemų nebeliko, ir mes puikiai matome, kad šiuo metu informacinės technologijos mokyklose užima klestinčias ir „karaliaujančias“ pozicijas, bet kartu tai įrodo, kad bet kurioje situacijoje svarbiausia yra požiūris į problemą ir tai, kokia atsakingų asmenų pozicija užimama vienos ar kitos problemos sprendimo atžvilgiu. Sunku tikėtis, kad atsakingų asmenų požiūris į ugdymą teatru gali būti panašus į tą požiūrį, koks buvo į informacines technologijas, tačiau šiuo metu, kai pasaulyje vis plačiau imama kalbėti apie technokratinę krizę ir neigiamus jos padarinius žmonijos moralei, sparčiai keičiasi ir nuostatos meninio ugdymo atžvilgiu.

Pasiremiant aptartuoju pavyzdžiu, galima daryti prielaidą, jog neformaliojo ir formaliojo švietimo įstaigų bendradarbiavimo plėtra gali tapti veiksminga priemone, galinčia kompensuoti bei rezonuoti ugdymo teatru trūkumą bendrojo lavinimo mokyklose, todėl labai svarbu ieškoti kuo efektyvesnių bendros veiklos formų. Kaip rodo atliktas tyrimas bei neformaliojo švietimo įstaigos veiklos analizė, galimi tokie neformaliojo ir formaliojo švietimo įstaigų bendradarbiavimo metmenys:

1. Bendrojo ugdymo mokykloje susidarius situacijai, kai mokiniai kaip pasirenkamąjį dalyką renkasi teatrą, o mokyklos administracija dėl objektyvių priežasčių netenkina tokio pasirinkimo (nes, pvz., nesusiformuoja reikiamo dydžio grupė arba nėra teatro mokytojo specialisto), mokiniui pasiūloma ir sudaroma galimybė teatro raiškos mokytis neformaliojo švietimo įstaigoje, kur mokinių grupės galėtų būti suformuojamos iš kelių skirtingų mokyklų mokinių, susidūrusių su panašia problema.
2. Bendrojo ugdymo mokyklų ir neformaliojo švietimo įstaigos bendravimui ir bendradarbiavimui, taikant tokias modernias ugdymo teatru formas kaip „forumo teatras“, „proceso drama“, „playback teatras“, tikslinga panaudoti mokyklos bendrajame ugdymo plane

pažintinei bei kultūrinei veiklai skirtas dienas, bandant aktyviau inicijuoti bei šiai veiklai motyvuoti klasių vadovus ir siūlant jiems panaudoti netradicines ugdymo erdves.

3. Siekiant užtikrinti teatro ir kitų mokomųjų dalykų integruotų pamokų plėtrą, inicijuoti bendrus neformaliojo ir formaliojo švietimo įstaigų meninius projektus, kurių metu, išsiaiškinus bendrojo ugdymo mokyklų programų tikslus bei aktualiausias problemas, bendros kūrybos procese randama būdų, kaip panaudoti ugdymo teatro metodus ir veiksmingai perteikti programinę mokomąją medžiagą.

4. Siekiant į ugdymo teatro veiklą įtraukti kuo platesnį mokinių ratą, o ypač tuos, kuriems meninė veikla atrodo tolimas ir bevertis reiškinys, tęsti ir toliau inicijuoti tokius trumpalaikius neformaliojo ir formaliojo švietimo įstaigų teatro projektus, kurių metu mokiniams sudaromos netikėtos galimybės pažinti teatro ir kitų meno sričių paslaptis, suteikiama proga pamatyti ir susipažinti su bendraamžių menine veikla bei kūryba, susitikti su teatro meno profesionaliais atlikėjais.

IŠVADOS

- ❖ Ugdymas teatru neformaliojo švietimo įstaigoje – aktualus teatro edukologijos klausimas, kurio analizavimas turėtų sulaukti didesnio dėmesio ir išsamesnių tyrinėjimų, nes šiuo metu, vykstant neformaliojo švietimo sistemos kaitos procesams, ypač svarbu aktualizuoti ugdymą teatru kaip vieną iš perspektyvių neformaliojo ugdymo formų, padedančių veiksmingai spręsti mokinių dvasinės brandos ir socialinių kompetencijų ugdymo problemas.
- ❖ Ugdymo teatru tikslai, funkcijos bei veiklos formos yra ypatingai artimos neformaliojo švietimo esminėms funkcijoms, o vertinant ugdymo teatru rezultatus neformaliojo švietimo kontekste ypatingai svarbi ir labiausiai priimtina ugdymo kokybės kaip asmenybės transformacijos samprata, akcentuojant mokinio asmenybės ir elgsenos kaitą.
- ❖ Ugdymo teatru ir bendrųjų neformaliojo švietimo tikslų tarpusavio artimumas, panašumas bei sąveika pasireiškia emociniu bei patyriminiu pobūdžiu, nukreiptu į reikšmingų asmenybės kompetencijų ugdymą. Emocinis bei patyriminis ugdymo teatru pobūdis – vienos iš svarbiausių ugdymo teatru neformaliajame švietime ypatybių, kurios daro reikšmingą poveikį asmenybės brandai ir tampa esminėmis prielaidomis meniniams interesams bei moralinėms vertybėms formuotis.
- ❖ Neformaliojo ugdymo įstaigoje vykdomos ugdymo teatru veiklos formos bei veiklos organizavimo pobūdis padeda formuoti reikšmingas žmonių bendravimo nuostatas, ugdo demokratijos, tolerancijos ir pagarbos kiekvienam žmogui pradmenis.
- ❖ Neformaliojo švietimo įstaigoje vykdomo ugdymo teatru veikloje įgytas žinias ir įgūdžius mokiniai sėkmingai panaudoja mokykliniame gyvenime, mokymosi procese ir laisvalaikio pramogų organizavime.
- ❖ Neformaliojo švietimo įstaigoje siūloma ugdymo teatru įvairovė ir nuoseklus bei kūrybiškas įvairių veiklos formų derinimas užtikrina ne tik mokinių skaičiaus teatro grupėse stabilumą, bet ir rezultatus, atsispindinčius mokinių asmenybės vidinėje brandoje bei išorinės elgsenos pokyčiuose.
- ❖ Neformaliojo švietimo įstaigos kaip specifinės paskirties ir struktūros švietimo įstaigos sukuria tinkamas sąlygas ugdymui teatru: šią veiklą vykdo teatro mokytojai specialistai, užtikrinantys tinkamą veiklos planavimą bei organizavimą, o ugdymui teatru skiriama erdvė bei ugdymo priemonės ne tik atitinka bendrojo ugdymo mokykloms keliamus standartus, bet ir sudaro galimybes mokiniams džiaugtis tuo, kad turi jaukią, kūrybišką, teatrališką aplinką, kurioje gerai jaučiasi, atsipalaiduoja ir susikaupia meninei veiklai bei saviugdai.

- ❖ Neformaliojo švietimo įstaigų mokiniai, ugdomi teatru, analizuodami ugdymo procesą, teigiamai vertina tiek spektaklio pastatymą, kaip grupės veiklos ir kūrybinio darbo rezultato įprasminimą bei emocinę iškrovą, tiek ugdymo teatru pratimus, kaip veiksmingą priemonę, ugdančią ne tik teatrines, bet ir socialines kompetencijas.
- ❖ Būtina skatinti ugdymo teatru neformaliojo švietimo įstaigoje plėtrą kaip vieną iš priemonių, galinčių kompensuoti ugdymo teatru trūkumą bendrojo ugdymo mokyklose, kuriose nepakanka informacijos apie ugdymą teatru, apie šios veiklos pobūdį, galimybes bei reikšmę asmenybės brandai.
- ❖ Dauguma teatru besidominčių mokinių įsitikinę, kad kitus jų bendraamžius sudominti teatru ne tik įmanoma, bet ir būtina, tam plačiau ir aktyviau naudojant kuo įvairesnes ir originalesnes informacijos sklaidos formas bei metodus, o taip pat plėtojant ir vykdant įvairiapusišką formaliojo ir neformaliojo švietimo įstaigų tarpinstitucinį bendradarbiavimą.
- ❖ Ugdymas teatru neformaliojo švietimo kontekste yra svarbi asmenybės ugdymo priemonė, todėl ugdymo teatru skatinimą ir tinkamų sąlygų plėtotei sudarymą galima vertinti kaip ypač reikšmingą ir veiksmingą neformaliojo ugdymo įstaigos veiklos kryptį, kurią tikslinga laikyti net ir prioritetine.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Baliūnaitė, Justina, 2010: 14-18 metų paauglių neformaliojo socialinio emocinio ir teatrinio ugdymo sąsajos jaunimo centre „Babilonas“. Magistro darbas. Mokslinis vadovas dr. V.Kazragytė. Vilniaus pedagoginis universitetas. [žiūrėta 2012 m. sausio 17 d.] Prieiga per internetą: <http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2010~D_20100702_113334-97977/DS.005.0.01.ETD>
2. Bareišienė, Marija, 2005: Įsivertinimo taikymas 5-ų klasių mokinių teatrinės raiškos ugdymo procese. Magistro darbas. Mokslinis vadovas dr. V.Kazragytė. Vilniaus pedagoginis universitetas. [žiūrėta 2012 m. sausio 17 d.] Prieiga per internetą: <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2005~D_20050525_172834-54507/DS.005.0.01.ETD>
3. Baršauskienė, Neringa, 2012: Pokyčiai neformaliojo švietimo srityje. Neformaliojo švietimo teikėjų apklausa (asmeninis rankraštis).
4. Bendrojo lavinimo mokyklos vidaus audito metodika, 2002. [žiūrėta 2012 m. sausio 19 d.] Prieiga per internetą: <www.smm.lt/ugdymas/docs/BLM_audito_metodika.pdf>
5. Bendrųjų iš valstybės ir savivaldybių biudžetų finansuojamų neformaliojo švietimo programų kriterijų aprašas, 2011. [žiūrėta 2012 m. sausio 19 d.] Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=403742&p_query=D%EBI%20Bendr%F8j%F8%20i%F0%20valstyb%EBs%20ir%20savivaldybi%F8%20biud%FEet%F8%20finansuojam%F8%20neformaliojo%20F0vietimo%20program%F8%20kriterij%F8%20apra%F0o%20patvirtinimo&p_tr2=2>
6. Bertie Everard, Geoffrey Morris, 1997: Efektyvus mokyklos valdymas. Poligrafija ir informatika, Vilnius.
7. Bielskis, Petras, 2007: Veiksmas ir vyksmas teatre. //Mokyklinis teatras. Straipsnių rinkinys / sud. J. Grigaitienė. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2007.
8. Butkienė, Giedrė; Kepalaitė Albina, 1996: Mokymasis ir asmenybės brendimas, Vilnius, Margi raštai.
9. Černiauskaitė, Neringa, 2012: Alternatyvusis ugdymas. [žiūrėta 2012 m. sausio 22 d.] Prieiga per internetą: <<http://doleblogas.blogspot.com/2012/01/alternatyvusis-ugdymas.html>>
10. Damašauskienė, Albina, 2008: Paauglių mokymas(is) spręsti konfliktines situacijas teatrinio ugdymo procese. Magistro darbas. Mokslinis vadovas dr. V.Kazragytė. Vilniaus pedagoginis universitetas. [žiūrėta 2012 m. sausio 22 d.] Prieiga per internetą: <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2009~D_20090630_094102-60971/DS.005.0.02.ETD>

11. Dargienė, Dalė, 2009: Mokinių (9-12 kl.) meninių interesų ir edukacinių teatro paslaugų atitiktis mokykloje. Magistro darbas. Mokslinis vadovas prof. J.Kievišas. Šiaulių universitetas. [žiūrėta 2012 m. vasario 22 d.] Prieiga per internetą: <http://www.moksleiviunamai.mir.lt/files/File/teorine_gera1_paskutinis.pdf>
12. Ercmonienė, R. Praktinės režisūros abėcėlė. Knyga vaikų dramos būrelio vadovui ir dramos mokytojui. Vilnius: Naujoji Rosma, 2000.
13. Gaižauskas, Jonas, 2006: Pradinių klasių mokinių poreikių patenkinimas teatrinėje veikloje. Magistro darbas. Mokslinis vadovas dr. V.Kazragytė. Vilniaus pedagoginis universitetas. [žiūrėta 2012 m. vasario 24 d.] Prieiga per internetą: <http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2006~D_20060820_161629-65368/DS.005.0.02.ETD>
14. Gaižutis, Algirdas, 1988: Vaikystė ir grožis. Kaunas, „Šviesa“.
15. Gasiūnienė, Liolė, 2007: Taikomosios dramos studijos – režisieriaus parengimo sudėtinė dalis. Straipsnis rinkinyje „Mokyklinis teatras: patirtis, problemos, perspektyvos“. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
16. Gedminas, Nerijus, 2010: Teatrinis ugdymas: aktualijos ir perspektyvos, sudarė doc.dr. D.Vaigauskaitė, doc.dr. I.Bierontaitė.
17. Germanavičienė, Galina, 2009: Ugdymas vaikų folkloro teatre „Žaginyš“. Magistro darbas. Mokslinis vadovas dr. V.Kazragytė. Vilniaus pedagoginis universitetas. [žiūrėta 2012 m. vasario 25 d.] Prieiga per internetą: <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2009~D_20090630_094102-60971/DS.005.0.02.ETD>
18. Jankevičius, Stasys, 2008: Ugdymo sąvokų vartojimas švietimo reformos dokumentuose//Pedagogika: mokslo darbai. ISSN 1392-0340. [T.]
19. Karlaitė, Gražina, 2006: Penktųjų klasių emocinio socialinio klimato gerinimas taikant dramos metodus. Magistro darbas. Mokslinis vadovas dr. V.Kazragytė. Vilniaus pedagoginis universitetas. [žiūrėta 2012 m. kovo 2 d.] Prieiga per internetą: <http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2006~D_20060623_130057-84156/DS.005.0.01.ETD>
20. Kazragytė, Vida. Drama (teatras). Bendrojo lavinimo mokyklos programos. Papildomojo ugdymo ir pasirenkamojo dalyko bendroji programa I–XII klasėms / Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos patvirtinta 1996 06 07, Nr. 8. Vilnius: Leidybos centras, 1996, p. 50.
21. Kazragytė, Vida, 2007: Teatrinio ugdymo situacija mokytojų akimis. //Mokyklinis teatras. Straipsnių rinkinys / sud. J. Grigaitienė. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 20.
22. Kazragytė, Vida, 2008: Priešmokyklinio amžiaus vaikų vaidybos gebėjimų ugdymas.

23. Kazragytė, Vida, 2011: Teatro mokytojui naudingos nuorodos ir literatūra. [žiūrėta 2012 m. kovo 3 d.] Prieiga per internetą:
<http://www.upc.smm.lt/ugdymas/vidurinis/rekomendacijos/failai/teatras/TEATRO_MOKYTOJUI_NAUDINGOS_NUORODOS_IR_LITERATURA.doc>
24. Kernytė, Alma, 2004: Neformalusis ugdymas popamokinėje veikloje. //Iš mokslinės metodinės konferencijos „Dorinis mokinių ugdymas pamokoje ir popamokinėje veikloje. [žiūrėta 2012 m. kovo 3 d.] Prieiga per internetą:
<<http://www.multikultura.lt/renginiai/konf2004/KernytėsPROC.20.htm>>
25. Knizikevičiūtė, Gintarė, 2010: Vaikų, turinčių vidutiniškai sutrikusią intelektą emocijų lavinimas teatriniais žaidimais. Magistro darbas. Mokslinis vadovas dr. A.Vilkeliene. Vilniaus pedagoginis universitetas. [žiūrėta 2012 m. kovo 4 d.] Prieiga per internetą:
<http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2010~D_20100707_122836-79795/DS.005.0.01.ETD>
26. Krivickaitė, Viktorija, 2010: Profesionalių teatrų edukacinės veiklos su vaikais ir jaunimu bruožai. Magistro darbas. Mokslinis vadovas dr. V.Kazragytė. Vilniaus pedagoginis universitetas. [žiūrėta 2012 m. kovo 4 d.] Prieiga per internetą:
<http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2010~D_20100707_141953-87095/DS.005.0.01.ETD>
27. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 2011, Vilnius, Švietimo ir mokslo ministerijos švietimo aprūpinimo centras.
28. Lietuvos švietimo koncepcija, 1992, Vilnius, Lietuvos respublikos švietimo ir kultūros ministerijos leidybos centras.
29. Lietuvos Vietos savivaldos įstatymas, 1994. [žiūrėta 2012 m. kovo 4 d.] Prieiga per internetą: <http://skelbimas.lt/istatymai/vietos_savivaldos_istatymas.htm>
30. Lisauskienė, Asta, 2007: „Dialogas“, 2007 m. sausio 26d. Nr. 4, 8-9 puslapiai.
31. Malinowska Wiaktor, Jolanta, 2009: Tautiškumo ugdymas teatru Punsko krašto lietuvių bendruomenėje. Magistro darbas. Mokslinis vadovas dr. V.Kazragytė. Vilniaus pedagoginis universitetas. [žiūrėta 2012 m. kovo 4 d.] Prieiga per internetą:
<http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2009~D_20090702_130423-32489/DS.005.0.02.ETD>
32. Marcinkevičiūtė, Ramunė, 2011: Patirčių realizmas: Dalios Tamulevičiūtės kūrybinės biografijos studija.
33. Meninis ir kultūrinis ugdymas Europos mokykloje, 2009.
34. Mokyklų aprūpinimo standartai, specialus informacinis leidinys, 2001.

35. Mokytojo profesijos kompetencijos aprašas, 2007, patvirtintas LR Švietimo ir mokslo ministro 2007 m. sausio 15 d. įsakymu Nr. ISAK – 54.
36. Nacionalinės monitoringo sistemos švietimo kokybės rodiklių poreikio tyrimas. Lyginamoji analizė, 2002. [žiūrėta 2012 m. kovo 7 d.] Prieiga per internetą:
<<http://pedagogika.lt/puslapis/naujienos/poreikiu%20analize.doc>>
37. Narauškas, Arūnas, 2006: Menų integracija teatrinėje veikloje, inkluziniame neformaliajame mokinių ugdyme V-X klasėse. Magistro darbas. Mokslinis vadovas dr. A.Prokurotienė. [žiūrėta 2012 m. kovo 7 d.] Prieiga per internetą:
<http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2006~D_20060606_124403-98159/DS.005.0.01.ETD>
38. Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, Specialus informacinis leidinys, 2005.
39. Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijos įgyvendinimo priemonių planas 2008-2012 metams.
40. Norbutienė, Nijolė, 2008: Improvizavimo metodo taikymas ugdant 15-19 metų jaunuolių vaidmens kūrimo gebėjimus. Magistro darbas. Mokslinis vadovas dr. V.Kazragytė. Vilniaus pedagoginis universitetas. [žiūrėta 2012 m. kovo 7 d.] Prieiga per internetą:
<http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2008~D_20080924_183557-28794/DS.005.0.02.ETD>
41. Pagrindinio ugdymo metodinės rekomendacijos. Teatras. [žiūrėta 2012 m. kovo 7 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.pedagogika.lt/index.php?-448243960>>
42. Pakalniškienė, Vida, 2010: 11-12 kl. mokinių profesinių interesų formavimasis per teatro pamokas. Magistro darbas. Mokslinis vadovas dr. V.Kazragytė. Vilniaus pedagoginis universitetas. [žiūrėta 2012 m. kovo 7 d.] Prieiga per internetą:
<http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2010~D_20100708_151042-68451/DS.005.0.02.ETD>
43. Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos. Teatras. Šiuolaikinių menų programa. Bendrųjų kompetencijų ugdymas. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2008.
44. Pukelis, Kęstutis, 1995: Mokytojų rengimas ir tautos kultūra. Monografija, Kaunas.
45. Radzivonas A, 2008: Mokyklos ugdymo/mokymosi aplinka: kryžkelės, nuomonės, siūlymai. ISBN 978-9955-800-07-1.
46. Smith, M, 2001: Non-formal education.-D.Britanija. [žiūrėta 2012 m. kovo 10 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.infed.org/biblio/b-nonfor.htm>>
47. Šakalienė, Audronė, 2006: Žaidimų taikymas mokant pasirenkamojo teatro dalyko 11-12 (gimnazijų 3-4) klasėse. Magistro darbas. Mokslinis vadovas dr. V.Kazragytė. Vilniaus pedagoginis universitetas. [žiūrėta 2012 m. kovo 10 d.] Prieiga per internetą:

- http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2010~D_20100708_151042-68451/DS.005.0.02.ETD>
48. Teatrinis ugdymas: aktualijos ir perspektyvos, 2010, sudarė doc. dr D.Vaigauskaitė, doc. dr. I.Bierontaitė.
49. Timko, Tatjana, 2009: 17-19 metų paauglių mokymo/si spręsti jiems aktualias problemas forumo teatre procesas. Magistro darbas. Mokslinis vadovas dr. V.Kazragytė. Vilniaus pedagoginis universitetas. [žiūrėta 2012 m. kovo 13 d.] Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2009~D_20090629_154656-95221/DS.005.0.01.ETD>
50. Vaigauskaitė, Danutė, 2007: Mokyklinės režisūros ypatumai. „Šimtakojo“ patirtis. //Mokyklinis teatras. Straipsnių rinkinys / sud. J. Grigaitienė. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2007.
51. Vainiūtė, Kristina, 2010: Teatro pamokos remiantis lietuvių dramaturgija reikšmė pilietiškumo ugdymui. Magistro darbas. Mokslinis vadovas dr. K.Kaluinaitė. Vilniaus pedagoginis universitetas. [žiūrėta 2012 m. kovo 13 d.] Prieiga per internetą: http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2010~D_20100712_143054-58754/DS.005.0.01.ETD>
52. Vertinimas ugdymo procese. Knyga mokytojui. Teatras. Diagnostinės užduotys. [žiūrėta 2012 m. kovo 13 d.] Prieiga per internetą: <http://www.pedagogika.lt/index.php?-1469555137>>
53. Voitkevič, Regina, 2010: Paauglio asmeninės kompetencijos ugdymas teatru. Magistro darbas. Mokslinis vadovas dr. A. Vilkėlienė. Vilniaus pedagoginis universitetas. [žiūrėta 2012 m. kovo 17 d.] Prieiga per internetą: http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2010~D_20100713_113140-86219/DS.005.0.01.ETD>
54. Vidurinio ugdymo bendrosios programos. Teatras, 2011. [žiūrėta 2012 m. kovo 17 d.] Prieiga per internetą: <http://www.upc.smm.lt/veikime/turinys/programos.doc>>
55. Vidurinio ugdymo ilgalaikių planų pavyzdžiai. Teatras, 2011. [žiūrėta 2012 m. kovo 17 d.] Prieiga per internetą: <http://www.upc.smm.lt/veikime/turinys/planai.doc>>
56. Želvys, Rimantas, 2003: Švietimo organizacijų vadyba. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 150 p. ISBN 9986-19-572-1.
57. Clarijs, Rene, 2005: Non-formal and Informal Education in Europe. Published by EAICY, Prague. 256 p. ISBN 80-239-6093-8.
58. Smith, M, 2001: Non-formal education.-D.Britanija. [žiūrėta 2012 m. kovo 21 d.] Prieiga per internetą: <http://www.infed.org/biblio/b-nonfor.htm>>
59. Ю.и. Рубина, Драматический кружок в школе“, Москва, 1956

60. М. Кипнис, Драмотерапия. Театр как инструмент решения конфликтов и способ самовыражения“, Москва, 2002

SANTRAUKA

Ugdymas teatru neformaliojo švietimo įstaigoje

Mokinių ugdymas teatru, teatrinės edukacijos planavimas ir organizavimas neformaliojo švietimo įstaigoje, bendrojo ugdymo mokyklų bendradarbiavimas su neformaliojo švietimo įstaigomis, sprendžiant mokinių ugdymo teatru problemas – iki šiol mažai tyrinėta sritis, kurioje susikaupę nemažai švietimo įstaigų vadovus bei teatro mokytojus dominančių klausimų bei sprendinių problemų. Tai yra nauja ir aktuali tema.

Šio tyrimo objektas – mokinių ugdymas teatru neformaliojo švietimo įstaigoje, o pagrindinis **tikslas** – atskleisti mokinių ugdymo teatru neformaliojo švietimo įstaigoje ypatumus ir įtaką asmenybės brandai bei numatyti ugdymo teatru plėtros galimybes.

Šiame magistro darbe analizuojami ugdymo teatru organizavimą neformaliojo švietimo įstaigoje reglamentuojantys dokumentai ir mokslinės literatūros šaltiniai, apžvelgiami naujausi tyrimai teatrinės edukacijos srityje. Tyrimo uždaviniai: atskleisti mokinių ugdymo teatru neformaliojo švietimo įstaigoje pagrindinius tikslus, aktualiausias problemas ir plėtotės/plėtros teorines prielaidas; apžvelgti mokinių ugdymo teatru neformaliojo švietimo įstaigoje formų įvairovę ir ypatumus; iširti mokinių ugdymo teatru neformaliojo švietimo įstaigoje ypatumų praktinę raišką ir įtakos asmenybės brandai vertinimą; parengti neformaliojo švietimo įstaigos ir bendrojo lavinimo mokyklos bendradarbiavimo strategines kryptis bei bendrų veiklos formų metmenis mokinių ugdymo teatru srityje.

Darbe buvo taikomi teoriniai, empiriniai bei statistiniai tyrimų metodai. Tyrime dalyvavo Tauragės rajono moksleivių kūrybos centro teatro studijos („Pilies teatro“) dabartiniai mokiniai (26), buvę mokiniai (14), Tauragės rajono bendrojo lavinimo mokyklų mokiniai (26), Tauragės rajono bendrojo ugdymo mokyklų vadovai (13).

Atliktasis darbas atskleidė, kad ugdymo teatru tikslai, funkcijos bei veiklos formos yra ypatingai artimos neformaliojo švietimo esminėms funkcijoms ir veiklos formoms. Neformaliojo švietimo įstaigoje vykdomo ugdymo teatru veikloje įgytas žinias ir įgūdžius mokiniai sėkmingai panaudoja mokykliniame gyvenime, mokymosi procese ir laisvalaikio pramogų organizavime, ugdymas teatru daro reikšmingą įtaką asmenybės brandai, padeda formuoti reikšmingas mokinių socialines kompetencijas ir bendravimo nuostatas, ugdo demokratijos ir tolerancijos pradmenis, todėl tarpinstitucinio bendradarbiavimo strateginių kryptių numatymas, formaliojo ir neformaliojo švietimo įstaigų partnerystės sistemos sukūrimas ir įgyvendinimas – reikšmingas žingsnis, užtikrinantis ugdymo teatru plėtrą.

SUMMARY

Education through Theatre at the Institution of Non-Formal Education

Education through theatre for schoolchildren, theatre education planning and organization in the institution of non-formal educational, collaboration of schools of general education with the institutions of non-formal education while solving the problems of education through theatre for schoolchildren is still little explored area containing a number of issues and problems which are topical both for the heads of educational institutions and for theatre teachers. It is a new and a relevant topic.

The object of this research is the education through theatre for schoolchildren in the institution of non-formal educational, and the main **aim** is to reveal the peculiarities of the education through theatre for schoolchildren in the institution of non-formal educational and its influence on the general development of the personality, and to foresee the opportunities of upgrowth/development of education through theatre.

This Master thesis analyzes the documents, which regulate the organization of education through theatre in institutions of non-formal educational, and the sources of scientific literature. The thesis also surveys the newest studies in the sphere of theatre education. The research aimed at revealing the following / the objectives of the research are as follows: to reveal the main goals, the most relevant problems and the theoretical assumption of development of education through theatre for schoolchildren in the institution of non-formal educational; to survey the variety of forms and the peculiarities of education through theatre for schoolchildren in the institution of non-formal educational; to analyze the practical expression of specific features of education through theatre for schoolchildren in the institution of non-formal educational and the assessment of influence on the maturity of the personality; to prepare strategic directions of the collaboration between the institution of non-formal educational and the school of general education, and to make the draft of the forms of joint activities in the sphere of education through theatre for schoolchildren.

Theoretical, empirical and statistical methods of research have been applied. The following have participated in the research: current schoolchildren of Theatre Studio (“Pilies teatras”) of Schoolchildren Centre of Creative Work of Tauragė District (26), former schoolchildren (14), schoolchildren of the schools of general education of Tauragė district (26), heads of the schools of general education of Tauragė district (13).

The research has revealed that the objectives, functions and forms of activities of education through theatre are especially close to the essential functions and forms of activities of non-formal education. Schoolchildren successfully apply knowledge and skills, which they obtain engaging in

the activities of education through theatre exercised in the institution of non-formal education, in their school life, process of learning and in the organization of leisure entertainment. Education through theater makes a significant influence on the maturity of the personality, it helps forming significant social competencies of schoolchildren and attitudes to communication, it develops the first principles of democracy and tolerance, and therefore the foreknowledge of strategic directions of interinstitutional collaboration, the creation of the partnership of the institution of formal and non-formal education is a significant step ensuring the development of education through theatre.